

**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE**

KATEDRA STUDIÍ OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI

Bc. Zdeněk Navrátil

Občanský sektor v kraji Vysočina a modely spolupráce mezi
OOS a krajem Vysočina

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Marek Skovajsa, M.A., Ph.D.

PRAHA 2010

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Katedra studií občanské společnosti

Bc. Zdeněk Navrátil

Občanský sektor v kraji Vysočina a modely spolupráce mezi
OOS a krajem Vysočina

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Marek Skovajsa, M.A., Ph.D.

PRAHA 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 15. září 2010

.....
Zdeněk Navrátil

Velké poděkování patří vedoucímu práce Marku Skovajsovi za odborné a vstřícné vedení diplomové práce, a také všem vyučujícím a zaměstnancům Katedry studií občanského sektoru, a to především za snahu o předání cenných znalostí o tématu a trpělivost, se kterou poskytovali informace nejen o vyučované látce, ale i o vlastním studiu.

Touto cestou také děkuji zástupcům všech OOS a kraje Vysočina za ochotu a spolupráci, se kterou se zúčastnili rozhovorů a dotazníkového šetření. Bez jejich pomoci by tato práce nemohla vzniknout. Jmenovitě bych na tomto místě chtěl poděkovat Petru Holému z Odboru regionálního rozvoje kraje Vysočina.

Srdečné díky patří i mé rodině za podporu a pochopení, kterého si mi dostávalo v průběhu celého studia.

Obsah práce

Abstrakt/Summary.....	7
1. Úvod.....	8
2. Teoretická východiska	10
2.1 Hlavní regulátory ovlivňující život společnosti.....	10
2.1.1 Trh.....	14
2.1.2 Stát.....	16
2.1.2.1 Role státu a jeho uspořádání	17
2.1.3 Občanský sektor.....	20
2.1.3.1 Občané.....	25
2.1.3.2 Role „starých“ a „nových“ OOS v kontextu střední Evropy.....	26
2.2 Vztah státu a občanského sektoru.....	27
2.2.1 Modely spolupráce státu a organizací občanského sektoru.....	28
2.2.2 Vztahy státu a OOS v zemích Visegrádské čtyřky.....	32
2.3 Občanský sektor a veřejná správa v krajích ČR	34
2.4. Stručný přehled dosavadního bádání o OS v krajích ČR.....	42
3. Občanský sektor a jeho spolupráce s krajem Vysočina.....	45
3.1 Stručná historie vývoje OS na území kraje Vysočina.....	45
3.1.1 Vznik a vývoj OS na území kraje Vysočina do roku 1989.....	45
3.1.2 Vývoj OS na území kraje Vysočina po roce 1989.....	47
3.1.3 Vznik kraje Vysočina a jeho vliv na rozvoj OS.....	49
3.1.4 Fondy EU a jejich vliv na rozvoj OOS v kraji Vysočina.....	52
3.2 Analýza NNO v kraji Vysočina.....	56
3.2.1 Proč analyzovat OS?.....	56
3.2.2 Zvolené metody a použité modely (2005 a 2009).....	58
3.2.3 Srovnání výsledků analýzy v letech 2005 a 2009.....	61
3.2.4 Využití analýzy a přenos zkušeností.....	75
3.3 Nástroje spolupráce OS a kraje Vysočina.....	78
3.3.1 Koordinační uskupení kraje Vysočina (KOUS).....	78
3.3.2 Koordinátor pro NNO.....	81
3.3.3 Pracovní skupina pro NNO.....	82
3.3.4 Fond Vysočina.....	85

4.	Modely spolupráce kraje a OOS v kraji Vysočina.....	88
4.1	Celkové výsledky dotazníkového šetření.....	89
4.2	Modely spolupráce kraje a OOS z pohledu obou aktérů.....	95
4.3	Modely spolupráce kraje a OOS v kraji Vysočina dle jednotlivých skupin OOS.....	100
5.	Zhodnocení	107
5.1	Zhodnocení ve vztahu k cílům a k očekáváním.....	108
5.1.1	Zhodnocení ve vztahu k cílům.....	108
5.1.2	Zhodnocení ve vztahu k očekáváním.....	110
5.2	Doporučení pro další rozvoj spolupráce kraje a OOS.....	117
6.	Závěr	120
7.	Seznam použité literatury a zdrojů.....	123
7.1	Literatura a prameny	124
7.2	Elektronická média.....	127
	Přílohy.....	127
	Medailon autora.....	130

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na oblast občanského sektoru (OS) v kraji Vysočina a na vztahy organizací občanského sektoru (OOS) s institucemi veřejné správy kraje Vysočina. V první části práce, která se věnuje především teoretickým východiskům, je definován občanský sektor jako jeden ze tří hlavních regulátorů života společnosti a jsou stručně představeny zbývající dva regulátory, kterými jsou trh a stát. První kapitola dále představuje nejznámější modely spolupráce mezi občanským sektorem a státem, a také se věnuje se principům spolupráce občanského sektoru a krajů v České republice.

Druhá část práce se věnuje vývoji občanského sektoru v kraji Vysočina a snaží se identifikovat modely spolupráce, které existují ve vztahu mezi OOS a institucemi veřejné správy kraje Vysočina. K tomuto účelu užíváme sekundární analýzy starších výzkumů a výsledků dotazníkového šetření, které bylo realizováno v průběhu práce.

Závěrečná část práce se věnuje zhodnocení výsledků již zmiňovaných výzkumů a představuje modely spolupráce, které existují ve vztahu OOS a kraje Vysočina. V této části rovněž nalezneme několik doporučení, která by mohla zkvalitnit vztah mezi oběma subjekty a nastartovat efektivní nástroje vzájemné spolupráce.

Summary

This graduation thesis is focused on area of non-profit sector in Vysocina Region and on relationship between organizations of non-profit sector and Vysocina Region's institutions of public administration and regional authorities.

The first chapter of this work brings some theoretical data about three main regulators of life of society. These three main regulators are: Market, State and Non-profit sector. This part of graduation thesis is especially focused on non-profit sector and on models of cooperation between this sector and regional authorities in Czech Republic.

The second part contains characterization of development of non-profit sector in Vysocina Region and tries to identify models of cooperation between organizations of non-profit sector in Vysocina Region and regional authorities. For this purpose we used a secondary analysis of older researches and results of our own questionnaire investigation.

The final part of this work is focused on field of evaluation of aforementioned researches and presentation of cooperation models, which were identified in relationship between nonprofits and Vysocina Region authorities. At this place we can find several recommendations how improve a quality of relationship and how to start effective mutual cooperation.

1. Úvod

V průběhu roku 2009, právě v době, kdy jsem se zamýšlel nad tím, jakým způsobem se pustit do přípravy a vlastní realizace diplomové práce, jsem měl možnost se zúčastnit zajímavé aktivity, která mě při hledání správného tématu pomohla nalézt inspiraci. Tou událostí byla moje účast, jako člena tzv. focus group, na výzkumném projektu Sociologického ústavu AV ČR realizovaném v kraji Vysočina. Tento projekt byl zaměřen na vzájemnou spolupráci a komunikaci mezi veřejnou správou (starostové města a obcí, zastupitelé a úředníci kraje) na straně jedné, podnikatelským sektorem (představitelé krajské hospodářské komory) na straně druhé a organizacemi občanského sektoru (zástupci OOS a KOUS Vysočina, o.s.) na pomyslné třetí straně trojúhelníku.

Bylo pro mě velice zajímavé zasednout společně ke stolu s představiteli všech tří sektorů, které do značné míry ovlivňují život společnosti také v krajském měřítku. Necelé dvě hodiny, které jsme zde strávili, pro mne představovaly skutečně přínosnou debatu, ve které, také díky zkušenému tazateli, postupně vyplouvaly na povrch problémy, které v oblasti spolupráce a vztahů mezi jednotlivými sektory existují. Byl to pro mne impuls, který v souvislosti s dalšími okolnostmi přispěl rovněž k výběru tématu diplomové práce.

Pro lepší pochopení výběru tématu, kterému se věnuje tato práce, cítím jako poměrně důležité nyní vysvětlit své postavení ve vztahu k oblasti zkoumání a alespoň stručně shrnout své zkušenosti v rámci spolupráce mezi OOS a veřejnou správou v kraji Vysočina.

Prvním, hlavní a vlastně dodnes trvajícím setkáním s občanským sektorem (pokud nepočítám „povinné“ brigády na sídlišti a fotbalový kroužek) bylo zprostředkováno hudbou. Společně se spolužáky jsme na střední škole založili hudební skupinu a tomuto koníčku jsme postupně propadli nejen jako aktivní muzikanti, ale rovněž jako účastníci řady koncertů a festivalů. Atmosféra koncertů a rockových klubů nás oslovila a jelikož naše kapela nebyla zase tak populární, nezbývalo často, než si prostě nějaký ten koncert zorganizovat sami. A tak při jsme se rozhodli při odchodu části kapely v roce 1994 uspořádat „nultý ročník tradičního kulturního festivalu Kulaté Výročí“, který se stal základem pro vytvoření neformální struktury spolupracujících osob. Vytvořila se skupina asi 15 lidí ze Žďárska, které většinou spojoval zájem o hudební dění, a kteří byly ochotni se vždy jednou ročně dobrovolně scházet k práci na přípravě tohoto festivalu. Zrodila se tak sice neformální, ovšem podle všech znaků občanská aktivita.

V roce 1996 jsem začal studovat Slezskou univerzitu v Opavě, kde jsem se brzy stal aktivním členem Asociace studentů a přátel Slezské Univerzity. V Opavě se tenkrát sešla bezvadná parta a za tři roky, kdy jsem zde působil, se podařilo posunout od původně komorních studentských akcí až k Majálesu 1999, což již byla akce, kde se hlavního koncertu zúčastnilo 3500 lidí a různé akce probíhaly na půdě univerzity i v centru města celý týden. Od roku 1997 přibyl každoroční Univerzitní ples a desítky dalších typicky studentských akcí.

Inspiraci z organizace studentského života jsme si postupně přenesl i do kolektivu přátel, kteří zůstali na Vysočině a v roce 1998 jsme společně založili občanské sdružení s názvem Erteple & Hmla (název vyjadřuje nejvýznamnější komodity Vysočiny – brambory a mlhu), ve kterém tak působím již více než 10 let. Toto sdružení se podle svých stanov vrhlo do „podpory a rozvoje kultury, sportu, občanské společnosti a ekologických aktivit především v kraji Vysočina“ a od roku 2002 vedle každoročních festivalů také provozuje Kulturní centrum Batyskaf ve Žďáře nad Sázavou. V roce 2005 k jeho aktivitám přibyl Sportovní klub Batyskaf zaměřený na alternativní sporty a sdružení Civic, které se věnuje především oblasti dotačního managementu, a to nejen pro neziskovky.

Vedle aktivit na poli občanského sektoru jsem se vždy zajímal o veřejné dění, a také díky zaměření mého opavského studia na veřejnou správu, jsem v roce 2003 začal pracovat na Krajském úřadu kraje Vysočina jako referent odboru školství. Dva roky zaměstnání v rámci této instituce mi umožnily lépe pochopit vztahy, které existují v rámci tohoto orgánu jak uvnitř, tak navenek. Dozvěděl jsem se, jak úřad funguje, jakým způsobem komunikuje, a jaké jsou formální procesy v rámci veřejné správy obecně a v oblasti školství detailně. Mnohem lépe jsem se samozřejmě zorientoval i v oblasti spolupráce kraje s občanským sektorem, v němž jsem paralelně působil i v té době. Takto získané zkušenosti mě přivedly roku 2008 do KOUS Vysočina, o.s., což je občanské sdružení, které má ambici zastupovat a vytvářet servis pro občanský sektor v kraji.

Pokud se tedy nyní vrátíme zpět k výše zmíněné výzkumné „debatě“, není těžké pochopit, proč jsem si v jejím průběhu uvědomil, že by bylo zajímavé se ve své diplomové práci zaměřit právě na oblast vztahů mezi organizacemi občanského sektoru a krajem Vysočina. Moje zkušenosti „z obou stran barikády“ mi přitom mohou lépe pochopit souvislosti a omezení, která v rámci těchto vztahů existují. Velmi zajímavým se mi jevílo rovněž pokusit se přeměnit můj dosud spíše neformální vhled do této oblasti na formální, konkrétními daty podložená zjištění a potvrzení či nepotvrzení mých vlastních výzkumných očekávání.

2. Teoretická východiska

Dříve než se blíže zaměříme na občanský sektor v kraji Vysočina bylo by dobré vnést světlo do problematiky občanského sektoru v celé jeho šíři tak, aby bylo jasno, o čem vlastně ve spojení s tímto pojmem hovoříme. Naší snahou je tak v krátkosti a v základních obrysech přiblížit občanský sektor ze dvou základních pohledů. Postřehy zde získané nám mohou umožnit lépe pochopit stávající situaci občanského sektoru v kraji Vysočina popsanou v dalších kapitolách této práce.

V první části této kapitoly bychom si pojmenovali a přiblížili tři hlavní regulátory¹ života společnosti a dále bychom na příkladech ukázali vývoj historické diskuse o občanském sektoru. Tato část rovněž představí nejvýznamnější autory věnující se problematice OS, a také přiblíží nejasnosti v definici pojmu „neziskový sektor“ či v pojmosloví, které je v souvislosti s tímto sektorem v České republice používáno.

V druhé části se blíže zaměříme na téma spolupráce mezi občanským sektorem a veřejnou správou. Tomuto tématu se budeme věnovat především na pozadí společné práce M. Rymusy a A. Zimmerové – *Embeddedness of Nonprofit Organizations: Government – Nonprofit Relationship*. Společně s autory, ze kterých vychází tato studie si představíme základní typy a modely spolupráce mezi občanským sektorem a veřejnou správou.

Tento úvod se nám stane východiskem pro testování našich očekávání. Ta jsme formulovali právě na základě teorií, které si přiblížíme v této kapitole, přičemž se vztahují ke stávající situaci občanského sektoru v České republice, a především pak v kraji Vysočina. Pro lepší přiblížení specifík postkomunistických zemí bychom se v závěru této kapitoly měli dotknout rovněž vztahu občanského sektoru a institucí veřejné správy v postkomunistických zemích střední Evropy. Díky velmi podobným podmínkám a geografické sounáležitosti nás bude nejvíce zajímat situace v zemích Visegrádské čtyřky (Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko). Tyto země prošly od zlomového roku 1989 podobnou cestou a situace v občanském sektoru tak vykazuje jistá specifické podobnosti.

2.1 Tři hlavní regulátory ovlivňující život společnosti

Pokud bychom se zamysleli nad otázkou, proč je třeba regulovat lidskou činnost, dojdeme k závěru, že svoboda, kterou by člověk bez jakýchkoliv regulí získal, by nebyla tou „šťastnou“ svobodou. Ve chvíli, kdy by se všichni chovali bez regulí, velmi rychle by se

¹ POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1 vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

zhroutila většina společenských institucí nutných pro přežití. I z těchto představ o motivech lidského chování lze proto odvozovat nutnost regulace. Ta má buď direktivní povahu (zákaz), nebo je skryta za nepřímými nástroji řízení ať už negativně (sankce) či pozitivně (odměna) motivovanými. Dnes rozlišujeme několik základních typů regulátorů ovlivňujících životy lidí. Typologie těchto nástrojů byla rozpracována v řadě teorií, které se v některých oblastech potkávají, v jiných zase rozcházejí. V obecné rovině a pro účely této práce uvažujeme o těchto třech hlavních: soukromý komerční sektor (trh), veřejný sektor (stát) a občanský sektor. Vedle nich mluvíme také o vlivu výchovy, rodiny a hodnotových orientacích občanů. Pro účely této práce je však důležité se zaměřit především na tři výše zmíněné základní regulátory.

Politická ekonomie 19. století zpočátku nerozlišovala mezi ekonomickou a politickou analýzou, brzy však došlo k rozštěpení². Ekonomie se zaměřila na analýzu ekonomických vztahů, zatímco politické vědy na politické procesy. Žádná z nich však neřeší detailně vztahy státu a trhu. K výzkumu tohoto vztahu dochází od počátku 70. let a postupně vede až k formulaci třech základních politicko-ekonomických mechanismů regulujících činnosti jednotlivců i organizací: trh, stát a občanský sektor. Tyto sektory spolu koexistují, vzájemně spolu komunikují a částečně se prolínají .

Definice výše zmíněných sektorů a popis základních mechanismů jejich fungování nám pomohou se lépe zorientovat nejen ve zkoumaném problému, ale zároveň nám skrze nahlédnutí vztahů mezi těmito sektory pomůže lépe pochopit transformační peripetie České republiky v posledních dvaceti letech. „Tento pohled pomáhá porozumět procesům, které se odehrávaly v České republice po roce 1989. Týká se to takových témat, jako jsou demokratizace politického systému, reforma veřejné správy, přechod k tržnímu hospodářství včetně privatizace, podmínky výskytu korupce a mafiánských praktik, zrod a fungování občanského společenství.“³

První sektor – trh – staví na dobrovolné kupní smlouvě mezi prodávajícím a kupujícím o směně statků. Dle teorie „neviditelné ruky“ trhu tato směna vedená čistě sobeckými zájmy prospívá obecnému blahu. Vývoj poznání trhu však ukazuje, že ten je do značné míry závislý na státu a jeho správě. Zákony vytváří tzv. sociální pouzdro⁴, zaručují svobody (pohybu, osobní volby, atd.) a chrání majetky. Samotný trh má jako regulátor ovlivňující chování jednotlivců a společností své přednosti (maximalizace ekonomické efektivity, adaptability,

² POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

³ POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

⁴ ETZIONI, A. *Morální dimenze ekonomiky*. 1. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1995. S. 180

podpora tvořivosti a inovativnosti), na druhé straně však není všemocný, a to především při uplatnění jiných základních kritérií úspěchu než kriteria ekonomické efektivity.

Kritéria ekonomické efektivity tedy nejsou jediná kritéria, kterými můžeme poměřovat úspěšnost různých modelů společenského uspořádání. V souvislosti s jinými kritérii, než kritérii ekonomické efektivity, se v současné době hovoří především o těchto pěti: Jde o kritérium „zmenšení nerovností v rozdělování statků“, kritérium „zachování institucionálních hodnot“, kritérium „lidské důstojnosti“, kritérium „udržitelného způsobu života“ a kritérium „kultivace a uplatnění lidského potenciálu“⁵. Trh však neselektuje pouze při užití jiných „neefektivních“ měřítek, ale rovněž při dalších situacích, absentujících předpoklad ideálních tržních podmínek. Takovými situacemi je existence veřejných statků a externalit, nedostatečná nebo neregulovaná konkurence, informační asymetrie mezi účastníky směny či změna preferencí.

Dalším ze sektorů - regulátorů - je stát (politická moc, správa), definovaný jako dobře uplatnitelný nástroj regulace. Stejně jako trh má stát své přednosti (rozhodování tam, kde ekonomická efektivity není kritériem úspěchu, zajištění kontinuity a stability žádaných služeb), avšak je u něj popsána i dlouhá řada selhání. Mezi nejčastější selhání státu přitom patří odcizení volených zástupců, byrokracie, politické lobování či vítězství zájmů menšiny. Z pohledu politického systému pak jde o selhání spojená s totalitárními systémy, přímou demokracií, reprezentativní demokracií, výkonem správy a fungováním decentralizovaných soustav. Přes tato selhání stát do budoucna jen tak nezmizí, podle dokumentů OSN totiž řešení problémů „netkví v omezování státu, nýbrž ve vytvoření lépe fungujícího státu“.

Třetí regulátor – občanský sektor - lze vymezit jako institucionalizované vyjádření života občanské společnosti, přičemž ta je chápána jako nezávislá, samoorganizující, dobrovolně se zapojující do procesu formulace a uspokojování veřejných zájmů.⁶ V praxi občanský sektor funguje především všude tam, kde nemá své pole působnosti jasně vymezeno ani stát, ani trh. Uspokojuje takové potřeby v takových sférách, kde ostatní dva regulátory selhávají. Funkce občanského sektoru lze rozdělit na sociální (sdružování, aktivní participace) a politické (politická participace i mimo období voleb).

Také občanský sektor má své přednosti, k nimž patří především minimální důraz na zisk, dobrovolnictví, uplatnění morálních kritérií, vcítění se do potřeb druhých, ale také svá selhání. Mezi selhání řadíme nedostatečnou kapacitu pro řešení rozsáhlých úkolů, nemožnost

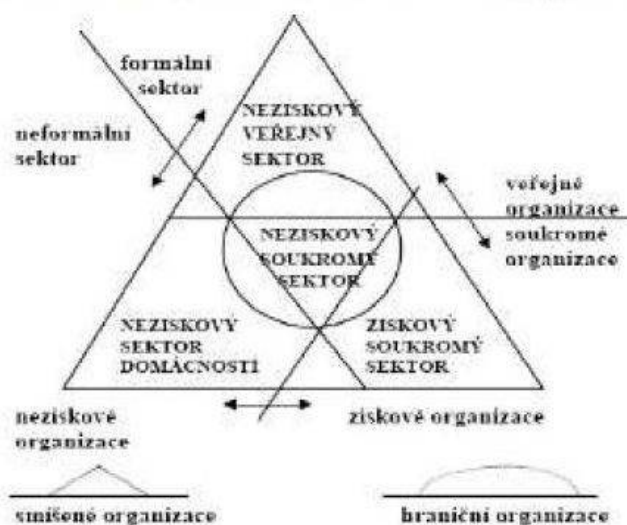
⁵ POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1 vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

⁶ POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1 vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

postihnout dokonale povahu veřejného zájmu, velká citlivost na důvěru uvnitř organizací, hrozba byrokratizace, nejistota a nestabilita či zastírání skutečného cíle (zisku).

Mezi trhem, státem a občanským sektorem dochází k řadě interakcí, přičemž u každého typu společnosti zaujímá každý ze sektorů jinak velký prostor. Zaměření na výzkum jednotlivých sektorů i vztahů mezi nimi vede k možnosti porovnávání uplatnění jednotlivých sektorů při poskytování různých typů služeb. Jak v reálném politickém systému, tak ze simultánního pohledu můžeme určit předpoklady úspěšnosti, přičemž zjišťujeme, že pro určitý typ služeb (bezpečnost, zajištění rovnosti a sociální koheze, atd.) je dobrý především stát. K vytváření zisku a podpoře soběstačnosti, inovativnosti či k profesionalitě má nejbližší trh (komerční sektor) a k úkolům, které se dotýkají individuální odpovědnosti, sociální pomoci, probouzení důvěry či ochotě pomoci nejlépe odpovídá občanský sektor. Dnešní představa o ideálním řešení vztahů mezi výše zmíněnými regulátory chování jedinců a společnosti je rámována úsilím dosáhnout pozitivního synergického efektu mezi nimi.

Než přistoupíme k vlastní charakteristice výše zmíněných regulátorů, bylo by dobré si přiblížit, jak vlastně vypadá rozložení společnosti a kde se nachází sektor, kterému se věnujeme. Švédský ekonom Victor A. Pestoff vysvětluje pojem neziskový sektor a podle jeho mínění do něj patří organizace veřejného neziskového sektoru i organizace soukromého neziskového sektoru. Pestoff pro znázornění rozdělení národního hospodářství připravil diagram, který nám pomůže toto rozdělení pochopit. Zde tento diagram uvádíme v upravené podobě, kterou použil Jaroslav Rektorič v knize *Organizace neziskového sektoru*.⁷

Obr.2.1: Konečná fáze členění Národního hospodářství dle Pestoffa. Zroj: Rektorič [2004]

⁷ REKTOŘÍK, Jaroslav, et al. *Organizace neziskového sektoru*. 1 vyd. Praha : EKOPRESS, 2004. S 16.

Trojúhelník ukazuje vztah mezi trhem, státem a občanskou společností. Poté, co zde dosadíme kritéria ziskovost x neziskovost, veřejný x soukromý charakter a formální x neformální charakter, nalezneme uprostřed místo v němž se nachází občanský sektor. Jednotlivé oblasti v tomto Pestoffově modelu však nejsou vždy naprosto ostré a existuje celá řada organizací a institucí, které jsou hraniční či jsou smíšené podoby: „Realitě se lze nejlépe přiblížit s vědomím, že hranice mezi sektory jsou velmi neurčité, že se tedy jednotlivé sektory navzájem ovlivňují a prolínají.“⁸

Formálně ustavené, soukromé organizace zřízené za jiným účelem než zisk, které tento prostor „obývají“ a zkoumání jejich vztahu se „státem“ (v této práci reprezentovaným Krajem Vysočina) by mělo být stěžejní téma této práce.

2.1.1 Trh

Trh je samoregulační systém, v němž poptávka a nabídka, dosažený zisk či ztráta alokují vzácné zdroje (statky) efektivněji, než v kterémkoli z dalších známých regulačních mechanismů. Jeho fungování je závislé na dobrovolné smlouvě mezi prodávajícím a kupujícím o směně zdrojů (statků). V ideálním modelu tržní ekonomiky je maximalizována suma dosažitelného bohatství společnosti – zároveň jsou nalezeny takové ceny vstupů a výstupů produkce spotřeby, že nabídka všech statků je rovna poptávce po nich. Trh však není všespasitelný, protože nikdy nefunguje dokonale z důvodů vlivu prostředí, ve kterém působí a rovněž není efektivní při použití jiných měřítek, než je maximalizace zisku.

Za hlavní výhody, které trh přináší lze označit zejména jeho schopnost maximalizovat ekonomickou efektivitu, jeho sklon k inovacím, opakování úspěšných experimentů, rychlou adaptaci na změny vnějších i vnitřních podmínek, efektivnější realizaci komplexních systémových úloh a vytvoření příležitostí pro uplatnění tvořivosti a podnikavosti lidí.⁹

Na druhé straně kritici trhu našli rovněž širokou škálu oblastí, ve kterých trh selhává. V případě, že se na společnost podíváme jinak, než skrze měřítko ekonomické efektivnosti, zjistíme, že trh selhává jako regulátor nerovností v rozdělování statků. Nedochozí k rovnoměrnějšímu rozdělování statků, a tím k celkově vyšším sociálním výnosům. Moderní státy se snaží řešit toto dilema, které může ohrozit legitimitu jejich režimů, tak, že ve společenské smlouvě s občany nabízejí právo jako základní nástroj regulující sociální vztahy a přijímají veřejné sociální služby jako svou integrální součást. Trh má problém rovněž

⁸REKTOŘÍK, Jaroslav, et al. *Organizace neziskového sektoru*. 1 vyd. Praha : EKOPRESS, 2004. S 17.

⁹POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1 vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

z pohledu zachování institucionálních hodnot, kdy někdy funguje i v oblastech v rozporu s morálkou. Problémy má trh rovněž z pohledu měřítka lidské důstojnosti, kdy nepočítá s existencí handicapovaných jedinců, kteří nemají s pohledu trhu nabídnout co ke směně. Jejich přístup k soukromým statkům by tak byl minimální či žádný. Trh rovněž neuspěje z pohledu nastavení rovných výchozích podmínek pro rozvoj jednotlivců. Tyto by měly být zachovány především v oblastech vzdělávání, péče o zdraví a spoluúčasti na životě daného společenství. Z pohledu trvale udržitelného způsobu života, který kalkuluje také s prospěchem dalších živých bytostí a neživé přírody, je trh kořistníkem ve vztahu k lidem, ostatním formám života a celkově k životnímu prostředí.¹⁰

Rovněž sama ekonomie rozlišuje řadu příkladů, kdy trh selhává a kdy není splněna existence ideálního tržního prostředí. Takový případ vzniká při rivalitě v podobě existence veřejných statků, v existenci externalit (vedlejší záporné či kladné důsledky), v případě vzniku přirozeného monopolu, v případě informační asymetrie mezi prodávajícími a kupujícími, při měnících se preferencích účastníků tržní směny, a také z pohledu „krátkozrakosti“ trhu při pohledu do budoucna a ve snaze o co nejrychlejší návratnost vloženého kapitálu.¹¹

Trh samozřejmě neexistuje na „opuštěném ostrově“, ale v reálném prostředí, které je do určité míry definováno i vztahy s dalším z regulátorů – státem. Dvě hlavní role, které by přitom měl stát ve vztahu k trhu hrát, je snaha o dodržování zákonů a ochranu osobního vlastnictví na straně jedné a záruka osobní svobody jednat, konat a uzavírat smlouvy na straně druhé. Pokud tedy existuje shoda na společně sdílených hodnotách a normách u všech účastníků trhu a výše uvedené role jsou plněny dobře, vzniká zde jakési „sociální pouzdro“, které je možno chápat: „jako vzájemně propojený soubor normativních, sociálních a vládních mechanismů, z nichž každý má odlišnou roli, ale může tak v určitých mezích jeden druhého nahradit“.¹²

Česká republika si posledních dvaceti letech mohla vyzkoušet přechod od centrálně plánované socialistické ekonomiky k tržně orientovanému hospodářství. Tento přechod byl ve své podstatě úspěšný a dnes žijeme v prostředí, kde se může uplatnit každý, kdo chce, kdo má nápad či dostatek kapitálu. Přesto tento „přechod“ doprovázely a stále doprovází velké nejasnosti v otázce přechodu vlastnictví, v procesu kuponové privatizace, v programu očišťování polostátních bank a v řadě dalších případů, které jsou nasáknuté korupcí a

¹⁰ POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1 vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

¹¹ POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1 vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121

¹² ETZIONI, A. *Morální dimenze ekonomiky*. 1. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1995. S. 180.

klientelismem, tedy vlastností, které si naše společnost tak dobře osvojila již za komunistického režimu. Detailní rozbor skutečností a způsobů, kterými se i v době po Listopadu 1989, daří nejen zájmovým, lobbyistickým, podnikatelským, ale také kriminálním skupinám ovlivňovat veřejnou politiku v České republice ve svůj prospěch, nalezneme například v textu Pavola Friče *Korupce na český způsob*.¹³

2.1.2 Stát

Stát vytváří obecný rámec fungování společnosti, přičemž v idealizovaném pojetí jej lze hodnotit jako neosobního představitele a vykonavatele toho, co je deklarováno jako obecný či veřejný zájem. V demokratických státech stát k regulaci využívá tři základní nástroje: právo, správní činnosti a fiskální politiky.

Stát jako regulátor lidských činností má řadu funkcí, mezi které se řadí: obecný výkon politické vůle dané společnosti, tvorba zákonů, soudnictví, ochrana základních lidských práv a svobod, měnová politika a rozvoj bankovních služeb, makroekonomická politika, vnitřní a vnější bezpečnost společenství, rozvoj dopravní a informační infrastruktury, sociální, zdravotní a vzdělávací politika a péče o životní prostředí.¹⁴

Také stát, stejně jako trh, není samospasitelný a jeho fungování můžeme dle jednotlivých příkladů z různých zemí charakterizovat někde na ose mezi fungováním státu jako správce veřejných zájmů a fungováním státu jako prostředku k prosazování soukromých zájmů. Nyní se tedy zkusíme podívat na některé výhody a selhání, které stát jako regulátor lidských činností přináší.¹⁵

Stát je ve srovnání s trhem efektivnější především v realizaci rozhodnutí politického charakteru, v administrativní regulaci, v rychlé mobilizaci a využití zdrojů, v zabezpečení kontinuity a stability služeb, v prevenci vykořisťování či diskriminace, v zabezpečení bezpečnosti, rovnosti a sociální soudržnosti či smíru.¹⁶

Na straně druhé je celá řada selhání státu. Zde musíme rozlišovat mezi selháním státu v prostředí totalitárního státu (nedostatečná autokorekce, potlačení tvořivého potenciálu), selhání přímé demokracie (úskalí referenda, nevýrazná většina vítězí nad vyhraněnou menšinou), selhání reprezentativní demokracie (volební paradox, „balíčky“ preferencí, odcizení volených reprezentantů zájmům voličů, vliv lobování, omezený „krátkozraký“ časový horizont, vliv masmédií), selhání výkonu státní správy (nízká efektivita

¹³ PAVOL, Frič. *Korupce na český způsob*. 1. vyd. Praha : G plus G, 1999. 302 s.

¹⁴ POTŮČEK, MARTIN. *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. S.188.

¹⁵ POTŮČEK, MARTIN. *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. S.188.

¹⁶ POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

a přizpůsobivost byrokratických aparátů, odcizení státní byrokracie poslání) a selhání vlastní decentralizovaným soustavám (složitost řízení, ohrožení veřejných zájmů skupinovými zájmy, fiskální externality).¹⁷

Správní praxe bude muset čelit a již čelí novým výzvám, se kterými se bude muset „poprat“. Ty spočívají nejen ve stále ještě probíhající vlastní transformaci, ale musí se vyrovnat také s globálním trhem, s informační společností, s potřebami pracovníků či s rozrůžňováním potřeb lidí. Zde lze spatřovat cestu v předávání některých pravomocí a odpovědností na nižší články a ve větší participaci občanů. Lidé totiž většinou reagují odpovědněji, pokud mají v moci podmínky pro své vlastní činnosti. Stát by se tak mohl zeštíhlet a zaměřit se především na regulační funkce.

Rovněž státní správa v ČR prošla po roce 1989 velkými změnami. Řada lidí musela z veřejné správy odejít kvůli svému spojení s institucemi totalitní moci, řada lidí pak odešla „za lepším“ do soukromého sektoru. Veřejná správa tak musela bojovat se zajištěním kontinuity výkonu veřejných služeb. Omezení vlivu státní správy, a také tlak na jeho „minimalizaci“ při procesu privatizace a transformace ekonomiky po roce 1989, s sebou přinesl také řadu problémů. Ty spočívaly hlavně v neprůhledném a často velmi neefektivním zbavování se majetku státu a jeho přechodu do rukou třetích subjektů, především z řad rodící se podnikatelské sféry. V této době nebyl dostatek politické vůle na řešení základních otázek, na řešení krizových oblastí veřejné politiky či na reformu územně-správního členění státu. Problémy jsme mohli zaznamenat i v nedostatečné koordinaci činností jednotlivých aktérů, přílišné ideologické zaslepenosti či v důrazu na politické střety a boj o moc.¹⁸

2.1.2.1 Role státu a jeho uspořádání

Tvorba politické vůle je dána hlavně existencí politických institucí, jejich role je však dána uspořádáním politického systému. Politickými subjekty v tomto smyslu jsou především stát a jeho orgány, územně samosprávné celky, ale také politické strany či v širším smyslu organizace občanského sektoru (OOS). Demokratický politický systém se snaží stát podrobit kontrole a interakci se silnou občanskou společností. Takový stát vytváří podmínky pro existenci ústavně garantovaných práv a svobod a existenci principů demokratické kontroly (právní stát – rule of law)¹⁹.

¹⁷ POTŮČEK, Martin. Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná Politika*. 1. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

¹⁸ POTŮČEK, MARTIN: *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. S 188.

¹⁹ HENDRYCH, Dušan, et al. *Politické instituce: stát, jeho uspořádání a role*. In POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. S 121-132.

Stát má celou řadu funkcí celospolečenského významu, které zajišťuje přímo prostřednictvím svým, či nepřímo prostřednictvím územně-správních celků. Vedle vnitřní a vnější bezpečnosti, chrání stát lidská a majetková práva, reguluje ekonomické aktivity, věnuje se péči o zdraví, sociální věci, životní prostředí, dále kultuře a řadě dalších činností. Stát má prostřednictvím svých orgánů (institucí) určitou působnost a má pravomoc vydávat obecně závazná a vynutitelná rozhodnutí k naplňování výše zmíněné působnosti.

Základ moderního státu položili již T. Hobbes, J. Locke či Ch. Montesquieu, s nimiž je spojován (liberální) konstitucionalismus, tedy ústavou konstitované orgány a instituce zaručující lidská práva svobody. Institut právního státu posunuje do středu typologie moderního státu vládu práva (zákonnosti). Dělbá moci je zajištěna jak horizontálně, tak vertikálně, přičemž právo je závazkem pro chování státní moci. Základním principem, na kterém je postavena existence moderního státu je právě princip dělby moci. Horizontální dělba předpokládá rozdělení moci na složky a vzájemnou kontrolu mezi jednotlivými složkami moci – mocí výkonnou, zákonodárnou a soudní. Vertikální dělba pak předpokládá především rozdělení moci mezi státem a samosprávou či institut přímé demokracie. Samospráva, která je jak územní, tak věcná, má přitom v dnešním světě stále větší význam.²⁰

Jednotlivé složky moci mají své orgány. Nejdůležitějším orgánem zákonodárné moci je parlament, typickým reprezentantem výkonné moci jsou vláda, ministerstva a státní úřady, které zajišťují implementaci schválených zákonů a předpisů. Orgány moci soudní jsou tvořeny systémem soudnictví se svým vrcholem v soudnictví ústavním.

Stát je možno členit také podle územní struktury. Zde hovoříme buď o státu unitárním, pro nějž je charakteristická jednota základních státních aktů. Vedle něj existuje stát složený, který zahrnuje federaci či spolkové uspořádání, ale také útvar zvaný svazek států, pod nějž řadíme např. konfederaci či uskupení států v rámci integračního procesu Evropské unie.

Z hlediska teorie role státu můžeme vysledovat čtyři přístupy.²¹ Pluralismus přisuzuje veřejné politice roli zaměřenou na reflexi preferencí jednotlivých zájmových skupin. Teorie vlády elit tvrdí, že postavení je zdrojem moci, což znamená, že nemůže být zachováno jako pluralitní. Politice tak dominuje úzký okruh dobře organizovaných společenských zájmů – elit. Rovněž marxistické pojetí popírá pluralismus z toho pohledu, že stát je autonomní nástroj, který je vždy nástrojem dominující třídy – kapitalistický stát podle tohoto pojetí preferuje proces kumulace kapitálu. Posledním významným přístupem k teorii role státu je

²⁰ HENDRYCH, Dušan, et al. *Politické instituce: stát, jeho uspořádání a role*. In POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. S 121-132.

²¹ HENDRYCH, Dušan, et al. *Politické instituce: stát, jeho uspořádání a role*. In POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. S 121-132.

korporativismus, který roli státu ve vztahu ke korporacím omezuje na cenovou a příjmovou politiku, popř. plánování. Korporativismus může být státní a společenský, státní korporativismus přitom je většinou autoritářský a antiliberalní, naopak společenský korporativismus existuje v pluralitních systémech.²²

Na tomto místě je důležité upozornit na některá specifika uspořádání výkonu veřejné správy v České republice. Skutečně velká zodpovědnost za výkon VS je totiž v českém prostředí od roku 1998 postupně předávána na bedra územní veřejnoprávních korporací - kraje, města a obce. Vedle výkonu veřejné správy spadající do tzv. samosprávné kompetence, jsou totiž tyto korporace začleněny rovněž mezi instituce výkonu státní správy, kterou vykonávají v tzv. přenesené kompetenci. Správní systém České republiky je tedy od chvíle, kdy došlo k zániku okresních úřadů a převedení jejich pravomocí na kraje a obce, považován za tzv. smíšený správní systém. Dualismus veřejné správy spočívající v oddělení samosprávy a státní správy, je tak na nižších stupních spojován pod jednu instituci, která zajišťuje výkon veřejné správy v obou oblastech. Výkon veřejné správy se díky realizované reformě sice na jednu stranu podařilo přiblížit k občanům, na straně druhé však došlo k nárůstu počtu úředníků a vzniku dalších problémů, který s sebou smíšený model přináší. Tyto problémy spočívají především ve faktu, že územně-samosprávný celek může být například na jedné straně investorem v samosprávné oblasti a zároveň tím, kdo má investora v oblasti výkonu státní správy kontrolovat. Dochází tak k absurdním situacím, kdy např. Magistrát hlavního města Praha má v oblasti výkonu státní správy na poli památkové péče udělit pokutu Magistrátu hlavního města Praha za porušení zákona o památkové péči při rekonstrukci Karlova mostu. Volení představitelé města mají možnost (a často ji též využívají) vyvíjet tlak na úředníky tak, aby tito postupovali spíše v zájmu města jako investora, nikoliv na základě paragrafů zákona.

Pozn.: V rámci naší práce se nebudeme v oblasti veřejné správy věnovat státu na centrální úrovni, ale bude nás zajímat právě orgán výkonu veřejné správy na pozici vyššího územně správní celku - kraj Vysočina. Tato instituce má mnohé atributy, které státu odpovídají (např. moc výkonná, zákonodárná). V podmínkách České republiky, kde existuje tzv. smíšený model veřejné správy se jedná o instituci, která vykonává jak samosprávnou roli, tak přeneseně i roli státu na jasně definovaném území. Zkoumání ve vztahu stát x občanský sektor tak v této práci posuneme především do pozice kraj x občanský sektor.

²² BROKL, Lubomír, et al. *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky*. 1. vyd. Praha : SLON, 1997. 210 s.

2.1.3 Občanský sektor

Občanství lze definovat jako morální, ale i právní závazek jedince vůči zájmům společnosti, v němž žije. Občanský sektor je pak institucionalizovaným vyjádřením života občanské společnosti.²³ Sektor je tvořen neziskovými organizacemi, které jsou projevem dobrovolného sdružování občanů sdílejících společné hodnoty a institucionálním rámcem, umožňujícím společné ovlivňování veřejných záležitostí v roli partnera institucí trhu a státu.

Stát může růst občanského sektoru regulovat výši podpory, kterou mu poskytuje (dotace, daňová zvýhodnění, asignace). Často je stát také v konkurenčním vztahu, některé jeho rozpočtové a příspěvkové organizace totiž působí ve stejných oblastech jako OOS – v takovém případě hovoříme o státním neziskovém sektoru. Již z povahy OS je jasné, že tento sektor přijímá určitou zvýšenou hladinu odpovědnosti, ale i různých omezení (především v oblasti kumulace a využití zisku).²⁴

Pro nás je velmi zajímavé zaznamenat, že konec 20. století byl ve znamení „revoluce ve sdružování“²⁵. Počet OOS v posledních 20 letech vytrvale roste. Zahrnuje přitom nejrozličnější skupiny: od sousedských, profesních, sociálních k organizacím hájícím práva, životní prostředí, atd. A to jak ty malé (v ČR stačí tři lidé), až po mamutí organizace typu Greenpeace s rozpočtem mnoha milionů dolarů ročně. Vzhledem k rychlému nárůstu tohoto sektoru a poměrně čerstvě zahájené snahy o jeho výzkum neexistuje v současnosti jasná terminologie řešící problematiku občanského sektoru. U nás nejčastěji používáme termíny nestátní neziskový sektor (NNS) a nestátní neziskové organizace (NNO). V poslední době se také prosazuje termín občanský sektor (OS) a organizace občanského sektoru (OOS), kterých se snažíme přidržet v této práci i my, což vysvětlujeme v následující poznámce.

Pozn.: Dříve než přistoupíme k popisu občanského sektoru, není od věci si připomenout, že teorie občanského sektoru se již o svého počátku potkávají s určitou nekonzistentností. Ta se týká nejen jeho vymezení a definice, ale i používané terminologie. Poměrně přehledně se k této problematice staví sborník příspěvků internetové diskuse Centra pro výzkum neziskového sektoru nazvaný Definice neziskového sektoru. V příspěvku Radima Bačuvčíka se k problému nejasné terminologie autor staví kriticky, přičemž zdůrazňuje především fakt, že často se v případě termínů jedná o negativní vymezení: „Je jisté, že neziskový sektor potřebuje terminologii, která explicitně vyjádří jeho podstatu se

²³ POTŮČEK, MARTIN. *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. S 188.

²⁴ POTŮČEK, MARTIN. *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. S 188.

²⁵ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. *Role občanského sektoru ve veřejné politice*. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 2005. s. 153-187.

zdůrazněním role v základech občanské společnosti a která jej zároveň nebude negativně vymezovat „proti něčemu“.²⁶ Společně s autorem tohoto příspěvku se přikláníme k jeho návrhu terminologického vymezení na občanský sektor (OS) a organizace občanského sektoru (OOS). Tato práce však nepracuje pouze s těmito pojmy, neboť názvy některých institucí již v sobě obsahují jinak formulované termíny.

OOS, jak jsou chápány v českém prostředí, jsou tedy především občanská sdružení, církve a náboženské společnosti, nadace, obecně prospěšné společnosti, zájmová sdružení právnických osob a v řadě případů rovněž profesní komory. Na rozdíl třeba od Francie či Itálie nejsou podle českých zákonů řazeny mezi neziskové organizace družstva.²⁷ Tyto výše uvedené organizace se věnují široké škále činností od náboženství, přes mír, ochranu lidských práv, kulturu, bydlení, zdravotnictví, sociální služby až po tělovýchovu, sport, myslivce či zahrádkáře. Znak takové neziskové organizace dle Salamona²⁸ jsou: instituce jsou formálně ustaveny (statut, organizační řád), jsou soukromé (nestátní), jsou neziskové (zisk je určen na podporu vlastního poslání), samosprávné (řídí sami sebe) a dobrovolné (sdružování v těchto organizacích není povinné).²⁹

Abychom si tedy mohli na jednom místě shrnout základní atributy občanského (neziskového) sektoru, využijme definice, která je umístěna rovněž ve výše uvedeném sborníku *Definice neziskového sektoru*. Tato definice totiž nejlépe odpovídá struktuře OS v Kraji Vysočina. Na tomto místě dále můžeme shrnout základní atributy OS tak, aby to nejlépe odpovídalo prostředí České republiky a požadavkům, naší práce:

A. Co je to neziskový sektor?

„Neziskové organizace jsou vymezeny jako organizace nevytvářející zisk k přerozdělování mezi jeho vlastníky, správce nebo zakladatele; mohou zisk tvořit, ale musí ho zase vložit zpět k rozvoji organizace a plnění jejich cílů.“³⁰

B. Právní formy nevládních neziskových organizací³¹:

- občanská sdružení (dle zákona č.83/1990 Sb. o sdružování občanů)
- obecně prospěšné společnosti (dle zákon č. 248/1995 Sb. o OPS)

²⁶ BAČUVČÍK, Radim. *K terminologii neziskového sektoru*. In. *Definice neziskového sektoru*. Brno: CVNS, 2005. s. 43-44.

²⁷ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. *Role občanského sektoru ve veřejné politice*. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. s. 153-187

²⁸ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. *Role občanského sektoru ve veřejné politice*. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. S 153-187.

²⁹ POTŮČEK, MARTIN: *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. 188 s.

³⁰ *Neziskovky.cz* [online]. c2008 [cit. 2010-01-19]. Dostupné z WWW: <<http://neziskovky.cz/>>.

³¹ *Definice neziskového sektoru*: sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS. Brno : CVNS, 2005. S.51.

- nadace a nadační fondy (dle zákona č.227/1997 Sb.) o nadacích a nad. fondech)
- účelová zařízení církví (dle zákona č. 308/1991 Sb. o svobodě víry a postavení církví a náboženských společností)

Pozn.: Pro účely této práce je zbytečné se zabývat dalšími formami OOS, jako jsou odbory, politické strany a hnutí, zájmová sdružení právnických osob, družstva., nepodnikatelské obchodní společnosti, apod.

C. Nevládní neziskové organizace jsou³²:

- institucionalizovány (formální organizovanost)
- soukromé (jsou odděleny od veřejné správy)
- neziskové (zisk nejde správcům či zakladatelům)
- samosprávné (jsou schopny řídit samy sebe)
- dobrovolné (dobrovolníci se účastní vlastní činnosti i správy organizace)

Důvodů, proč organizace občanského sektoru vznikají a na jakém základu jsou vytvářeny, je několik. Mezi nejvýznamnější teorie občanského sektoru můžeme, stejně jako Rektorič, označit tyto čtyři. První je teorie vládních a tržních selhání, kdy jde o to, že některý typ statku (veřejný statek) nelze poskytovat prostřednictvím trhu. „Proto se tedy spotřebitelé, jejichž potřeby nejsou uspokojovány ani trhem, ani „náhradním“ mechanismem státního zabezpečování veřejných statků, obracejí na neziskové organizace, které jim v mnoha případech mohou pomoci zmíněné potřeby uspokojit.“³³ Druhou teorií je teorie informační asymetrie, která vychází z toho, že spotřebitel, který nemá dostatek informací k posouzení kvality některých statků či služeb, hledá organizace, které mu nabízí čestné jednání „z principu“. Další teorie je nazývána teorií státu blahobytu, která vychází z toho, že občanský sektor zatím plní pouze ty role, které nebyly schopny obsadit trh a všeobjímající stát. OOS v této teorii mají víceméně statickou roli. Čtvrtá teorii je teorie vzájemné závislosti, která staví na tom, že OOS jsou pro stát výhodné jako jakési předsunuté hlídky, které „často reagují mnohem rychleji na potřeby lidí, jsou aktivní v určitých oblastech dříve, než jsou tyto oblasti „zaměřeny“ do hledáčku státu.“³⁴ Stát, jako významný zdroj financí směřujících na tuto činnost, je velmi důležitý pro existenci občanského sektoru.

Vznik a rozvoj OOS je však přikládán také mnoha dalším faktorům, přičemž další nejvýznamnější teorie v této oblasti jsou teorie heterogenity (dochází k selháním, která řeší

³² *Definice neziskového sektoru*: sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS. Brno : CVNS, 2005. S.51.

³³ REKTOŘÍK , Jaroslav, et al. *Organizace neziskového sektoru*. 1. vyd. Praha : EKOPRESS, 2004. S.28.

³⁴ REKTOŘÍK , Jaroslav, et al. *Organizace neziskového sektoru*. 1. vyd. Praha : EKOPRESS, 2004. S.30.

OOS), teorie přídavného faktoru (speciální motivace pro sociální podnikání), teorie důvěry (spotřebitelé si vybírají OOS raději, než organizace z „trhu“), teorie sociálního státu (OOS jsou jen důsledkem nedostatečně vyvinutého státu), teorie vzájemné závislosti (stát a OOS jsou předurčeny ke spolupráci – každý má svou roli) a teorie sociálních zdrojů.

Své teorie přitom mají rovněž důvody impozantního nárůstu počtu OOS v posledních desetiletích. Zatímco jedni vidí důvody především v rozvoji a problémech sociálního státu, další hledají důvod ve vzestupu střední třídy. Mezi hlavní důvody se řadí rovněž participační étos prostupující až z 60.let 20. století, komunikační revoluce či teorie kolektivní identity.³⁵

U občanského sektoru rozlišujeme určité funkce a zdroje, z nichž vychází. Hlavními dvěma funkcemi sektoru je funkce sociální, která je motivována poskytováním určitých specifických služeb a uspokojením potřeby sdružovat se, a funkce politická, která pojímá občanský sektor jako tlumočnicka potřeb občanů ve směru ke státní správě, popřípadě trhu. Mezi hlavní zdroje občanského sektoru pak považujeme snahu lidí usilovat o řešení problémů, které cítí, dále pak nabízený institucionální rámec, zvýhodněné daňové sazby, dary od sponzorů či nadačí a vnitřně organizační potenciál každé z nich.³⁶

Z hlediska dalších funkcí, které má občanský sektor, lze rozlišovat dále na: funkci servisní (sociální věci, zdravotnictví, vzdělávání), funkci inovační (experimentují), funkci ochrany práv, expresivní a školící funkci, funkci komunitní a rovněž funkci demokratizační.³⁷

D. Funkce občanského sektoru

Typologie funkcí OS vychází z teoretické práce zpracované L.M. Salomonem.³⁸ Ten popisuje výše zmíněné funkce občanského sektoru z detailního pohledu takto:

- **servisní funkce** - OS realizuje služby, a to jak pro své vlastní členy, tak pro širokou veřejnost. Služby, které tento sektor nabízí, patří často mezi ty služby, které z nejrůznějších důvodů nerealizuje ani stát ani trh, nebo tyto služby nenabízí v dostatečném množství kvalitě.
- **inovační funkce** – Na rozdíl od trhu vedeného snahou maximalizovat zisk a od státu, který disponuje sice rozsáhlými, ale často nepružnými byrokratickými systémy, může OS více riskovat, zkoušet nové metody, formy a řešení či experimentovat s neověřenými postupy.

³⁵ POTŮČEK, MARTIN: *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. S 188.

³⁶ POTŮČEK, MARTIN: *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. 188.

³⁷ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. *Role občanského sektoru ve veřejné politice*. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. Praha : SLON, 2005. s. 153-187.

³⁸ Volně cituje Pavol Frič a Martin Bútor a v knize POTŮČEK, M. et al. *Veřejná politika*. 1.vyd. Praha: Slon, 2005. S 167 – 170.

- **funkce ochrany práv a sociální změny** – Jednou z hlavních motivací pro vstup do OOS bývá často i fakt, že organizace se „bije“ za práva jednotlivce. Tato práva je možno v rámci kolektivu lépe prosazovat. Existují samozřejmě i organizace, které se přímo specializují na dodržování práv nejrůznějšího charakteru. Tyto se pak stávají zprostředkovatelem mezi politikou a jednotlivci.
- **expresivní a školící funkce** – OOS jsou platformou pro sebevyjádření, a to v nejrůznějším smyslu (ideologický, kulturní, náboženský, stavovský, regionální, apod.), přičemž tyto zájmy jsou na půdě OOS rozvíjeny a prohlubovány.
- **komunitní a demokratizační funkce** – působením ve společnosti často podporují funkci jakési sounáležitosti komunity, kde posilují smysl pro solidaritu a pomáhají tak budovat „sociální kapitál“. Snaží se o kontrolu rozhodování na různých stupních veřejné správy a zároveň prosazovat své názory při tvorbě veřejných politik.

Stejně jako u státu a u trhu, také občanský sektor má v některých oblastech lidské činnosti na jedné straně přednosti a na druhé selhání. Občanský sektor je lepší než trh i stát v regulacích např. činností generující minimální, nebo vůbec žádný zisk, v činnostech vyžadujících vcítění do potřeb ostatních, v činnostech vyžadujících celostátní přístup či efektivní okamžitou pomoc jednotlivcům. Občanský sektor je úspěšný v získávání důvěry klientů, ve vytváření dobrovolné práce, v získávání finančních podpor a darů či v uplatnění morálních kritérií. Rovněž se věnuje více svým členům, poskytuje služby a péči, je pružnější a tvořivější než byrokratické instituce a levnější a efektivnější v poskytování služeb než úřady či profesionálové. Občanský sektor se zkrátka lépe uplatňuje všude tam, kde srovnatelné transakční náklady na regulaci a vlastní výkon, při uplatnění trhu nebo státu, by byly nepřiměřeně vysoké.³⁹

Mezi nejvýznamnější selhání občanského sektoru řadíme především jeho nedostatečnou kapacitu pro řešení rozsáhlých úkolů, absenci občanských iniciativ tam, kde by byly potřebné a zvýšenou citlivost na osobnostní charakteristiku účastníků (vnitřní konflikt může být pro NNO zničující). Mezi další významná selhání občanského sektoru řadíme hrozbu byrokratizace činností neziskových organizací, nejistotu a nestabilitu občanského sektoru, a také fakt, že řada NNO slouží jako zástěrka pro krytí ziskového motivu.⁴⁰

³⁹ FRIČ, Pavol, BÚTORA, Martin. Role občanského sektoru ve veřejné politice. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. S. 153-187.

⁴⁰ POTŮČEK, Martin. *Trh stát a občanský sektor jako regulátory života společnosti*. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. S 85-121.

2.1.3.1 Občané

V souvislosti s občanskou společností je nutné se v krátkosti pozastavit i u jednotlivců, kteří jsou základními stavebními jednotkami občanské společnosti, tedy u občanů. Občané vstupují do úvah o regulátorech společenského života jako jejich tvůrci, ale i adresáti účinků. Analýza fungování státu, trhu a občanského sektoru by tudíž nebyla úplná bez rozboru chování, postojů a hodnotových orientací obyvatelstva.

Z perspektivy chování a činů občanů lze konstatovat, že adaptabilita lidí související s rázným vstupem tržních mechanismů do jejich života po roce 1989 byla vysoká. Podle účasti ve volbách, která je indikátorem zájmu o veřejné dění, klesá postupně od roku 1989 procento občanů, kteří přicházejí volit. To může být vykládáno buď jako příznak stabilizace nových poměrů, ale rovněž jako výraz nechuti k politice obecně. To by dokazovala i data napojená na další indikátor, kterým je členství v politických stranách. To dnes v Čechách a na Moravě rozhodně není příliš populární.⁴¹

Vliv občanů, jako základní stavební jednotky jednoho z regulátorů lidského chování, je podle Potůčka do značné míry ovlivněn způsobem vnímání a interpretací životních podmínek. Občané se vyznačují tím, že mají méně či více konzistentní postoje. K nejdůležitějším postojům ovlivňujícím lidské společenství řadíme postoje občanů k problémovým oblastem veřejného života, postoje k trhu a státu, postoje k občanskému sektoru a postoje k úřadům a institucím reprezentativní demokracie.⁴²

Jak již bylo řečeno občanský sektor a občanství obecně má v letech po roce 1989 stoupající tendenci. Zvyšuje se míra participace OOS ve veřejném životě a zapojení občanů do tohoto procesu. Přesto však nadále platí, že bez rozhodné politické podpory z centra, zůstane značná část dosud nevyužívaného potenciálu občanské participace v České republice ležet ladem i v budoucnosti.

2.1.3.2 Role „starých“ a „nových“ OOS v kontextu střední Evropy

V kontextu střední Evropy se musíme zastavit u jednoho fenoménu, který se promítá do vývoje OS, a to především v rámci postkomunistických zemí. Jedná se o rozdělení na tzv. staré OOS (existovaly již před rokem 1989, zachovávají korporativistický vztah ke státu) a nové OOS (vznikly po r. 1989, řeší netradiční problémy, někdy jsou v konfliktu se státem). Vlastní vztah státu a OS přitom lze charakterizovat podle několika scénářů, zahrnující spektrum od vstřícného postoje státu k OOS, přes lhostejný vztah až k ignoraci OOS a jeho

⁴¹ POTŮČEK, MARTIN: *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. S 188.

⁴² POTŮČEK, MARTIN: *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. S 188.

výsledků. V České republice se situace lepší, po roce 1989 stát otevřel určité oblasti soutěži mezi státním a neziskovým, vybudoval rámec pro fungování OS a uvolnil určité zdroje, přesto u nás stále velkou roli hrají staré OOS a přístup státu k OS je stále spíše trochu podezřivý.⁴³

Problémem, kterému musí „nové“ OOS v České republice je problém důvěryhodnosti, za kterým stojí často neinformovanost, mýty a celkově nekonzistence sektoru. Na rozdíl od starých OOS, které po roce 1989 pouze reformovaly své již existující struktury, nové OOS musí začínat zcela od začátku. Výše popsané problémy mohou být v budoucnu pro další rozvoj především nových OOS velmi nebezpečné. Pozitivní vnímání OOS ze strany státu a společnosti je životně důležité, jakákoliv ztráta důvěry může znamenat konec pro řadu organizací či oblastí OS.

Občanský sektor v České republice po roce 1989 se musel vypořádat s vysoce fragmentovanou a atomizovanou společností a s deficitem důvěry mezi občany navzájem i mezi jednotlivci a státem. Řada ekonomů (např. Václav Klaus) ve svých pracích pochybuje, že by se lidé byli ochotni sdružovat i z jiných než egoistických pohnutek. Díky těmto názorům můžeme říct, že např. ODS bránila v polistopadovém období vzniku plnohodnotné občanské společnosti. Počet neziskových organizací sice stále roste, ve srovnání s rozvinutými demokraciemi je však stále nízký⁴⁴. Občanský sektor v ČR tak stále čeká nelehký úkol, jak se stát plnohodnotnou a svébytnou součástí fungování společnosti.

Dříve než tedy přistoupíme ke zkoumání vztahu státu a OS, můžeme z popsaného odvozovat, že jako nejvýhodnější vztah mezi státem a OOS je hodnoceno partnerství, a to ať už je založeno na modelu korporativním, modelu zájmových skupin či modelu programové spolupráce. V takovémto prostředí může kvalitně OS působit jako rovnocenný sociální aktér, jako sektor, který je doplňkem, ale zároveň i protiváhou sektoru veřejného a komerčního.⁴⁵

2.2 Vztah státu a občanského sektoru

Situace občanského sektoru tak jak ji popisujeme výše, popisuje nárůst občanské participace a vznik nepřehledného množství nejrůznějších dobrovolných spolků, sdružení a neziskových organizací. Někteří teoretici občanského sektoru o této situaci hovoří jako o tzv. revoluci ve sdružování a o občanském sektoru jako o „nové globální síle“⁴⁶.

⁴³ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. Role občanského sektoru ve veřejné politice. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. Praha : SLON, 2005. s. 153-187

⁴⁴ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. Role občanského sektoru ve veřejné politice. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. Praha : SLON, 2005. s. 153-187

⁴⁵ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. Role občanského sektoru ve veřejné politice. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. Praha : SLON, 2005. s. 153-187

⁴⁶ SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K. *Nonprofit Sector: A New Global Force*. 1st edition. Baltimore : The Johns Hopkins Institute for Policy, 1996. S 19.

Také v prostředí České republiky zaznamenal občanský sektor v posledních dvaceti letech překotný vývoj a tento stav vlastně stále ještě dobíhá. Stát musel zcela redefinovat vztah k OOS, což se mu dosud podařilo rovněž pouze částečně. Občanský sektor tak stále čeká na dokonalý právní rámec či na definici veřejné prospěšnosti. Pokračující redefinice OS je v českém prostředí spojena především s těmito událostmi:⁴⁷ a) vstup České republiky do EU, který přinesl možnost čerpat strukturální fondy EU, b) zapojení ČR do projektu Statistické sekce OSN a John Hopkins University - vytvoření satelitního účtu a zapojení do mezinárodně kompatibilního statistického sledování OS a c) probíhající příprava nového občanského zákoníku, který nově vymezuje OOS a možná konečně přijme výše zmíněnou definici.⁴⁸

Nárůst sektoru, rozšíření jeho působnosti a zvýšení počtu funkcí tohoto sektoru má za následek nutnost podrobnějšího zkoumání jeho vztahu s dalšími hlavními regulátory: státem a trhem. Poté, co jsme se v předchozí kapitole pokusili definovat, co je to stát a občanský sektor, v této kapitole se soustředíme na jejich vzájemný vztah, a také na základní modely spolupráce mezi těmito dvěma regulátory života společnosti.

Pro úspěšné fungování jakékoli instituce, OOS nevyjímaje, je důležité správné fungování jak vnitřních vztahů dovnitř organizace či systému, tak navenek. Vztah občanského sektoru a státu (veřejné správy) je z tohoto úhlu pohledu do jisté míry determinující pro úspěšný rozvoj občanského sektoru. Na podkladě teoretických modelů pak můžeme analyzovat, jaký vztah mezi státem a veřejným sektorem existuje v rámci daného politického systému.

Organizace občanského sektoru (OOS) jsou zasazeny, stejně jako i všechny jiné typy organizací, pevně ve svém okolí. Jejich vnější hranice a omezení jsou však jiné, než je tomu u organizací ziskových, a jejich důležitým znakem je také značná závislost na politice státu a celkovém společenském uspořádání.

2.2.1 Modely spolupráce státu a organizací občanského sektoru

V historii zkoumání občanského sektoru a jeho vztahů s veřejnou správou vznikla potřeba nějakým způsobem popsat a definovat podobnosti jednotlivých zkoumaných modelů, a poté je typizovat. Nejznámější a nejpoužívanější způsoby typizace těchto modelů od jednotlivých teoretiků dobře shrnuje práce autorů M. Rymszy a A. Zimmerové *Embeddedness of Nonprofit Organizations: Government – Nonprofit Relationship*. Ta podává přehled

⁴⁷ VAJDOVÁ, Tereza. *Česká občanská společnost 2004 : po patnácti letech rozvoje*. 1. vyd. Brno : CERM, 2005. S 118.

⁴⁸ V srpnu 2010 nový Občanský zákoník ještě stále nebyl schválen, ani nebyl předložen do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.

existujících modelů vztahů neziskových organizací (NO) a státu a popisuje zakotvenost NO v rámci uspořádání sociálních států, a to především s ohledem na současnou situaci v zemích Visegrádské skupiny.

Kategorizace vztahů mezi státem a OOS není jednoduchá především z důvodů existence řady variant těchto vztahů, ovšem jejich znalost nám může pomoci lépe vybrat ten, který by mohl pomoci definovat vztahy, které budou podrobovány výzkumu v další části této práce. Představme si proto modely, podle kterých mohou vztahy mezi státem a OOS fungovat.

Mezi nejvýznamnější pokusy o popsání takového modelu byl v roce 2000 tzv. rámec „Four-C“, který vyvinul Adil Najam. Tento model je koncipován tak, že Najam se snaží zaměřit na cíle, kterých chce každý z účastníků vztahu dosáhnout a prostředky či strategie, kterých k tomu používá. Soulad popř. nesoulad mezi těmito složkami pak může vytvořit čtyři typy situací, které odpovídají čtyřem základním rámcům, které může vztah stát – OOS mít: kooperativní, konfrontační, komplementární a kooptativní rámec. V případě, že se tedy oba aktéři shodují jak v cílech, tak ve strategiích, jedná se o vztah kooperativní. Jsou-li cíle i strategie odlišné, jde o vztah konfrontační. V případě komplementárního rámce sice sdílí stát i OOS podobné cíle, ale k jejich dosažení upřednostňují různé prostředky a strategie. A konečně s případě, kdy se jedná o kooptativní rámec používají oba aktéři obdobné metody a strategie, ovšem k dosažení rozdílných cílů. Klasifikaci podle Najama je vytykáno, že vychází pouze z velmi teoretické analýzy vztahů stát – OOS, který se neopíral o žádný výzkum v terénu, přičemž dalším nedostatkem může být nízká aplikovatelnost v praxi. Velkou výhodou však má jako univerzální nástroj k analýze ve zcela rozdílných politických systémech, které mají rozdílný vývoj oproti euroatlantickým státům.⁴⁹

		Cíle (Ends)	
		společné	rozdílné
Preferované strategie (Means)	společné	Kooperace	Kooptace
	rozdílné	Komplementarita	Konfrontace

Obr.2.2 Model „Four-C“, zdroj: Najam [2000]

Dalším modelem, který v rámci této práce představujeme je model D. Younga, který jej zakotvil především v ekonomických teoriích aplikovaných na občanský sektor a zabývá se v něm výhradně vztahem státu a OOS poskytujících sociální služby. Zkoumá OOS především z

⁴⁹ RYMSZA, Marek, ZIMMER, Annette. *Embeddedness of Nonprofit Organizations : Government-Nonprofit Relationships*. In ZIMMER, Annette, ECKHARD, Priller. *Future of Civil Society : Making Central European Nonprofit Organizations Work*. 1st edition. Wiesbaden : VS Verlag, 2004. S. 169-197.

hlediska funkcí, které ve svém vztahu ke státu ve společnosti organizace plní. Z této povahy věci kategorizuje tři modely vycházející z pozice OOS jako doplňující, pomocné či konkurenční (nepřátelské).⁵⁰

Prvním funkčním Youngovým modelem je tedy tzv. suplementární model, ve kterém OOS plní funkce a uspokojují potřeby, které jsou státem opomíjené. Jedná se tedy o funkci, kdy OOS doplňuje roli státu. V modelu komplementárním jsou OOS vnímány nejvíce jako partneři státu při uspokojování existujících potřeb a dodávkách služeb, přičemž stát do značné míry přebírá náklady s těmito službami spojené. Tento ideální případ vystihuje situaci, kdy fungují ekonomické teorie o tom, kdy je dobré využít OOS než organizace ziskové. Vedle dobré znalosti prostředí totiž dokáží OOS generovat státu také zisk (někdy sice těžko měřitelný) či snižovat náklady na některé jeho činnosti. A to za podmínek často nesrovnatelných s případným kontraktem s komerčním poskytovatelem služeb. Třetí model – model konkurenční (adversarial – může být i nepřátelský, odpůrcí) model vystihuje situaci, kdy OOS lobují za společenské a politické změny, které by vláda měla uskutečnit. Podle Younga však lze těžko najít čistou verzi tohoto modelu, v současné době je lepší použít diplomacii než konfrontaci. Obecně je tento model vnímán jako praktičtěji aplikovatelný a použitelný pro popis změn vzájemných vztahů mezi státem a OOS v čase.

Pro naše výzkumné záměry bude nejdůležitější model, který představili Salamon a Anheier v modelu sociálního původu (The Social Origins Model). Ti však vycházeli podstatnou měrou z práce G. Esping-Andersena, který se již dříve této oblasti částečně věnoval. Ten ve své studii kategorizuje režimy sociálních států na tyto tři typy: státy liberální, sociálně-demokratické a konzervativní. Stejně jako jeho následovníci pak hodnotí existující politické režimy z pohledu tří klíčových dimenzí. První dimenzí jsou výdaje státu plynoucí do sociální oblasti, druhou pozice a podíl OOS na trhu sociálních služeb a třetí je vliv a vedlejší dopady specifické ukotvenosti OOS v dané společnosti.⁵¹

Jednotlivé režimy mají podle G. Esping-Andersena ve vztahu k OOS svá specifika. V liberálních režimech jsou OOS nuceny jednat tržně. Organizace zde mají sice vysoký podíl na trhu, ale žádnou nebo pouze malou státní podporu. V tomto kontextu můžeme u OOS sledovat tendence, kdy se v některých aspektech připodobňují tržním organizacím a nutně od nich přebírají některé metody a formy chování. V sociálně-demokratických režimech naopak stát

⁵⁰ RYMSZA, Marek, ZIMMER, Annette. *Embeddedness of Nonprofit Organizations : Government-Nonprofit Relationships*. In ZIMMER, Annette, ECKHARD, Priller. *Future of Civil Society : Making Central European Nonprofit Organizations Work*. 1st edition. Wiesbaden : VS Verlag, 2004. S. 169-197.

⁵¹ RYMSZA, Marek, ZIMMER, Annette. *Embeddedness of Nonprofit Organizations : Government-Nonprofit Relationships*. In ZIMMER, Annette, ECKHARD, Priller. *Future of Civil Society : Making Central European Nonprofit Organizations Work*. 1st edition. Wiesbaden : VS Verlag, 2004. P. 169-197.

nechává OOS pouze velmi málo prostoru na trhu služeb, dalo by se říci, že v podstatě přebírá jejich roli. V případě konzervativních režimů lze vidět snahu státu investovat do sociálních služeb jak vlastními silami, tak formou podpory existenci a rozvoje občanského sektoru. V případě konzervativních režimů je však tato podpora z pohledu OOS selektivní a často bývá podmíněná jistou loajalitou a snahou o byrokratizaci OOS.⁵²

Mezi pokračovatele výše uvedených výzkumů, a také hlavní představitele výzkumníků k tomuto tématu patří tedy L. Salamon a H. Anheier, kteří jsou autory modelu sociálního původu (The Social Origins Model). Jejich teorie vychází hlavně z oblastí, kterým se přednostně věnují sociální vědy, konkrétně pak z myšlenek neoinstitucionalistů B. Moora a G. Esping-Andersena. Východiska pro vztahy státu a OOS jsou podle tohoto modelu vytvářena ze složitých vzájemných vztahů, které se dlouhou dobu vyvíjely na pozadí historických a společenských změn v dané oblasti. Mezi základní zkoumané faktory při kategorizaci jsou především míra podpory státu v oblasti sociálních služeb, a také celková velikost neziskového sektoru. Spíše než o statické modely se v tomto případě jedná o cesty, postupy, kterými se vztahy vyvíjejí.

Pokud si opět dáme do protikladu výši sociálních výdajů státu a velikost neziskového sektoru, můžeme podle vzniklých situací odvodit jednotlivé čtyři modely. Výsledkem liberální cesty je společnost s malou státní podporou pro sociální sektor, ale značně vyvinutým neziskovým sektorem. Pro sociálně-demokratickou cestu je typická vysoká podpora státu pro sociální oblast a velmi málo rozvinutý neziskový sektor. Korporativistická cesta je charakteristická pro země s nízkou podporou státu pro sociální oblast a zároveň slabě rozvinutým neziskovým sektorem. A poslední cestou je centrálně plánovaná, pro kterou je charakteristické, že stát je dominujícím investorem v sociální oblasti a brání rozvoji silné neziskové sféry.⁵³ Detailní popis modelů nalezneme v příspěvku *Trh, stát a občanský sektor ve vzájemných vztazích* obsaženém ve sborníku *Strategické volby pro českou společnost: teoretická východiska*.z roku 2008⁵⁴:

1. Prvním z nich je liberální model, který se vyznačuje odporem k rozšiřování ingerence státu do sociálních služeb a namísto toho preferuje řešení spočívající na soukromé iniciativě a dobrovolnictví. Výskyt tohoto modelu je nejpravděpodobnější tam,

⁵² RYMSZA, Marek; ZIMMER, Annette. *Embeddedness of Nonprofit Organizations : Government-Nonprofit Relationships*. In ZIMMER, Annette; ECKHARD, Priller. *Future of Civil Society : Making Central European Nonprofit Organizations Work*. 1st edition. Wiesbaden : VS Verlag, 2004. P. 169-197.

⁵³ SALAMON, Lester M.; ANHEIER, Helmut K. *Nonprofit Sector: A New Global Force*. 1st edition. Baltimore : The Johns Hopkins Institute for Policy, 1996. S 19.

⁵⁴ POTŮČEK, Martin; FRÍČ, Pavol; BENÁČEK, Vladimír. *Trh, stát a občanský sektor ve vzájemných vztazích*: In POTŮČEK, Martin; MUSIL, Jiří; MAŠKOVÁ, Miroslava. *Strategické volby pro českou společnost: teoretická východiska*. Vyd.1.. Praha : SLON, 2008. s. 151-171. ISSN 1801-1438

„kde elementy střední třídy jsou jednoznačně na postupu a kde opozice jak ze strany tradičních vlastníků půdy, tak ze strany silného dělnického hnutí buď nikdy neexistovala, anebo byla efektivně odstavena.“ (Salomon, Anheier, 1996, s. 20). Liberální model zasazení občanského sektoru do společnosti je podle autorů charakteristický nízkou mírou výdajů státu na veřejné služby a zároveň široce otevřeným prostorem pro poskytování těchto služeb občanskými organizacemi. Liberální model je spojován s relativně velkým občanským sektorem.

2. Právým opakem liberálního modelu je sociálnědemokratický model, který upřednostňuje státem zabezpečované služby a pro servisní působení OOS ponechává jenom velmi malý prostor. Vyskytuje se hlavně tam, kde se dělnické třídy (i za podpory spojenců z jiných tříd) daří efektivně ovlivňovat výkon moci ve státě. Role OOS pak spíše než v poskytování služeb spočívá ve vytváření platformy pro vyjadřování názorů a reprezentaci politických a sociálních zájmů. Na rozdíl od liberálního modelu se sociálně demokratický model vyznačuje vysokými výdaji státu na veřejné služby, což znamená, že občanským organizacím poskytuje jen malý prostor pro poskytování těchto služeb.

3. Třetím modelem je korporativistický model, ve kterém si silný stát pěstuje OOS jako rezervoár klíčových sociálních elit, které v pozici vyjednávačů dokáží zabránit radikálnějšími požadavkům na státní dotace. Výsledkem je poměrně rozsáhlý občanský sektor za současné existence státem štedře podporovaných sociálních programů.

4. Silná role státu je charakteristická i pro poslední, tzv. etatistický model, který však není vázaný na dělnickou třídu, jako je tomu v případě sociálnědemokratického modelu. Pro etatistický model jsou typické nízké výdaje státu na veřejné služby a zároveň malý prostor pro uplatnění služeb poskytovaných občanskými organizacemi.⁵⁵

Výdaje státu do sociální oblasti	Velikost podílu OOS	
	Nízký	Vysoký
Nízké	Etatistický	Liberální
Vysoké	Sociálně-demokratický	Korporativistický

Obr.2.3 Modely spolupráce OOS a VS, zdroj: Salomon/Anheier [1996]

Pokud se poté výzkumníci pokusili podívat na reálně existující politické systémy (režimy), výsledkem tohoto snažení bylo nalezení poměrně přesných obrazů jednotlivých

⁵⁵ SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K. *Nonprofit Sector: A New Global Force*. 1st edition. Baltimore : The John Hopkins Institute for Policy, 1996. S 24.

modelů v konkrétních zemích. Typickým představitelem statistického modelu je tak Japonsko, modelu sociálně-demokratickému nejlépe odpovídá Švédsko, liberální model s nízkými státními intervencemi, ale rozvinutým občanským sektorem nalezneme v USA a model centrálně řízených sociálních služeb s výrazným doplňujícím faktorem OS pak nejlépe vystihuje Spolková republika Německo.

Ačkoliv je tento model určitě velice komplexní a podepřený výzkumem, pohled Salamona a Anheira je kritizován jako především sociologicky-historický pohled, který nedává odpověď na potenciální vývoj vztahů v budoucnosti.

2.2.2 Vztahy státu a OOS v zemích Visegrádské čtyřky

Jak už bylo výše řečeno, vztahy mezi státem a jeho institucemi a organizacemi občanského sektoru oscilují mezi kooperací a konfliktem. Kooperativní modely vycházejí z představy, že „cesta vzájemné kompenzace nedostatků je efektivnější než konflikt.“⁵⁶

Nejen v postkomunistických státech střední Evropy bychom mohli takto definovaný kooperativní model rozdělit ještě na dva scénáře. V prvním scénáři jsou to především OOS, které v rámci své činnosti sledují a vyhodnocují problémové oblasti společnosti, aby poté byly tyto problémové oblasti předkládány governmentu k řešení. Ve spolupráci s OOS stát vypracuje řešení a obrátí se právě na OOS, aby svou činností přispěly k řešení. Někdy stát sám identifikuje problém a vybídne OOS k angažovanosti na problémovém poli. V případě druhého scénáře opět OOS sledují a vyhodnocují problémové oblasti společnosti, ovšem stát v první fázi na tlak na řešení problému nereaguje. OOS se tak problému musí nadále věnovat samy. Později stát buď sám či pod tlakem veřejnosti přijme oblast, do které problém spadá, za svou a začne v této věci vyvíjet činnost či přispívat na realizaci služeb.⁵⁷

Při bližším posouzení těchto scénářů lze tvrdit, že pro postkomunistické státy je bližší spíše druhý představený scénář. Vztahy jsou zde víceméně kooperativní a minimálně v řeči čísel je vidět, že stát přispívá výraznou měrou a jeho finanční prostředky jsou významným zdrojem příjmů OOS na vlastní činnost. Přesto však v těchto státech není prostředí bezkonfliktní. Často zmiňovaným problémem je nerovnost v postavení organizací státního neziskového sektoru a organizací soukromého neziskového sektoru.⁵⁸ V tomto souboji často vítězí snaha státu o ochránářskou politiku vzhledem ke „svým“ organizacím, což plodí opět

⁵⁶ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. Role občanského sektoru ve veřejné politice. In POTŮČEK, Martin, et al. Veřejná politika. 1. vyd. Praha: SLON, 2005. S. 153-187.

⁵⁷ RYMSZA, Marek, ZIMMER, Annette. *Embeddedness of Nonprofit Organizations : Government-Nonprofit Relationships*. In ZIMMER, Annette, ECKHARD, Priller. *Future of Civil Society : Making Central European Nonprofit Organizations Work*. 1st edition. Wiesbaden : VS Verlag, 2004. P. 169-197.

⁵⁸ V prostředí Kraje Vysočina se jedná především o nerovnost mezi rozpočtovými či příspěvkovými organizacemi kraje, měst a obcí a OOS reprezentovanými především občanskými sdruženími, obecně prospěšnými společnostmi a účelovými zařízeními církví.

konflikty. Konfliktní scénář tedy můžeme popsat následovně: stát neakceptuje návrhy a problémy identifikované OOS, podporuje pouze vlastní organizace, proti čemuž OOS protestují a poukazují na neefektivitu systému.

Z obecně popisovaných modelů se poněkud vymyká právě Visegrádská skupina zemí (tedy Polsko, Slovensko, Česká republika a Maďarsko). Tyto země spojuje podobná historická zkušenost a modely vývoje vztahů stát – OOS jsou zde velmi podobné. Ačkoliv se zde v průběhu posledních dvaceti let vystřídaly různé vlády, žádná neurčila směr a nedefinovala zcela jasný přístup k OOS, který by umožnil jejich plánovitý rozvoj. Většinou zde dlouho přetrvával centralizovaný přístup veřejného financování OOS a stát si udržoval víceméně monopolní postavení v oblasti zdravotnictví, sociálních služeb a školství. Pokud budou chtít členové Visegrádské čtyřky nastoupit výraznější cestu k liberalizaci, budou se muset jejich vlády angažovat především ve vybudování adekvátního právního rámce pro fungování rozmanitých OOS, přičemž budou schopny rozlišovat mezi obecně prospěšnými a vzájemně prospěšnými organizacemi. Pro úspěšný rozvoj tohoto sektoru je pak důležité otevřít trh veřejných služeb více i soukromým OOS, což se neobejde beze změn v systému veřejného financování.⁵⁹

Pokud se podíváme na vztah státu a občanského sektoru speciálně v oblasti *welfare state* zjišťujeme, že model spolupráce v zemích Visegrádské čtyřky není zcela typický pro některý z modelů představených v předchozí kapitole. Typické pro tyto země je, že zde můžeme zaznamenat odlišný vývoj, který vychází od totalitního centrálně řízeného modelu přes částečnou privatizaci sektoru sociálních služeb až k dlouhodobému nárůstu podílu OOS v tomto sektoru. Tento fakt je zajímavý i z pohledu konkrétních výzkumů M. Rymszy a A. Zimmerové: „...protože neziskové organizace hrají klíčovou roli v politikách decentralizace stejně jako privatizace... Jinými slovy, klíčové sociální služby v České Republice, Maďarsku, Polsku a na Slovensku dosud dodávané pod socialistickými pravidly státními institucemi, mají vzrůstající tendenci být přebírány neziskovkami“⁶⁰.

Po rozpadu socialistických režimů byly v těchto zemích patrné dvě tendence vývoje: na straně jedné pokus o návrat ke kořenům z období vzniku těchto států jako národních států (20. a 30. léta minulého století), přičemž v této době odpovídal vztahu stát x občanský sektor nejlépe model konzervativní. Na straně druhé je zde patrná snaha o přebírání modelů těchto

⁵⁹ RYMSZA, Marek, ZIMMER, Annette. *Embeddedness of Nonprofit Organizations : Government-Nonprofit Relationships*. In ZIMMER, Annette, ECKHARD, Priller. *Future of Civil Society : Making Central European Nonprofit Organizations Work*. 1st edition. Wiesbaden : VS Verlag, 2004. P. 169-197.

⁶⁰ RYMSZA, Marek, ZIMMER, Annette. *Embeddedness of Nonprofit Organizations : Government-Nonprofit Relationships*. In ZIMMER, Annette, ECKHARD, Priller. *Future of Civil Society : Making Central European Nonprofit Organizations Work*. 1st edition. Wiesbaden : VS Verlag, 2004. P. 169-197.

vztahů tak, jak je známe ze západních demokracií, kde lze tvrdit, že obecně směřují spíše k liberálnímu modelu. Možná právě proto se může dnes zdát, že se tyto země nyní nacházejí na důležité křižovatce. Je zde patrný odklon od sociálně-demokratické cesty a příklon státu spíše k modelu liberálnímu. V této situaci, přestože OOS často plní komplementární funkci a jsou považovány za partnery státu, je samotný jejich vztah založen spíše na praktikách podnikatelských. Stát navíc často vysílá signály, které lze přiřadit spíše ke konzervativnímu modelu, kdy privilejuje a upřednostňuje některé OOS a těm poskytuje nadproporcionální podporu.

Pokud si tedy závěr této kapitoly shrneme, můžeme říci, že země Visegrádské skupiny začínají projevovat poměrně dynamický příklon k liberální cestě, ale není tak jednoznačný a přímočarý, aby se dalo mluvit o zřetelném směřování. Konzervativní a sociálně-demokratický model aplikovaný v těchto zemích v minulosti se tak do určité míry stal determinujícím pro rozvoj a úspěšnost modelu liberálního v tomto specifickém prostředí.

2.3 Občanský sektor a veřejná správa v krajích ČR

Téměř deset let po vzniku krajů, vyšších územněsprávních celků, které se mají věnovat správě a rozvoji jasně vymezených geografických útvarů, je situace OS v jednotlivých krajích rozdílná a občanská angažovanost se může v některých ohledech výrazně lišit. Stejně tak je tomu i v případě vztahu mezi orgány veřejné správy na krajské úrovni a organizacemi občanské společnosti. V některých krajích a v některých oblastech můžeme hovořit o vztazích založených na rovnocenném a vzájemně respektovaném partnerství, v některých krajích pak OS má stále roli „chudého příbuzného“ a o svoje místo na slunci bude muset ještě dlouho bojovat.

Důvodů proč tomu tak je, je samozřejmě celá řada. Nejprve se oprostíme od vnějších faktorů a vlivů, jako jsou například hospodářský či geografický charakter kraje, složení obyvatelstva, vývoj nezaměstnanosti či dlouhodobá spolková tradice nebo naopak vykořeněnost. Tyto faktory mají samozřejmě vliv na výše uvedenou spolupráci, nás však zajímají především faktory, které lze ovlivnit ze strany účastníků této spolupráce, tedy ze strany OOS a VS na krajské úrovni.

Bylo by potřeba provést skutečně rozsáhlý výzkum, který by mohl analyzovat a porovnat vztah orgánů kraje a OOS v jednotlivých krajích. Závěry takového výzkumu by pak zřejmě ukázaly, že z těch modelů spolupráce, které jsme si představili v podkapitole 2.2, nelze vybrat jediný jednoznačný model spolupráce mezi OS a VS na krajské úrovni. Modely spolupráce by, dle našich zjištění, bylo možno aplikovat pouze na jednotlivé oborové skupiny

OOS. Kvalita vztahu je totiž často závislá i na typu služby, kterou OOS vykonává a na míře potřebnosti této služby v rámci aktivit, které na svém území kraj realizuje. Stručně řečeno, úroveň spolupráce mezi orgány kraje a domovem důchodců provozovaným nějakou OOS bude jistě intenzivnější, než pokud by se jednalo např. o divadelní ochotnický soubor. Rozdíl je v tom, že na poli sociálních služeb hrají kraje poměrně významnou roli, zatímco v oblasti amatérského divadlnictví nemá kraj roli víceméně žádnou.

Pokud se zaměříme na výše zmiňovanou spolupráci z pohledu OS tak společně s řadou dalších výzkumů zjišťujeme, že nejvýznamnějším problémem, který komplikuje vztah mezi OS a VS na krajské úrovni, je nedostatek lidské a finanční kapacity, a také neexistence dostatečně efektivních nástrojů pro komunikaci s krajem a jeho orgány.⁶¹ Ve zkratce se to dá přiblížit tak, že OOS jsou často zaměřeny především na poskytování vlastních služeb, kvůli kterým byly založeny, a tak již nemají dostatek pracovníků či financí na to, aby mohly řešit také otázky spojené s vlivy vnějšího prostředí, potažmo krajské veřejné správy. Řada OOS tuto situaci není schopna řešit sama, a pokud neexistuje zastřešující orgán (ať už oborový či meziooborový), který by za OOS komunikoval na krajské úrovni, je pro ně jen velmi obtížné prosazovat zde své názory, návody na řešení určité problematiky, poskytovat svá doporučení a získávat na svoji činnost dostatečné množství financí. Neexistence nástrojů komunikace mezi OOS a krajem pak má za následek, že situace OS v kraji je řešena bez koncepce, což vede často k protěžování vybrané skupiny OOS, jež jsou schopny si najít cestičky pro komunikaci s těmi „správnými lidmi“, a to často i ne zcela standardními způsoby.

Z pohledu veřejné správy v krajích pak situaci komplikuje několik faktorů. Prvním a nejdůležitějším z nich je, stejně jako u OOS, neexistence účinného nástroje komunikace a spolupráce, skrze něj by kraj získával informace o dění v OS. Situační analýza NS v Jihomoravském kraji v této souvislosti doporučuje kraji⁶²:

1. Zavést principy informování veřejnosti o činnosti veřejné správy, a to jak pasivní (dostatečné poučení osob, které přicházejí do styku s její činností, o jejich právech a povinnostech), tak i aktivní.
2. Realizovat vznik sítě informačních center, která by, kromě distribuce informací z kraje do vymezeného území, plnila úlohu kontaktního místa kraje s veřejností a neziskovými subjekty.
3. Zavedení funkce Koordinátora pro spolupráci s NNO na KrÚ, rozšíření gesce minimálně jednoho z krajských radních o odpovědnost za rozvoj NNO v kraji.
4. Nabídnutí představitelům NNO členství ve vybraných odborných pracovních skupinách.

⁶² HRON, Jaromír, et al. *Situační analýza neziskového sektoru Jihomoravského kraje*. Brno : BANNON, 2003. 33 s.

V obecné rovině, pokud by se podařilo zavedení výše uvedených nástrojů spolupráce ve všech krajích České republiky, položilo by to základ pro pravidelný, průběžný a smysluplný přenos informací mezi OS a VS na krajské úrovni. To by umožnilo větší zapojení OOS do naplňování priorit rozvoje krajů a účinnou spoluprací mezi oběma sektory na poli poskytování veřejných služeb.

V naší práci se samozřejmě věnujeme spolupráci především na krajské úrovni, na tomto místě je však důležité se zmínit i o jednom orgánu a jednom dokumentu s celorepublikovým dopadem. Stávající nejvýznamnější orgán, který koordinuje spolupráci mezi centrálními orgány státní správy, kraji a OOS (včetně dotační politiky z veřejných rozpočtů), je Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (dále Rada či RNNO). Také jejím prostřednictvím začal v roce 2009 v České republice vznikat dokument, který by mohl výše zmíněná doporučení převést do institucionální roviny. Za podpory Rady vlády pro NNO byl totiž na podzim roku 2009 položen historický mezník, když bylo 11. září 2009 za účasti premiéra Vlády České republiky Jana Fischera podepsáno Memorandum mezi Asociací krajů České republiky a Asociací NNO v České republice. V tomto memorandu, které položilo základ pro další spolupráci mezi kraji a OOS, byly vymezeny tyto oblasti spolupráce⁶³:

- Prosazování společných cílů a zájmů
- Koordinace aktivit spolupracujících subjektů
- Výměna a využívání zkušeností a dobré praxe
- Vytváření a posilování partnerských vztahů mezi samosprávnými kraji a NNO
- Setkávání zástupců krajů a NNO v rámci Výborů pro regiony Rady vlády pro NNO
- Podpora spolupráce na úrovni krajů
- Dle potřeby vyhodnocování společné spolupráce

Na základě podpisu tohoto memoranda mohou začít jednotlivé kraje jednat se zástupci OOS v krajích o znění dohody, která by vymežila formy a metody spolupráce přímo na úrovni jednotlivých krajů.⁶⁴ Uzavřením dohod získá OS formální dokument, kterým budou kraje „nuceny“ spolupracovat a podílet se na účelném a smysluplném rozvoji OS na svém území.

⁶³ *Asociace NNO* [online]. 11. 09. 2009 [cit. 2010-07-29]. Memorandum uzavřené mezi Asociací krajů České republiky a Asociací NNO v České republice. Dostupné z WWW: <<http://asociacenno.cz/storage/admin/memorandum.jpg>>.

⁶⁴ V září 2009 bylo v České republice podepsáno Memorandum mezi Asociací krajů ČR a Asociací NNO v ČR. Memorandum předpokládá rozvoj spolupráce jednotlivých krajů s NNO a doporučení k uzavírání dohod o partnerství a spolupráci na úrovni krajů. Doporučení uvádí očekávané oblasti spolupráce, předpokládá pověření představitelů kraje, odpovědných za realizaci partnerství a vytvoření poradních orgánů kraje pro oblast NNO. Dohoda o spolupráci mezi Krajem Vysočina a KOUŠ Vysočina, o.s. jako zástupcem OS na Vysočině byla slavnostně podepsána 1. dubna 2010.

Dalšími účinnými nástroji ve spolupráci OOS a VS na krajské úrovni jsou nástroje finanční. Jedná se především o grantové a dotační programy, prostřednictvím nichž jednotlivé kraje podporují určité aktivity v daném regionu. V případě kraje Vysočina se jedná například o tzv. Fond Vysočina, který vznikl jako samostatný subjekt s vlastním statutem a s jednotlivými pravidelně vypisovanými dotačními programy. V jiných krajích jsou granty spíše součástí krajských rozpočtů a administrují je úředníci jednotlivých odborů.

Grantové či dotační programy v nějaké podobě využitelné pro aktivity OOS jsou již dlouhou dobu součástí finančních mechanismů především u kraje Vysočina, Jihočeského kraje, Plzeňského kraje, Pardubického kraje či kraje Libereckého. Dotační programy vyhledávají rovněž kraje Královéhradecký, Zlínský, Moravskoslezský či Olomoucký, Magistrát hlavního města Prahy a rovněž ostatní kraje mají ve své výbavě nějaký nástroj financování OOS.

Podíváme-li se na analýzu finančních prostředků, které míří od krajů směrem k OOS, pak je vhodné si tuto situaci dokumentovat následujícími údaji, které každý rok pravidelně připravuje Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (RNNO). Schválený materiál nazvaný Rozbor financování NNO z veřejných rozpočtů v roce 2007 obsahuje poměrně zajímavé údaje o vztahu OS a krajské veřejné správy na úseku financování OS.

V roce 2007 bylo NNO z rozpočtů krajů poskytnuto 1 094 mil. Kč, z toho 37 % bylo poskytnuto z rozpočtu Hlavního města Prahy, 15 % z rozpočtu Jihomoravského kraje a 8 % z rozpočtu Olomouckého a Středočeského kraje. V průměru činila v roce 2007 poskytnutá dotace z rozpočtů krajů NNO 124 tis. Kč, nejvíce dotací (téměř 55 %) mělo velikost do 50 tis. Kč. Největší objem dotací z rozpočtů krajů v roce 2007 NNO směřoval do oblasti "Sociální věci a politika zaměstnanosti" (359 mil. Kč, 33 %). Druhou nejčastější oblastí byla "Tělovýchova" (298 mil. Kč, 27 %) a třetí oblastí byla "Kultura a ochrana památek" (128 mil. Kč, 12 %). Podíl objemu dotací tří největších příjemců z rozpočtů krajů tvoří 6,7 % celkového objemu poskytnutých dotací NNO. Nejvyšší sumu dotací získaly Diecézní charita Brno, Činoherní klub, o.p.s. a SANANIM.⁶⁵

Oblasti, které kraje podporují, jsou velice různorodé. Například oblast "Tělovýchova" byla v Karlovarském kraji jedinou oblastí podpory (6 mil. Kč, 100 %). Nejméně ze svého rozpočtu na oblast "Tělovýchova" poskytl Liberecký kraj (1 mil. Kč, 3,8 %). Nejvíce do oblasti "Tělovýchova" směřovalo z rozpočtu Hl. města Prahy (147 mil. Kč). Oblast "Sociální věci a politika zaměstnanosti" se podílela 20 až 50 % v rámci jednotlivých rozpočtů, výjimku

⁶⁵ Rozbor financování NNO z veřejných rozpočtů . [Praha]: RVNNO, 2008. S 39.

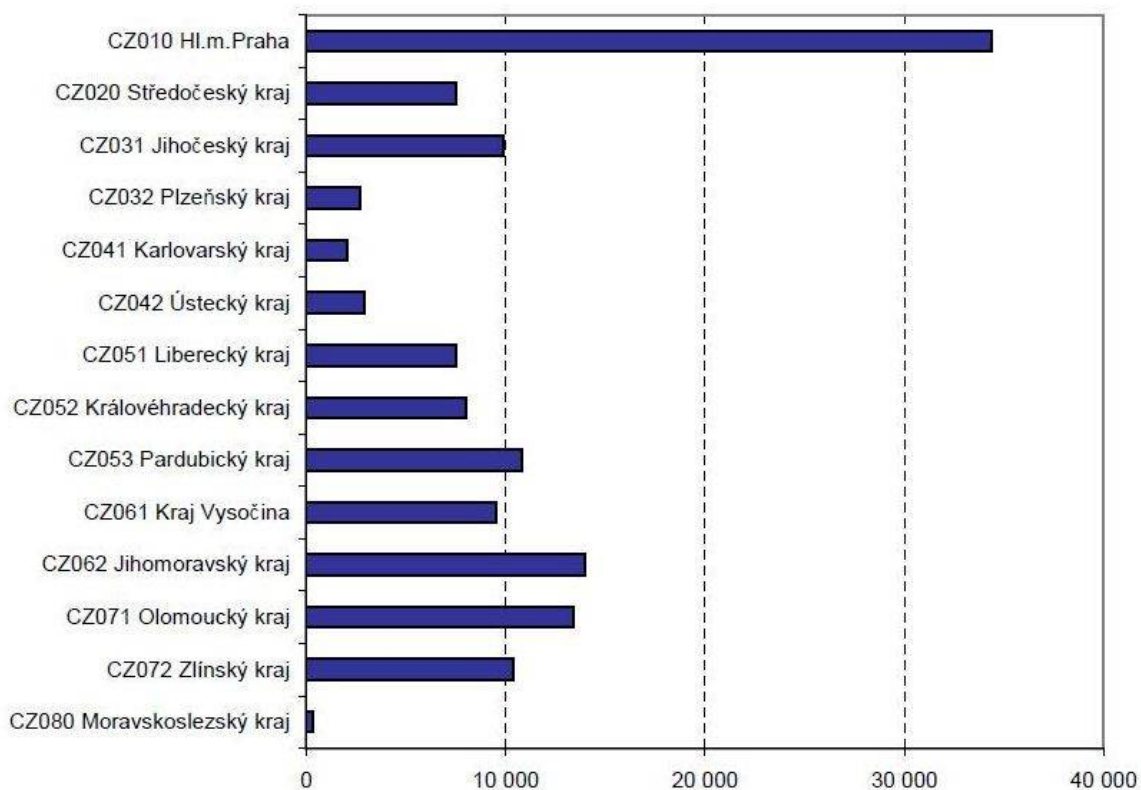
tvořily Karlovarský kraj (0 %), Plzeňský kraj (4 %), Moravskoslezský kraj (9 %) a Královéhradecký kraj (60%).⁶⁶

Rozpočet	Součet dotací	Podíl (v %)	Počet dotací	Průměr dotace	Dotace maximum	Dotace index
CZ010 Hl.m.Praha	408 607	37,35	1 587	257	17 000	34 391
CZ020 Středočeský kraj	87 938	8,04	855	103	7 000	7 483
CZ031 Jihočeský kraj	62 076	5,67	594	105	6 200	9 853
CZ032 Plzeňský kraj	15 157	1,39	241	63	1 340	2 733
CZ041 Karlovarský kraj	6 277	0,57	150	42	700	2 061
CZ042 Ústecký kraj	23 668	2,16	192	123	2 500	2 875
CZ051 Liberecký kraj	32 495	2,97	450	72	5 250	7 543
CZ052 Královéhradecký kraj	43 909	4,01	546	80	1 000	7 989
CZ053 Pardubický kraj	54 792	5,01	823	67	2 000	10 791
CZ061 Kraj Vysočina	48 636	4,45	553	88	1 356	9 506
CZ062 Jihomoravský kraj	158 645	14,50	1 000	159	6 500	14 008
CZ071 Olomoucký kraj	85 824	7,85	775	111	5 000	13 412
CZ072 Zlínský kraj	61 291	5,60	786	78	2 661	10 391
CZ080 Moravskoslezský kraj	4 547	0,42	243	19	210	364
Celkem	1 093 861	100,00	8 795	124	17 000	10 633

Index = přepočet na 100 000 obyvatel k 1. 1. 2007 (Český statistický úřad).

Zdroj: Databáze krajů, upraveno

Tab.2.1: Poměrové ukazatele krajských rozpočtů podle jednotlivých rozpočtů (v tis. Kč) r.2007, zdroj:RVNO

Graf 2.1: Index poskytnuté dotace z krajských rozpočtů na 100 000 obyvatel podle krajů, r.2007 (v tis. Kč)

⁶⁶ Rozbor financování NNO z veřejných rozpočtů. [Praha]: RVNNO, 2008. S 39.

Výše zmíněné memorandum a „lokální“ dohody mezi kraji a zástupci OOS by mohly do jisté vyřešit situaci, kdy OOS často absentují i u přípravy strategických dokumentů kraje. A to ať už se to týká širokého spektra oblastí v případě Programu rozvoje kraje (PRK), tak přípravy strategických dokumentů v jednotlivých oborech. Nezájem krajů o účast zástupců OOS na přípravě těchto dokumentů je v této souvislosti prvním problémem, druhým je pak neznalost, nevědomost či prostě nezájem ze strany OOS zapojit se do takovéto přípravy.

Na oblast přípravy strategických dokumentů a spolupráce s OOS se zaměřil projekt společnosti GABAL, ANALYSIS & CONSULTING (GAC). Ten se věnoval především skutečné účasti OOS na rozhodování v národních i regionálních otázkách. Právě vznik strategických dokumentů podle GAC umožnil posouzení spolupráce mezi OOS a veřejnou správou v jednotlivých krajích ČR. Účast OOS na tvorbě strategických dokumentů v tomto výzkumu dokazovala existenci rovnoprávného vztahu mezi veřejnou správou ČR a veřejností.⁶⁷

Nejčastějším důvodem neúčasti OOS na tvorbě strategických dokumentů byl podle GAC jejich nezájem o problematiku regionálního rozvoje a o přípravu samotných dokumentů. Jak už bylo řečeno, mnoho OOS se zaměřuje na jinou oblast činností, než na tu, která je důležitá pro regionální rozvoj. Menší OOS neměly vůbec informace o tvorbě PRKu a některé ani nevěděly, že k němu mohou vznést věcné připomínky. Podle GAC mezi stěžejní problémy při tvorbě strategických dokumentů patří nedostatek času na jejich vypracování, zkušenosti s jejich sestavováním, a také nepochopení některých zástupců OOS proč vlastně vznikly regiony soudržnosti NUTS 2.

Jako největší problém vztahu veřejné správy, veřejnosti a OOS analýza označila, nezájem téměř celé veřejnosti o dění v kraji a o činnosti, které jsou jí nabízeny. Společnost GAC se domnívá, že čím častěji bude kraj navazovat vzájemný kontakt s občany, tím více zdůrazní důležitost této územní jednotky. Některé kraje proto používají krajské tiskoviny, regionální vysílání nebo volný přístup k internetu k tomu, aby se přiblížily občanům.⁶⁸ To potvrzuje i studie občanského sdružení Spiralis *Analýza komunikace kraje Vysočina a NNO*, které krajům, ale také OOS doporučuje konkrétní nástroje, které by měly sloužit ke zlepšení komunikace mezi krajem na straně jedné a OOS na straně druhé⁶⁹.

⁶⁷ Gabal, Analysis & Consulting. *Analýza spolupráce nestátních neziskových organizací a veřejné správy*. Praha : Gabal, Analysis & Consulting, 2003. S 9–16.

⁶⁸ Gabal, Analysis & Consulting. *Analýza spolupráce nestátních neziskových organizací a veřejné správy*. Praha : Gabal, Analysis & Consulting, 2003. S 9–16.

⁶⁹ MÍKOVCOVÁ, Lenka. *Analýza komunikace kraje Vysočina a NNO*. Praha: Spiralis o. s., 2003. S 22 -25.

Pokud si tedy z výše uvedeného vybereme nejzásadnější problémy ve spolupráci mezi kraji a OOS v jednotlivých krajích, můžeme konstatovat, že řada problémů je v řadě krajů velice podobná. Pro definici těchto problémů, můžeme opět využít Situační analýzu neziskového sektoru Jihomoravského kraje, kterou realizovala Brněnská asociace nestátních neziskových organizací (BANNO). Pro naši práci je popis klíčových problémů definovaných touto analýzou nejlépe vypovídající, přičemž je můžeme rozdělit do pěti tématických okruhů:⁷⁰

- Krátká existence krajů a s ní související nevyjasněné financování a nedořešené převody kompetencí, menší zkušenost s principy samosprávy na regionální úrovni a s aplikací principů regionální politiky.
- Nejasně vymezená pravidla poskytování, získávání a výměny informací na krajských úřadech.
- Chybějící či nedostatečně organizovaný a demokraticky formulovaný vliv OOS na krajskou samosprávu.
- Problematicnost formulace akreditačních a dotačních pravidel, včetně měřítek pro hodnocení kvality poskytovaných služeb
- Postavení jednotlivých OOS a státních (krajských, obecních) příspěvkových organizací a organizačních složek těchto orgánů veřejné správy.

Zatímco prvních čtyř okruhů jsme se už v předchozí části této podkapitoly dotkli, nesmíme zapomenout i na poslední klíčový problém, který vyšel z analýzy BANNO. Tato problematika se dotýká především některých oborových oblastí, a to především oblasti sociálně-zdravotní, vzdělávání a volného času dětí a mládeže. V těchto oblastech totiž kraje přímo poskytují veřejné služby, a to prostřednictvím svých příspěvkových organizací (PO). Často tak dochází k situaci, kdy mezi PO kraje a OOS poskytujícími stejné služby vzniká do určité míry konkurenční vztah, a to především na poli získávání finančních příspěvků na výkon těchto služeb. Kraje samozřejmě ve svém systému financování často upřednostňují vlastní zařízení, a to právě na úkor OOS. Krajští politici, často i na základě nejrůznějších vnějších tlaků, obhajují existenci krajských zařízení a nejsou ochotni vzít do úvahy fakt, že řadu služeb mohou poskytovat místo těchto zařízení OOS, a to často levněji a kvalitněji. Snahou krajů by mělo být zrovnoprávnění postavení OOS a PO kraje alespoň v rovině přístupu k financování. Není totiž neobvyklé, že nutné šetření na výdajích v určité oblasti se promítne do financí, které jdou externím poskytovatelům služeb, zatímco PO napojených

⁷⁰ HRON, Jaromír, et al. *Situační analýza neziskového sektoru Jihomoravského kraje*. Brno : BANNO, 2003. S..20.

přímo na krajský rozpočet se tyto změny dotknou jen omezeně či vůbec. Přitom roční výpadek ve financování občanského sdružení, které poskytuje např. služby protidrogové prevence, je víceméně likvidační. Znamená nutnost rozpuštění pracovního týmu, nutnost uzavření kontaktního centra, a tím vlastně zánik služby jako takové. Když se pak po roce financování vrátí na původní úroveň, často už ani neexistuje organizace, která by měla zájem v této oblasti služby vykonávat. Největším problémem je však ztráta dlouho získávané důvěry klientů těchto služeb a výpadek v léčbě, prevenci a snižování škod.

Spolupráce krajů a OOS je tedy ovlivňována celou řadou faktorů a má své víceméně definované problematické oblasti. Tyto problémy byly v řadě materiálů detailně popsány, je však zároveň nutné si uvědomit, že vytvoření formálních nástrojů spolupráce je jenom první krok. Záleží totiž často především na aktivitě zástupců OOS a ochotě krajských politiků, aby se spolupráce pohnula správným směrem. Pro kraje je důležité mít připraveno více možností spolupráce, protože partnery kraje nejsou pouze velké OOS, se kterými jsou nuceny jednat z důvodů zajišťování veřejných služeb. Kraj, jako garant rozvoje svěřeného území by měl mít na paměti, že „třetí sektor“ je vedle trhu rovněž důležitou součástí celkového rozvoje regionu. Kraj by měl mít připraveny mechanismy, jak se stát partnerem také pro rozvoj malých organizací občanské společnosti, které mají spíše lokální zaměření. Právě zdravý a rozvinutý občanský sektor a spolkový život v nejzapadlejší vesnici je totiž do jisté míry jedním ze stavebních kamenů zdravě se rozvíjejícího a ekonomicky úspěšného regionu.

Poznámka ke spolupráci kraje a „starých a nových“ NNO

Jeden z klíčových problémů ve spolupráci mezi kraji a OOS je také nevyjasněné financování a problematičnost formulace akreditačních a dotačních pravidel. Tato nevyjasněnost do určité míry „funguje“ i ve vztahu k „novým“ a „starým“ OOS. Řada organizací, které řadíme mezi tzv. staré OOS, totiž v řadě případů mohou dosáhnout na krajské financování jiným způsobem, než je například transparentní grantové řízení.

Z krajského pohledu můžeme mezi staré „OOS“ zařadit především organizace, které existovaly již před rokem 1989 či se po roce 1989 pouze transformovaly do nových právních forem a reformovaly svou strukturu. Jedná se především o tyto typy OOS: sbory dobrovolných hasičů, sportovní kluby a tělovýchovné organizace, myslivecké, chovatelské či zahrádkářské svazy a některé organizace na poli volného času dětí mládeže.

„Nové“ OOS vstupují při snaze o získání financování do transparentní soutěže prostřednictvím nejrůznějších grantových a dotačních programů a musejí si každou korunu na kraji vybojovat, vyúčtovat a obhájit. „Staré“ OOS často získávají financování přímo

z krajského rozpočtu prostřednictvím svých zastřešujících krajských organizací. Financování činnosti těchto organizací tak nepodléhá transparentním pravidlům, ale záleží spíše na tom, jaké jsou vztahy mezi vedoucími představiteli těchto organizací a krajskými politiky, kteří schvalují rozpočty. Problémem je, že u takto poskytnutých prostředků je omezena jejich kontrola a často se stává, že finance zůstanou ležet „na ústředí“ a organizační jednotky v obcích na ně vůbec nedosáhnou. „Staré“ OOS se navíc často mohou vedle svého specifického způsobu financování zapojovat i do grantových programů krajů, a to často na úkor „nových“ OOS. Tato praxe je rozšířená ve všech krajích a z pohledu modelů spolupráce mezi OS a VS uveřejněných v kapitole 2.2 vypovídá o faktu, že v řadě krajů může převládat v řadě oblastí model korporativistický, kdy jsou podporovány především vybrané OOS.

2.4 Stručný přehled dosavadního bádání o OS v krajích ČR

V této podkapitole si přiblížíme nedůležitější práce a studie, které byly realizovány na téma spolupráce OS a VS, a to jak v krajích obecně, tak přímo se zaměřením na spolupráci mezi OOS a krajem Vysočina. Tyto práce a jejich závěry při tvorbě této práce vytvářejí něco na způsob základního kamene, se kterým jsou poměřovány poznané skutečnosti obsažené v další - empirické části této práce.

Významnou studií, která se věnovala oblasti spolupráce krajů a oblasti OS a která byla jedním z teoretických podkladů této práce je studie *Spolupráce krajské samosprávy a neziskového sektoru*, na které se podílely J. Bartošková, J. Rylichová, a P. Tylová z Fakulty sociálních věd UK a občanského sdružení Spiralis. Tato práce se dotkla všech krajů České republiky a umožnila nám tak blíže proniknout do celé problematiky v obecné rovině.

Na tomto místě je vhodné doplnit, že Spiralis „má prsty“ i v další studii, která je v mnohém východiskem i pro naše bádání. Jedná se práci Lenky Míkovcové a kolektivu autorů *Cesty k efektivní komunikaci NNO a krajů ČR*, a také do regionu zaměřená práce *Analýza komunikace kraje Vysočina a NNO* od stejné autorky, která se zaměřila především na stav vzájemné komunikace mezi krajem Vysočina (KV) a jeho OOS.

Problematikou komunikace se částečně zabývala také společnost Gabal Analysis & Consulting (GAC), která ve spolupráci s Centrem pro komunitní práci realizovala výzkum, jehož výstupem je studie nazvaná *Analýza spolupráce nestátních neziskových organizací a veřejné správy*. Výzkum se věnoval především spolupráci OOS a orgánů veřejné správy ČR na tvorbě krajských strategických dokumentů (zejména Program rozvoje kraje (PRK)), které jsou relevantní pro Evropskou unii.

Rozsahem respondentů zřejmě největší analýzou OS, která byla realizována v některém z krajů ČR (Vysočina), a která se zabývala také oblastí spolupráce OOS a kraje je *Komplexní analýza NNS v kraji Vysočina* realizovaná Odborem regionálního rozvoje Krajského úřadu kraje Vysočina (ORR KrÚ KV). Ta se pokusila o komplexnější pohled na OS v tomto kraji s tím, že se jí detailně zaobíráme v dalších kapitolách. Analýza byla realizovaná v roce 2005, v roce 2009 byla aktualizována, ovšem s menším počtem respondentů.

Pro utvoření dostatečného úvodu do problematiky občanského sektoru samozřejmě nesmíme zapomenout na sondu Terezy Vajdové do života občanského sektoru a jeho organizací *Česká občanská společnost 2004 : po patnácti letech rozvoje*.

Z novějších studií na téma výzkumu občanské společnosti v krajích České republiky je vhodné připomenout rovněž práci Jany Stachové *Občanská společnost v regionech České republiky*, která se zaměřila na srovnání občanské angažovanosti a prostřednictvím rozhovorů s aktéry se věnuje rovněž náhledu na spolupráci krajů a OS. Stachová se přitom věnuje především situaci v Karlovarském kraji a v kraji Vysočina, což je důvod, proč je tato práce také jedním z důležitých podkladů pro ověření očekávání naší studie.

Pro naše potřeby je vhodné se podívat rovněž také na studie a analýzy, které byly zpracovány v rámci jiných krajů, než je kraj Vysočina. K nejzajímavějším z těchto studií, a také regionálně poměrně blízkou studií, je *Situační analýza neziskového sektoru Jihomoravského kraje*, kterou zpracoval kolektiv autorů z Brněnské asociace nestátních neziskových organizací (BANNO). Tato analýza se pokouší nalézt problémy ve vztahu veřejné správy a OS, analyzovat tyto problémy, pojmenovat jejich příčiny, ale také navrhnout možné způsoby řešení těchto klíčových problémů.

Trochu jiný, zároveň však velice potřebný pohled na spolupráci občanského sektoru a veřejné správy v prostředí samosprávných celků, podala Simona Škarabelová a kolektiv autorů v publikaci *Když se řekne nezisková organizace. Příručka pro zastupitele měst, krajů a obcí*. Tato příručka je věnována výhradně problematice OOS (vymezení, historii, legislativní úpravě, financování) a metodice navazování partnerství OOS a veřejné správy, a to především z pohledu zastupitelů krajů, měst a obcí a úředníků pracujících na jejich úradech.

Další s významných zdrojů, které je možno čerpat pro účely této práce, je publikace *Neziskové organizace ve veřejných službách* od autorů Vladimíra Hynka, Zuzany Proudové, Simony Škarabelové a kolektivu. Tato práce se naší oblasti dotýká v tom, že analyzuje skutečnou podobu poskytování a financování veřejných služeb na různých úrovních veřejné

správy, mimo jiné samozřejmě i krajské. Zde se rovněž snaží formulovat konkrétní doporučení odpovědným orgánům veřejné správy.

Strukturální fondy EU a schopnost OOS připravit, realizovat a profinancovat projekt podpořený z těchto fondů bylo hlavním tématem dotazníkového šetření, které v roce 2006 realizovalo občanské sdružení Civic ze Žďáru nad Sázavou⁷¹. Analýza nazvaná *Absorpční kapacita OOS v kraji Vysočina* byla realizována mezi více než 50 organizacemi v kraji, přičemž ukazuje, že řada OS zápasí v oblasti realizace projektů do EU především s nedostatkem lidské a finanční kapacity. Závěry této analýzy využijeme i pro ověření očekávání, která jsme stanovili v úvodu této práce.

Mezi výše uvedené publikace bychom mohli zařadit rovněž řadu dalších, které se nějakým způsobem dotýkají rozvoje OOS i výzkumu krajských samospráv. Jejich výčet by jistě byl ještě dlouhý. Ovšem ty, které jsme si zde jmenovali, jsou do značné míry zaměřeny především na spolupráci či oblasti spolupráce mezi kraji a jejich orgány na straně jedné a OOS na straně druhé. V tom spočívá jejich největší přínos pro problematiku, kterou se snažíme přiblížit v této práci.

⁷¹ Autor je zakládajícím členem tohoto sdružení.

3. Občanský sektor a jeho spolupráce s krajem Vysočina

Tato kapitola se snaží popsat a přiblížit vznik a vývoj občanského sektoru v kraji Vysočina, a to nejen z hlediska historických mezníků v jeho vývoji, ale i z hlediska typologie a zaměření organizací. Využijí zde rovněž materiály Centra pro výzkum neziskového sektoru a částečně i práci Jany Stachové *Občanská společnost v regionech České republiky* ze Sociologického ústavu AV ČR, která se ve své studii věnovala porovnání odlišností v politické a občanské participaci v kraji Vysočina a v Karlovarském kraji.

3.1 Stručná historie OS na území kraje Vysočina

3.1.1 Vznik a vývoj OS na území kraje Vysočina do roku 1989

Tradice občanského sektoru na Vysočině v moderních formách má dlouhou historii sahající až do 19. století, do doby Rakouska – Uherska. Stejně jako ve velké části monarchie se i zde objevovaly spolky s nejrůznějším posláním, a to především rázu kulturního, charitativního či cechovního, později pak rovněž sportovního charakteru. Tato bohatá tradice zůstala zachována, s krátkým přerušením I. světovou válkou, rovněž v období první republiky mezi lety 1918 – 1938. Za zmínku stojí jedno specifikum občanského sektoru na území dnešního kraje Vysočina v období před rokem 1939. Stejně jako v „kavkovské“ Praze se zde se slovanskou většinou potkávala nejen poměrně silná německá menšina (Jihlava), ale existovalo zde relativně početné i židovské osídlení (Polná, Velké Meziříčí, Třebíč, atd.). Vznikající sportovní či kulturní spolky tak byly často do velké míry definovány rovněž národnostním charakterem. Tomuto specifiku přítomnému na území kraje však zasadila osudovou ránu II. světová válka. Nejdříve nacistická taktika „konečného řešení“ v průběhu let 1941 – 1945 židovskou komunitu na Vysočině téměř zcela zdecimovala, poválečný odsun německého obyvatelstva pak dokončil celkovou proměnu charakteru některých měst na Vysočině, především pak Jihlavy.⁷²

V období po roce 1945 se občanský sektor na Vysočině, stejně jako na území celého Československa, snažil navázat na tradice násilně přervané nacistickou okupací. Dříve než se však stačil vrátit do předválečné kondice, došlo k dalšímu násilnému přerušení. Komunistická totalitní moc veškeré spolky a organizace občanského sektoru sloučila pod společnou a snadno kontrolovatelnou hlavičku Národní fronty. Činnost některých nepohodlných sdružení

⁷² Informace v této kapitole byly čerpány ze záznamu neformálního rozhovoru autora na téma Vznik a vývoj OS v kraji Vysočina s důležitými aktéry: OS na Vysočině Petr Holý – Koordinátor pro NNO (KrÚ kraje Vysočina), Josef Zetěk vedoucí environmentálního centra (Chaloupky, s.r.o.), Petr Haška – předseda sdružení (KOUS Vysočina, o.s.)

jako byl např. Sokol či Junák pak rovnou zakázala. Svobodná existence organizací občanského sektoru byla, vyjma krátkého nadechnutí na konci 60. let, na dlouhých čtyřicet let násilně přerušena. Tato doba dala vzniknout organizacím, které v rámci moderní české terminologie občanské společnosti považujeme za tzv. staré. Těmto myslivcům, zahrádkářům, chovatelům, tělovýchovným jednotám, sportovním klubům či mládežnickým spolkům a dobrovolným hasičům je společné to, že jejich legální existence se datuje již před rok 1989. Po sametové revoluci se tyto spolky s větší či menší důsledností transformovaly a přizpůsobily se novým podmínkám. Řada z nich se dodnes těší nejen bohaté členské základně, ale také přízni veřejných činitelů a s tím spojeným štědrým financováním vlastní činnosti⁷³.

Organizace občanského sektoru, které označujeme jako tzv. nové se však na území kraje Vysočina neobjevily až po Listopadu 1989 s pádem komunismu. Tato hnutí se v moderním pojetí začala rodit již v 70. letech minulého století, přičemž jejich charakter byl buď zcela či částečně ilegální. Často bylo rovněž pro zakamuflování pravého účelu sdružení využíváno např. krytí Socialistickým svazem mládeže či nejrůznějšími jinými spolky a svazy sdruženými v Národní frontě.⁷⁴ K posunu došlo i v souvislosti s podpisem ČSSR pod Helsinskou deklaraci týkající se dodržování lidských práv a svobod. Ta na jedné straně vyvolala Chartu 77 a zběsilou reakci režimu na tyto aktivity. Na straně druhé však znamenala i drobné uvolnění v otázce sdružování. Tak se stalo, že např. Český svaz ochránců přírody již nemusel být součástí Národní fronty a začaly nabývat na síle další hnutí často spojená s ekologickou tematikou (např. Hnutí Brontosaurus, které bylo založeno už roku 1974). Záminkou či impulsem ke vzniku prvních hnutí sociálního či zdravotního charakteru pak byly organizace nejrůznějších sbírek a pomocí. V 80. letech minulého století se vzedmula vlna režimem neiniciované solidarity např. při pomoci dětem z černobylské oblasti či obětem zemětřesení v Arménii, ale i v případě dalších tragédií a neštěstí. Paralelně pak existovaly ilegální sociální struktury dané křesťanskými náboženskými tradicemi, které si na Vysočině (hlavně vzhledem k venkovskému charakteru osídlení) zachovalo relativně silnou pozici i v období komunistické totality. Samostatnou kapitolou při formování občanského sektoru byl i rozvoj nejrůznějších kulturních sdružení či muzejních spolků, které stály za vznikem celé řady kulturních aktivit a festivalů z nichž mnohé existují dodnes (Folkové prázdniny Telč, Festival Otevřeno Jimramov, atd.).⁷⁵

⁷³ Informace v této kapitole byly čerpány ze záznamu neformálního rozhovoru autora na téma Vznik a vývoj OS v kraji Vysočina s důležitými aktéry: OS na Vysočině Petr Holý – Koordinátor pro NNO (KrÚ kraje Vysočina), Josef Zetěk vedoucí environmentálního centra (Chaloupky, s.r.o.), Petr Haška – předseda sdružení (KOUS Vysočina, o.s.)

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Tamtéž

3.1.2 Vývoj OS na území kraje Vysočina po roce 1989

Tato kapitola se věnuje stručnému shrnutí trendu rozvoje OS na území kraje Vysočina po roce 1989 až do vzniku krajů. Vycházím při tom především ze studia internetových zdrojů jednotlivých OOS, studia literatury a rozhovorů s aktivními účastníky polistopadového dění v občanském sektoru⁷⁶.

Kraj Vysočina je geografickým útvarem, který nerespektuje hranice žádného historického celku. Po Listopadu 1989 a zániku krajských úřadů se tedy jednalo o pět okresů, které dříve ležely ve třech rozdílných krajích na česko-moravském pomezí. Toto území tak bylo spojeno nanejvýš svým podobným hornatým a venkovským charakterem, jehož značnou část pokrývá masív Českomoravské vrchoviny. V tomto komentáři se tak omezuje především na rozvoj OOS na území okresů Pelhřimov, Havlíčkův Brod, Třebíč, Jihlava a Žďár nad Sázavou.

Rok 1989 znamenal pro obyvatele kraje, stejně jako pro celé bývalé Československo, možnost obnovit tradici svobodného sdružování. Tato možnost byla silným impulsem k okamžitému vzniku stovek sdružení nejrůznějších typů a zaměření. Optikou této „revoluce ve sdružování“⁷⁷ by se mohlo zdát, že došlo k nárůstům občanské angažovanosti, z pohledu čísel tomu tak však nebylo. Do roku 1989 totiž bylo členství v mnoha organizacích povinné či „dobrovolně“ povinné, stavy členů organizací občanské společnosti tak po pádu totality zaznamenaly prudký pokles. Navíc skončil model centrální evidence členství, nebylo tak ani možné dostatečně kvalitně měřit celkový počet členů především nově vznikajících organizací.

Organizace dříve sdružené pod hlavičkou Národní fronty se po roce 1989 vydaly po různých cestách a záleželo většinou pouze na jejich vlastní životaschopnosti. Některé zůstaly pod hlavičkou svých nadřazených a reformujících se svazů (především organizace sportovní, dobrovolní hasiči, chovatelé, zahrádkáři, Pionýr, ale také ČSOP, apod.). Řada místních organizací se osamostatnila (často např. vyčleněním ze Svazarmu) či se po krátkém intermezzu rovnou pustila do podnikání (např. autoškoly, provozovatelé vleků, sportovních a ubytovacích areálů). Ty organizace, které se v nové demokratizující se společnosti ukázaly přebytečné, často zanikly buď jako celek (Svaz Československo-sovětského přátelství) či zůstaly jen v omezené a málo rozšířené podobě (Český svaz žen). Na samostatnou studii by pak jistě vydalo bližší prozkoumání způsobu jakým způsobem bylo naloženo s majetky končících či „rozkládajících“ se předlistopadových organizací, které nebyly využity pouze

⁷⁶ V průběhu let 2008 a 2009 byly vedeny formální i neformální rozhovory celkem s 22 stávajícími či bývalými členy výkonné rady Koordinačního uskupení NNO kraje Vysočina (KOUS Vysočina, o.s.).

⁷⁷ FRIČ, Pavol, BŮTORA, Martin. Role občanského sektoru ve veřejné politice. In POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : SLON, 2005. s. 153-187.

k veřejně prospěšnému účelu, ale také k obohacování nově vznikajících právnických osob či dřívějších správců.

Na poli OOS, které znovu navazovaly na prvorepublikovou tradici můžeme mluvit především o silném nástupu skautských organizací (Junák, Skaut, YMCA, apod.) a o návratu sportovní organizace Sokol. Tyto organizace mohly navázat na bohatou tradici a opřít se alespoň částečně o materiální základnu, i když v řadě případů bylo nutno o ukradené majetky bojovat soudní cestou řadu let. Mezi organizace, které se vrátily k prvorepublikovým hodnotám pak musíme zařadit rovněž instituce a účelová zařízení zřizovaná církvemi. Ty se staly brzy po konci totality prvními, které začaly poskytovat sociální služby, navíc od šedi státních ústavů zcela odlišným a na klienta zaměřeným způsobem.

Vedle těchto výše zmíněných, vznikla celá řada nových organizací, nejrůznějších spolků, sportovních klubů, obecně prospěšných společností a dalších institucí reprezentujících občanský sektor. Tyto organizace jsou nejrůznějších právních forem a jsou zaměřeny na řadu oblastí života lidské společnosti. Tyto organizace neměly na co navazovat a musely své struktury a majetkové poměry budovat zcela od začátku. I z tohoto důvodu do dnešních dnů řada po roce 1989 nově vzniklých organizací občanské společnosti zanikla či nevyvíjí činnost.⁷⁸ Mezi nově vznikajícími OOS dle oblastí činnosti zaznamenaly na Vysočině největší nárůst organizace zaměřené na sociální služby, dále na volný čas, sport, ochranu životního prostředí, kulturu a náboženská či církevní společenství a instituce.

V prvních 10 letech se staly některé OOS pevnými součástmi společnosti a v řadě oblastí, např. léčba a prevence drogových závislostí, se staly de facto výhradními poskytovateli sociálních služeb. Na tomto místě je dobré alespoň ty nejvýznamnější OOS jmenovat. V oblasti sociálních služeb svůj prim hraje Oblastní charita, Diakonie ČCE, FOKUS Vysočina, Život 90 či Kolpingovo dílo ČR. V oblasti volného času vedle výše zmiňovaných skautských organizací, jsou to například volnočasové sdružení Stan či reformovaný Pionýr. V oblasti sportu vznikla celá řada sportovních klubů se zaměřením od kynologie přes klasické sporty až po bojová umění a akrobatický rokenrol. Za ochranu životního prostředí je důležité jmenovat ČSOP a jeho základní organizace, občanské sdružení Chaloupky a Sdružení Krajina. V kulturní oblasti se pevnou součástí stalo divadelní De Facto Mimo, Klub Sluníčko – Unijazz, Syptejte ptáčkům, Erteple & Hmla či Dům u Michala v Telči.

⁷⁸ Analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina realizovaná v roce 2005 oslovila dotazníkem, který byl distribuován na adresy všech 5208 organizací registrovaných v té době v rejstřících MV, zpět se vrátilo 1075, tedy necelá pětina. Aktivních a skutečně funkčních OOS je tak v kraji zřejmě mnohem méně než uvádí rejstřík MV ČR. Občanská sdružení nemají povinnost hlásit ukončení či přerušení činnosti.

Mezi náboženskými institucemi šlo především o znovuvytvoření laických náboženských společností (tzv. sborů) při jednotlivých farnostech.

Z hlediska integrace OOS na Vysočině do sdružení, které by zastupovalo OOS i navenek ve vztahu k orgánům VS či podnikatelským subjektům, nedošlo v období do roku 2000 k výraznějšímu pokroku. OOS se integrovaly především z regionálního pohledu v okresech (např. Jihlavská koalice neziskových organizací) či oborově (Rada dětí a mládeže, Česká asociace Streetwork, sportovní svazy). Výraznější změnu v této oblasti znamenal pro tuto oblast až vznik krajů a nutnost komunikace s krajem, jako s jedním z důležitých partnerů. V roce 1998 se tak uskutečnila první Konference NNO kraje Vysočina

3.1.3. Vznik kraje Vysočina a jeho vliv na rozvoj OS

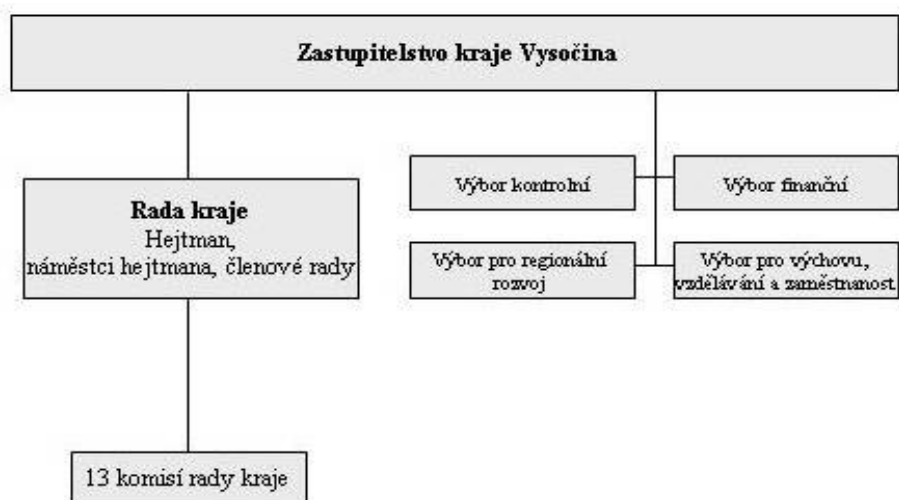
Vznik kraje Vysočina znamenal pro OOS nutnost přeměřovat svoji pozornost na dalšího partnera, a to jak v oblasti nabídky vlastních služeb, tak také jako dalšího zdroje financí na činnost. Co se týká rozvoje tak se pro řadu menších OOS stal kraj Vysočina i hlavním zdrojem.

Kraj Vysočina je krajem „novým“ a mnoho občanů daného území se s jeho vznikem a hranicemi obtížně vyrovnávalo. Z legrace se někdy říká, že pokud by prvním usnesením Zastupitelstva kraje nebylo odhlasování změny názvu z „Jihlavský kraj“ na „Vysočina“, došlo by k hromadnému úprku obcí na hranicích kraje do krajů okolních, především pak Jihočeského a Jihomoravského. Jednou z hlavních priorit zástupců kraje tak bylo na počátku kontaktovat a informovat veřejnost o dalším vývoji společného územního celku. První hromadné oslovení veřejnosti bylo provedeno při schvalování znaku a loga kraje, avšak další masové průzkumy ohledně vývoje kraje provedeny nebyly.

Kraj je možné definovat jako společenství občanů, které vzniklo na základě zákona na jasně vymezeném území, a které disponuje právy k výkonu samosprávy. Kraj v současné době pracuje jako instituce tzv. smíšeného modelu VS, kdy vykonává svou vlastní agendu v rámci samosprávné činnosti a v přenesené působnosti se stará také o výkon státní správy na svém území. Základní specifikace kraje Vysočina:⁷⁹

⁷⁹ Informace jsou souhrnem analýzy údajů zveřejněných krajem na *Kraj Vysočina : oficiální internetové stránky Kraje Vysočina* [online]. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2002–2008 [cit. 2010-07-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.kr-vysocina.cz/>>.

Hejtmanství kraje Vysočina

Obr. 3.1: Struktura hejtmanství kraje Vysočina, zdroj: www.kr-vysocina.cz

- Vysočina je 5. největším regionem České republiky a její rozloha je 6 796 km², což znamená, že zabírá asi 9 % celkové rozlohy ČR.
- Kraj Vysočina se nachází na podstatné části Českomoravské vrchoviny – geologického útvaru na pomezí Čech a Moravy s typickou zvlněnou krajinou o nadmořské výšce 600–800 m n. m. Nejvyšším vrcholem v kraji je Javořice u Telče (837 m n. m.).
- Čtyři města kraje mají více než 20 000 lidí a v jednom městě (Jihlava) žije více než 50 tis. obyvatel. Celkem má kraj 512 835 obyvatel (k 31. 12. 2008). Na 1 km² žije 75 lidí, což je 3. nejnižší číslo mezi českými kraji. Vysočina si tak zachovala jinde nevídaný charakter zdravého venkovského regionu.
- Krajským městem Vysočiny je Jihlava, přičemž region se administrativně člení na 15 správních oblastí obcí s rozšířenou působností. Celkově je v kraji 704 obcí, což je 2. nejvyšší počet mezi regiony.

Z hlediska spolupráce kraje a OOS má období po vzniku krajů v roce 2000 tři zásadní rozměry. První je ten, že OOS z kraje byly víceméně nuceny se integrovat a ve spolupráci s krajem se zapojily do analýzy OS a definování strategie OS tak, aby OOS byly, „sebevědomým a respektovaným partnerem pro veřejnou správu i podnikatelskou sféru“, jak se o tom hovoří ve Strategii rozvoje NNS v kraji Vysočina⁸⁰. Tato integrace vyvrcholila v roce 2008 založením KOUS Vysočina, o.s., které se postupně stává koordinačním a

⁸⁰ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S. 44.

servisním partnerem pro OOS z kraje. Druhý rozměr je pak vytvoření základních nástrojů spolupráce mezi oběma partnery, a to především ze strany kraje. Třetím rozměrem je pak vstup České republiky do EU a možnosti, které se tím OOS v této souvislosti otevřely, a to jak v oblasti spolupráce v EU, tak v možnosti zapojit se do čerpání strukturálních fondů EU.

Základním strategickým dokumentem rozvoje vyššího územně správního celku je Program rozvoje kraje (PRK), jehož tvorba probíhala v kraji Vysočina ve dvou fázích, a to před a po vzniku krajů. OOS tento dokument mohly v období vzniku připomínkovat. Dalším důležitým nástrojem jak ovlivnit vzájemnou spolupráci se v roce 2002 stal Fond Vysočina, finanční nástroj, který měl být napojen na PRK⁸¹. Fond je tvořen z vlastních příjmů kraje a podléhá řízení radními. Téměř od počátku bylo pak na krajském úřadu vytvořeno pracovní místo Koordinátor pro NNO, jehož později doplnila tzv. *Pracovní skupina KrÚ kraje Vysočina pro NNO* (dále jen PS NNO), kde se pravidelně schází určení pracovníci těch odborů, které jsou při své činnosti nuceny nejvíce spolupracovat s OOS. V souvislosti s výše uvedeným pak nesmíme zapomenout ani na to, že vždy jeden z radních kraje má ve své gesci vyčleněnu oblast spolupráce s OS.

V roce 2000 vstoupil v platnost zákon o vyšších územně správních celcích (krajích), které se od té doby staly jedním z nejdůležitějších partnerů pro spolupráci s organizacemi OS. Právě v roce 2000, na II. Krajské konferenci NNO, začaly vznikat první pokusy o těsnější integraci OOS na základě regionální sounáležitosti. Jak už bylo řečeno, do té doby se neziskové organizace v kraji sdružovaly hlavně na základě oborovém (sociální, zdravotní, volnočasové, apod.) či v rámci jednotlivých okresů nově vznikajícího kraje. Období periodicity krajské konference NNO jako nejvyššího orgánu OS v kraji bylo stanoveno jako dvouleté a od té doby se OOS z kraje Vysočina každý druhý rok na jaře sejdou, aby potvrdily své zástupce na krajské konferenci.

Vyvrcholením snah o integraci byla tedy II. krajská konference NNO v roce 2002. Zde došlo k ustavení vrcholného orgánu, který koordinuje spolupráci OOS v kraji mezi konferencemi. Tento orgán dostal název KOUS (Koordinační uskupení NNO v kraji Vysočina). Jeho členy byly zvoleni zástupci jednotlivých oborových sekcí. V současné době se přitom jedná o tyto oborové sekce: sekce sociální, sekce kultura, sekce sport, sekce volný čas, sekce poradenství, sekce životního prostředí a sekce seniorů a zdravotně postižených. Díky tomuto členění získaly OOS nejen zastřešující orgán, ale rovněž partnery ke komunikaci v rámci oborů jejich činnosti. Rovněž představitelé krajské samosprávy, a to především vedoucí jednotlivých odborů získaly partnery pro komunikaci a spolupráci. V souvislosti se

⁸¹ Od svého vzniku je nástroj ojedinele využíván i k nasměrování podpory do oblastí aktuálních potřeb kraje, a to včetně oblastí mimo PRK.

skutečností, že KOUS existoval pouze jako neformální uskupení a po právní stránce neukotvený orgán, přistoupila V. konference NNO kraje Vysočina v roce 2006 ke schválení vzniku právnické osoby – občanského sdružení. Tato organizace pod názvem KOUS Vysočina, o.s. pak byla na MV ČR registrována počátkem roku 2008.

3.1.4 Fondy EU a jejich vliv na rozvoj OOS v kraji Vysočina

Vstup České republiky do Evropské Unie umožnil také čerpání prostředků ze strukturálních fondů a kohezního fondu regionálního rozvoje EU. OOS jsou považovány za organizace hájící zájmy společnosti, zastupující její postoje a názory. Součástí Ústavy ČR je Listina základních lidských práv a svobod, která zaručuje, že podstatná část výdajů ze státního rozpočtu, musí plynout na zajištění základních funkcí státu. Mají se tím namysli služby veřejné správy (tj. státní správy a samosprávy), které musí být státem zaručeny. I to je jeden z důvodů, proč mají OOS možnost na výše uvedených fondech EU participovat. Po vstupu ČR do EU (1. května 2004) máme nárok, stejně jako ostatní členové, na čerpání prostředků ze strukturálních fondů na další rozvoj regionů a oblastí celé země. Pro řadu OOS v kraji Vysočina se tyto prostředky staly jedním ze zdrojů financování pro jejich další rozvoj.

Porovnáním výsledků analýzy NNO provedené v kraji Vysočina v roce 2005 a aktualizované analýzy z roku 2009 zjistíme, že prostředky z EU se ani pět let po vstupu do EU nestaly zcela podstatným zdrojem financování aktivit OS. V roce 2009 tvořily pouze necelých 6% veškerých příjmů porovnávaných organizací.⁸²

	Ministerstva a státní fondy	Kraj Vysočina	Města a obce v kraji Vysočina	Drobní dárci, fyz osoby, sbírky	Členské příspěvky	Firemní dárci, sponzorování	Nadace české i zahraniční	Fondy EU	Zdroje z vlastní činnosti	Ostatní zdroje
2005	44 033 216	15 305 792	6 825 014	2 984 692	2 716 737	3 317 690	1 479 985	1 215 409	50 879 263	3 611 786
2008	57 120 828	18 408 248	8 815 969	2 594 707	1 668 614	3 245 088	2 099 379	10 552 102	67 732 706	8 356 530
2005 (%)	33,27%	11,56%	5,16%	2,25%	2,05%	2,51%	1,12%	0,92%	38,44%	2,73%
2008 (%)	31,63%	10,19%	4,88%	1,44%	0,92%	1,80%	1,16%	5,84%	37,51%	4,63%

Tab.3.1 Srovnání struktury příjmů OOS v kraji (r.2005 a 2008) zdroj: www.kous.cz (Strateg. plánování NNO)

Také situace v oblasti předkládání žádostí a úspěšnosti v získávání dotací se příliš nezměnila a počet úspěšných organizací rostl od roku 2005 do roku 2009 pouze mírně, a to o necelá tři procenta.⁸³

⁸² Analýza NNS v kraji Vysočina – srovnání stejných NNO 2005 a 2009. Jihlava : ORR KrÚ Vysočina, 2009. Dostupný z WWW: <www.kous.cz>

⁸³ Analýza NNS v kraji Vysočina – srovnání stejných NNO 2005 a 2009. Jihlava : ORR KrÚ Vysočina, 2009. Dostupný z WWW: <www.kous.cz>

	2005	2009
Již jsme žádali a neuspěli jsme	5,26%	8,60%
Již jsme žádali a uspěli jsme	14,74%	17,20%
Nepředpokládáme, že bychom někdy žádali	12,63%	19,35%
Nežádali jsme, ale budeme žádat v brzké době	17,89%	12,90%
Nežádali jsme, ale budeme žádat ve vzdálené budoucnosti	9,47%	3,23%
Zatím to jde mimo nás, ale nevylučujeme	40,00%	38,71%
Celkový součet	100,00%	100,00%

Tab.3.2 Předkládání žádostí o dotace z EU - srovnání r. 2005 a 2008 zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Pokud jsme se s pětiletým odstupem OOS v kraji Vysočina zeptali, zda mají dostatek informací o fondech EU, zjišťujeme, že ani v otázce informovanosti se v posledních letech příliš nezměnilo.

	2005	2009
NE	65,59%	60,23%
ANO	34,41%	39,77%
Celkem	100,00%	100,00%

Tab.3.3 Informovanost OOS o fondech EU - srovnání r. 2005 a 2008 zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Z uvedené analýzy a na základě rozhovorů s vedoucími pracovníky OOS docházíme k závěru, že v přístupu OOS k fondům EU existuje řada problémů. Hlavní výtkou je fakt, že fondy směřují pouze do určitých oblastí, přičemž dominantně se jedná o oblasti sociálních služeb, vzdělávání, oblast volného času, podpory sportu a životního prostředí. Pro aktivity ostatních OOS buď vhodné programy neexistují, nebo jsou dostupné až na úrovni Evropské komise (např. Culture 2000). Řada OOS pohybujících se ve výše uvedených oblastech však rovněž na podporu není schopna dosáhnout, přičemž důvody jsou dvojí.

Prvním problémem je nedostatečná finanční kapacita organizací. Pokud nemá OOS dostatečné krytí (např. movitostí či jiným majetkem) je pro ni velmi těžké dosáhnout na úvěr, kterým by předfinancovala či profinancovala realizaci projektu před tím, než bude proplacen z dotace. České banky jenom velmi pomalu zareagovaly na nabídku evropských dotací a jenom málo z nich připravilo finanční produkty, které by v případě existence rozhodnutí o poskytnutí dotace nevyžadovaly ručení nemovitostmi či jiným majetkem. Banky se navíc v otázce spolupráce při financování evropských projektů soustředí spíše ne města, obce či podnikatele, OOS jsou pro ně stranou zájmu. „Pozice jednotlivých bank je v zásadě stejná, takže dosáhnout lze na klasické úvěrové projekty určené pro podnikatelský sektor. Většinou se také vyžaduje buď ručení nemovitostí, nebo jiná forma jištění. Zde jsou tedy jasně zvýhodněny velké neziskovky, za kterými stojí silní partneři (církve, firmy, nadace, apod.), a to především díky větší možnosti ručit nemovitostmi či jiným majetkem. Malým neziskovkám tak často

nezbývá nic jiného, než se s problémem financování cash-flow projektu obrátit na veřejný sektor, popřípadě volit nějaké nestandardní řešení.⁸⁴

Zpoždění v administraci žádosti o platbu či ve vlastním proplacení vyúčtované dotace, které je mimochodem u veškerých programů EU velmi běžným úkazem, tak může mít pro organizace fatální následky. U některých programů je zase stanovena minimální finanční hranice žádosti, která svou výší řadu především menších OOS odradí od realizace. Problémem je často také schopnost spolufinancování investičních projektů z vlastních zdrojů.⁸⁵ Výsledkem je, že o dotace mohou tedy žádat pouze finančně silné organizace s vlastním majetkem či zárukami od svých zakladatelů, které si mohou dovolit výpadky v cash-flow projektu řešit vlastními silami.

Druhým problémem je nedostatečná lidská kapacita OOS. Zpracování žádostí o podporu, ale i vlastní administrace projektu předpokládá detailní znalost poměrně složitých pravidel, která jsou navíc rozdílná program od programu, a to včetně institucí, které jednotlivé programy spravují⁸⁶. Vyznat se v tomto složitém prostředí předpokládá pro organizaci buď zaměstnat člověka speciálně na tuto oblast či využít služeb placených externích expertů, což však nemusí být ve finančních možnostech organizace. Výsledkem je, že o dotace mohou tedy žádat opět pouze finančně silné organizace s možností investovat do této oblasti již před zahájením vlastního projektu či s možností vyčlenit pracovníky přímo na oblast čerpání prostředků z EU.

Pokud se zaměříme na fondy EU z pohledu, jaký dopad mají na činnost OOS, potvrzují rozhovory s vedoucími pracovníky OOS v mnohém závěry výzkumu, který realizovala v sousedním Jihomoravském kraji Společnost pro studium neziskového sektoru.⁸⁷ Pozitivním dopadem je v této souvislosti zcela jistě fakt, že čerpání prostředků z EU pro OOS je možno zaměřit na dobu delší, než je tomu obvyklé u jiných vypisovaných grantových programů. Například v případě zdrojů z ministerstev je toto období stanoveno na jeden rok. Prostředky z EU pak mohou OOS využívat i na drobné investice, jako je např. vybavení kanceláří, a také na vytvoření nových pracovních míst či vzdělávání stávajících zaměstnanců. V ideálním případě mohou tyto finance pomoci zajistit vznik nových služeb navázaných na novou organizační strukturu. Tím přispívají k postupnému přechodu OOS od dobrovolných a neformálních aktivit k manažerskému řízení organizací a profesionálnímu výkonu služeb.

⁸⁴ NAVRÁTIL, Zdeněk. *Evropská podpora NNO - velká šance, ale také tuhý boj*. Dotační věstník. 2006, roč. II, č. 2, s. 45-46.

⁸⁵ Příklad: OOS mají možnost získat z fondů EU 7 miliónů korun na rekonstrukci nemovitosti např. pro účely denního stacionáře, podíl příjemce však musí činit 30%. Problémem je, že OOS nedisponuje investičními prostředky a zbylé 3 milióny tedy musí nějak sehnat. Často je zde navíc podmínka, aby spolufinancování nešlo z dalšího veřejného zdroje, což potom diskvalifikuje např. případnou pomoc obce.

⁸⁶ Česká republika rozděluje prostředky z EU prostřednictvím 26 operačních programů. To je druhý nejvyšší počet ze všech zemí EU.

⁸⁷ JANOUŠKOVÁ, Mirka, ŠKARABELOVÁ, Simona, VESELÝ, Michal. *Dopady čerpání fondů Evropské unie na změny v organizační struktuře nestátních neziskových organizací*. 1. vyd. Brno : Společnost pro studium neziskového sektoru, 2008. . S. 15-16.

Mezi obecné negativní dopady čerpání prostředků NNO z EU dle údajů výzkumu⁸⁸, je nadměrná administrativní náročnost, která je spojená s přípravou projektů, průběžným monitorováním a závěrečným hodnocením projektů z fondů EU. Z analýzy také vyplynulo, že řada programů pro plánovací období 2007 - 2013 neumožňuje podporovat OOS či není zacílena na menší organizace s jejich rozsahem a finančně méně náročnými projekty. Mezi problémy, které respondenti výzkumu uváděli, patří také spíše negativní zkušenosti s řídicími orgány (ŘO) či zprostředkujícími subjekty (ZS) rozdělujícími prostředky z fondů EU. Čerpání prostředků z EU má tedy na organizační strukturu OOS kladné i záporné dopady. V každém případě finanční prostředky z EU by měly umožnit OOS fungovat profesionálněji. V oblasti fondů EU je pak pro OOS důležité spolupracovat při zpracování projektů se schopnými zpracovateli či administrátory evropských projektů. Osobní rozhovory s pracovníky OOS, které byly úspěšné v žádostech o podporu z fondů EU, potvrzují, že tyto OOS využily při přípravě projektů zkušených expertů v oblasti přípravy projektů EU či na tvorbě projektu spolupracují v rámci partnerství s jinými „zkušenějšími“ subjekty z řad OOS, měst a obcí.

Jak už bylo řečeno OOS mohou tedy jako koneční uživatelé předkládat své projekty do grantových schémat podporovaných krajem nebo do globálního grantu připravovaného Nadací rozvoje občanské společnosti (NROS). Mohou se také zapojit do dalších oborových a regionálních programů iniciovaných dalšími orgány veřejné správy. Nejvýznamnější programy EU, ze kterých mohou v současnosti OOS v kraji Vysočina čerpat prostředky na svoji činnost jsou Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (OPLZZ), OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OPVK), Regionální operační program Jihovýchod (ROP JV), OP Životní prostředí (OP ŽP) a Cíl Evropská územní spolupráce Rakousko – Česká republika.

Co se týká kraje Vysočina, tak ten, jako jeden z mála krajů ČR, navázal na předchozí zkušenosti s budováním partnerství. V rámci opatření 3.3 SROP vytvořil kraj projekt Partnerství pro Vysočinu a na základě tohoto příkladu z kraje Vysočina se i v dalších krajích začalo s budováním vstřícného prostředí pro zapojování partnerů z OS a institucí trhu do rozhodování a přípravy strategických dokumentů, a to včetně delegace zástupce OS v monitorovacím výboru regionální rady ROP JV. Částečně i díky vstupu do EU tak musela řada politiků a úředníků přehodnotit své názory na zapojení OS.

⁸⁸ JANOUŠKOVÁ, Mirka, ŠKARABELOVÁ, Simona, VESELÝ, Michal. *Dopady čerpání fondů Evropské unie na změny v organizační struktuře nestátních neziskových organizací*. 1. vyd. Brno : Společnost pro studium neziskového sektoru, 2008. . S. 15-16.

3.2. Analýza NNO v kraji Vysočina

Jednou ze zásadních aktivit, které měly do jisté míry velký vliv na další spolupráci OOS a kraje Vysočina, byla realizace tzv. Komplexní analýzy NNS v kraji Vysočina na jaře roku 2005⁸⁹. Na tomto projektu se ukázala jedna z možných cest úzké spolupráce mezi OOS a veřejnou správou. Základ pro tuto spolupráci však vyšel částečně rovněž zvenčí. Vstup České republiky do Evropské Unie do určité míry způsobil nalezení finančního mechanismu, který by umožnil realizaci výzkumu. Realizace komplexní analýzy byla totiž z velké části hrazena z prostředků ze Společného regionálního operačního programu (SROP 3.3), který financoval realizaci projektu Partnerství pro Vysočinu. Tento projekt realizovaný krajem Vysočina v průběhu let 2004 - 2006 zaštitil realizaci desítek aktivit, jejichž hlavním cílem bylo hledání cest pro vytváření skutečného partnerství mezi veřejnou správou, OOS a soukromým sektorem.

Pro tuto diplomovou práci je nanejvýš zajímavé, že realizace takového komplexního výzkumu se podařilo v roce 2009 pouze s drobnými obměnami realizovat znovu, a v této práci tak můžeme zveřejnit nejzajímavější zjištění či případné posuny v situaci OOS ve sledovaných obdobích. Porovnání výsledků analýzy z roku 2005 a její současné aktualizace tak naznačují některé trendy a posuny. V souvislosti s novým výzkumem z roku 2009 je pak třeba zmínit problém s nízkou mírou návratnosti dotazníků oproti roku 2005. Aby tak mohly být výsledky porovnány s co největší vypovídající hodnotou, uvádíme v této práci srovnání 96 organizací, které odpověděly v obou výzkumech⁹⁰. Pro potřeby této práce vybíráme tedy prezentaci srovnání odpovědí účastníků obou výzkumů. Jde nám o to, že v tomto srovnání můžeme zachytit i vývojové trendy, které jsou přítomny v OS v kraji Vysočina.

3.2.1 Proč analyzovat OS?

Jedním z problémů, se kterým se musela zastřešující organizace OOS v kraji (KOUS) od svého vzniku potýkat, je určitá nereprezentativnost, kterou KOUS od počátku vykazoval.⁹¹ Nedařilo se jí totiž zastupovat „staré“ neziskové organizace, které přežily z období komunismu (sportovní svazy, myslivci, zahrádkáři, apod.). Tyto mohou i dnes využívat poměrně silnou členskou ekonomickou základnu, navíc disponují širokou škálou osobních vztahů, které jim zajišťují určité „výlučné“ postavení z hlediska financování. Vedle těchto

⁸⁹ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006 tisk. S 88.

⁹⁰ *Analýza NNS v kraji Vysočina – srovnání stejných NNO 2005 a 2009*. Jihlava : ORR KrÚ Vysočina, 2009. Dostupný z WWW: <www.kous.cz>

⁹¹ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88.

“starých“ organizací pak dle statistik existovala celá řada organizací formálně fungujících, o kterých však neměl KOUS žádné informace a není jisté, zda vůbec vyvíjely či vyvíjejí nějakou činnost⁹². V takové situaci bylo velmi těžké prokázat především krajským politikům a zástupcům krajských institucí znalost problematiky OS v regionu, jeho aktuální situaci a přesvědčit je o nutnosti podpořit potřeby OS.

Výše uvedené problémy byly jedním z motivačních faktorů, proč se KOUS rozhodl v první fázi zaměřit na analýzu OS, která by přinesla podklady pro stanovení strategie OS v kraji a přinesla argumenty pro další rozvoj podpůrných programů a kooperace na úrovni kraje a dalších samosprávných celků. Ve spolupráci s Odborem regionálního rozvoje Krajského úřadu kraje Vysočina a v rámci rozvojového programu Partnerství pro Vysočinu (spolufinancováno ze SROP 3.3) byla výzkumná část této analýzy realizována v roce 2005. Jak již bylo částečně řečeno, hlavní motivací pro realizaci analýzy byl fakt, že zástupci OS, kteří se podíleli na zpracování *Strategie rozvoje NNS v kraji Vysočina* se potýkali s absencí relevantních dat. Podobný problém řešil i Kraj Vysočina, který chtěl při přípravě na čerpání SF EU přizvat ke spolupráci také neziskové organizace. Společný problém připravil vhodný prostor pro řešení – nechat zpracovat komplexní analýzu a zaměřit se přitom nejenom na jejich počet a oblasti, ve kterých organizace OS působí, ale rovněž na jejich ekonomickou situaci, zkušenosti se spoluprací s jinými institucemi či rozvojové potřeby. Nejdůležitějšími důvody pro analýzu tedy byly⁹³:

- Chybějící relevantní data o tomto sektoru
- „Ústředí“ komunikuje jen s malou částí organizací OS
- existují odkazy pouze na registr ekonomických subjektů (RES) či neověřené databáze jiných subjektů
- Poměrně mladý sektor, který se teprve buduje, přesto již má tradici
- Stále nedokonalá legislativa pro oblast OS
- Pro účely strategie rozvoje OS kraje Vysočina
- Zvyšování absorpční schopnosti kraje (SF EU)
- OS je nezanedbatelný zaměstnavatel, má ekonomický potenciál
- Navázání partnerství mezi veřejným, soukromým a občanským sektorem
- Mapování dopadu využití veřejných prostředků směřujících do OS

⁹² TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88.

⁹³ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88.

3.2.1.2 Porovnání roku 2005 s rokem 2009

Hlavní motivací pro realizaci aktualizace výzkumu v roce 2009 byla snaha o posouzení aktuálních dat tak, aby se tyto opět mohly stát podkladem pro přípravu dalších aktivit OOS v budoucích letech. Vedle této motivace je přítomen i ten faktor, že v neziskovém sektoru započaly přípravy na realizaci aktualizace Strategie rozvoje NNS v kraji Vysočina a právě aktualizovaná data mohou významně přispět k lepšímu zacílení při tvorbě této strategie. Nezastupitelnou úlohu při přípravě výzkumu v roce 2009 měl opět KOUS ve spolupráci s Odborem regionálního rozvoje Krajského úřadu kraje Vysočina. K realizaci přitom finančně pomohl fakt, že tato aktivita byla realizována v rámci dalších rozvojových programů, do nichž je Kraj Vysočina zapojen – Zdravý kraj a Místní Agenda 21.⁹⁴

Nezanedbatelnou motivací pro snahu získat co nejaktuálnější data byl také fakt, že po krajských volbách v roce 2008 se kompletně vyměnila vrcholná politická reprezentace kraje (ČSSD místo původní „vládní“ ODS). Pro OOS je tak nutné budovat s touto reprezentací zcela nové vztahy. Podklady v podobě výsledků aktuální analýzy OOS⁹⁵ tak slouží jako argument při komunikaci s výše jmenovanou politickou reprezentací.

3.2.2 Zvolené metody a použité modely (2005 a 2009)

Při definování koncepce analýzy bylo nutné vycházet především z potřeb připravované *Strategie rozvoje NNS v kraji Vysočina*. Důraz byl kladen rovněž na zkoumání kvalifikačních potřeb a mapování absorpční kapacity občanského sektoru v souvislosti s jeho schopností čerpat SF EU. Pro tyto účely byla tedy zvolena dotazníková metoda, na jejíž tvorbě se podíleli rovněž experti z Českého statistického úřadu a Centra pro výzkum neziskového sektoru (CVNS) v Brně. Pro inspiraci při tvorbě dotazníků bylo využito jak zkušeností z České republiky - např. Faktory úspěchu neziskového sektoru (VŠE Praha), Zpráva o stavu NS v ČR (RNNO) či studie Lidské zdroje v ČR (Národní vzdělávací fond), tak zkušeností ze zahraničí – Financovanie neziskového sektoru na Slovensku po roce 1989 od sdružení PANET, Národní zpráva – Třetí sektor ve Slovinsku či Demokratizace, občanská společnost a neziskovky – Srovnání České a Slovenské republiky financovaná Fondem pro výzkum neziskového sektoru při Aspenském institutu.⁹⁶

⁹⁴ Internetové stránky www.ma21.cz charakterizují Místní Agendu 21 (MA21) jako dokument OSN, který byl přijat na konferenci o životním prostředí v Rio de Janiero roku 1992 (na tzv. Summitu Země). Je programem pro 21. století, ukazuje cestu k udržitelnému rozvoji na naší planetě. Je komplexním návodem globálních akcí, které mohou poznamenat nebo ovlivnit přechod na udržitelný rozvoj.

⁹⁵ *Analýza NNS v kraji Vysočina – srovnání stejných NNO 2005 a 2009*. Jihlava : ORR KrÚ Vysočina, 2009.

⁹⁶ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88.

Při dělení organizací NNS pak bylo využito mezinárodní klasifikace ICNPO publikované v rámci OSN v roce 2001, které vychází z dělení použitého ve studii zpracované L.M Salomonem a H.K.Anheierem.⁹⁷

Organizace (dle právní formy), na které se analýza zaměřila:

- občanská sdružení vyvíjející činnost podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů
- obecně prospěšné společnosti zřízené podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech
- církevní právnické osoby zřízené podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech (dříve se též používal název účelová zařízení církví)
- nadace a nadační fondy zřízené podle zákona č. 227/1997

Zdroje informací, ze kterých se při pátrání po neziskových organizacích vycházelo byly různého rázu. Na tomto místě je stručný výčet těch nejvýznamnějších:

Databáze MV ČR (registruje občanská sdružení), ČSÚ (vede satelitní účet NNO), CEDR a ARES (registry ekonomických subjektů), Obchodní rejstřík (vede nadace, nadační fondy, apod.) databáze OOS jednotlivých měst a obcí v kraji Vysočina, zastřešující organizace OOS dle oborových skupin, internet (www stránky OOS, krajské databáze OOS) a pracovníci odborů regionálního rozvoje městských úřadu obcí s rozšířenou působností.

Jako metoda výzkumu bylo zvoleno dotazníkové šetření, kterým bylo obesláno celkem 5200 organizací. Způsoby distribuce i návratu dotazníku byly zvoleny dva⁹⁸:

- Poštou
- Elektronicky (vyplnění i přes www)

Návratnost dotazníků činila 20%, což lze označit jako poměrně slušné číslo, zvláště s přihlédnutím k faktu, že řada organizací je hodnocena jako „mrtvé“, tedy že nevyvíjejí žádnou činnost.

3.2.2.1 Porovnání roku 2005 s rokem 2009

Rozdíly týkající se zvolených metod a techniky výzkumu mezi roky 2006 a 2009 jsou víceméně zanedbatelné. Obecně lze říct, že zvolené metody a techniky výzkumu jsou v nové aktualizaci totožné s těmi, které byly použity v roce 2005.

⁹⁷ SALAMON, L.M., ANHEIER, H.K.: *Defining the Nonprofit Sector: A Cross National Analysis*. Manchester University Press, 1997. S.23

⁹⁸ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88..

Z hlediska vlastní náplně dotazníku došlo pouze k drobným obměnám, které se týkaly především znění jednotlivých otázek. Zde byly některé otázky pozměněny tak, aby se lépe věnovaly zkoumanému problému, či došlo ke změnám v možnostech odpovědí. Toto se týkalo především otázek, kde bylo při výzkumu v roce 2005 zjištěno nepochopení ze strany zkoumaných organizací, či u otázek, kde během let přibyly další možnosti odpovědí. Z hlediska interpretace srovnání obou výzkumů se však jedná pouze o „kosmetické úpravy“, které nemají vliv na celkové výsledky výzkumu a možnosti srovnání.

Při aktualizaci výzkumných metod a technik a pilování definitivní verze dotazníků bylo opět využito konzultace nejen s odborníky z ČSÚ a CVNS, ale také zástupců Pracovní skupiny pro NNO KrÚ kraje Vysočina a připomínkování v KOUS, o.s.

Dotazník, stejně jako v roce 2005, byl tvořen opět dvěma částmi. V první části se dotazník zaměřuje především na získávání statistických informací o neziskovém sektoru či na aktualizaci základních kontaktů o organizacích pro potřeby nejrozsáhlejší krajské databáze OOS (www.partnerstvi-vysocina.cz). V druhé části jsou pak dotazy zaměřené na získání informací o stávající situaci jednotlivých OOS, úrovně spolupráce s dalšími institucemi či problémů, které OOS trápí v souvislosti s čerpáním prostředků z fondů EU.

3.2.2.2 Počet zapojených NNO a použité nástroje

Oproti roku 2005 došlo k poměrně skokovému snížení počtu NNO, které projevil zájem dotazníky vyplnit. K hlavním důvodům patří především fakt, že v roce 2005 měla výzkumná akce zajištěna větší rozpočet dotýkající se propagace a rovněž bylo možno dotazníky vyplňovat delší dobu. Některé organizace však znovu neodpověděly i přesto, že byly osloveny z více zdrojů. Lze z toho odvozovat buď nedostatky v organizační kapacitě organizací či jejich nezájem či nechuť věnovat čas takto široké formě výzkumu. Do určité míry se na tom podepsala i snaha o co největší podíl vyplňování dotazníků na internetu, to by vypovídalo o nedostatecích NNO ve využívání a znalosti práce s ICT. Srovnání:

Rok 2005 – 1048 NNO

Rok 2009 – 139 NNO

Pro účely našeho výzkumu budeme v této kapitole prezentovat srovnání 96 organizací, které odpověděly v obou výzkumech⁹⁹. K tomuto nás vede především fakt, že v takovém srovnání můžeme zachytit i vývojové trendy, které doprovázejí rozvoj OS v kraji Vysočina.

⁹⁹ Analýza NNS v kraji Vysočina – srovnání stejných NNO 2005 a 2009. Jihlava : ORR KrÚ Vysočina, 2009.

3.2.2.3 Použité nástroje

V roce 2009 byly využity stejné formy jako tomu bylo v roce 2005. Oslovováno však nebylo všech více než 5200 organizací nalezených v databázi MV ČR, ale byly oslovovány pouze ty organizace, o kterých byly od roku 2005 zaneseny údaje do Databáze NNO¹⁰⁰, která byly vybudována v rámci programu Partnerství pro Vysočinu. OOS byly tedy osloveny těmito způsoby:

- Rozesílka upozornění na všechny mailové adresy OOS
- Rozesílka na knihovny (bývalé okresní knihovny fungují jako kontaktní centra pro OOS)
- Dopis radního pro OOS a zástupce KOUS
- Zveřejnění informace v Novinách kraje Vysočina a ve Zpravodaji KrÚ kraje Vysočina
- Obeslány všechny obce v kraji dopisem

Vyplnění dotazníku bylo organizacemi OS zvoleno převážně elektronicky přes www, bylo však možno dodat vyplněný dotazník i v tištěné formě poštou na adresu ORR KrÚ kraje Vysočina .

3.2.3 Srovnání výsledků analýzy v letech 2005 a 2009

V této podkapitole se již budeme věnovat přímo srovnání obou dvou výzkumů a jak bylo řečeno, budou zde využity především výsledky, které vycházejí ze srovnání organizací jež odpověděly v obou výzkumech. Pouze u některých zajímavých zjištění uvádím na tomto místě náležitě označené i zajímavosti v číslech z jednotlivých výzkumů.

Hlavními tématy, kterým se analýza v obou termínech věnovala jsou:

- NNO a jejich vztahy s institucemi a organizacemi
- Dobrovolnictví
- Absorpční kapacita – především v pohledu na zdroje EU
- Technické zdroje a využívání moderních informačních technologií
- Ekonomická situace nestátních neziskových organizací v kraji Vysočina
- Kvalifikační potřeby pracovníků v neziskovém sektoru
- Zaměstnanci v neziskovém sektoru

¹⁰⁰ *Partnerství pro Vysočinu* [online]. c2005 [cit. 2010-07-29]. Databáze NNO. Dostupné z WWW: <<http://www.partnerstvi-vysocina.cz/index.php?akce=nnov>>.

Na tomto místě se budeme věnovat obecnému zjištění výzkumu. Vzhledem k rozsahu zjištěných dat bude každé oblasti věnován pouze jeden „nejzajímavější“ výsledek. Co se týká strukturování následujících stránek. Grafy a tabulky jsou použity ze Srovnání Analýzy NNO kraje Vysočina mezi lety 2005 - 2009 umístěné na internetových stránkách KOUS Vysočina, o.s. (www.kous.cz)¹⁰¹. K tabulkám a grafům poté připojuji vždy **vlastní komentář** týkající se výsledků srovnání a interpretace těchto výsledků.

3.2.3.1 Obecné výsledky

Celkem se v roce 2005 vrátilo 1075 dotazníků, **z toho 1045 dotazníků** od aktivních organizací z kraje Vysočina. **V roce 2009** pak činilo toto číslo **139 dotazníků**. Pro účely srovnání bylo možno využít dotazníků u celkem **96 organizací**, které se zapojily jak do výzkumu v roce 2005, tak do výzkumu v roce 2009.

I. Organizace podle oblasti působnosti – 96 organizací odpovídajících v obou výzkumech

Oblast působnosti	počet	podíl (%)
činnosti jinde neuvedené	5	5,21%
kultura	9	9,38%
náboženství a církve	4	4,17%
odbory	3	3,13%
ochrana životního prostředí	5	5,21%
památky	3	3,13%
sociální služby	20	20,83%
sport	19	19,79%
volný čas	18	18,75%
vzdělávání a výzkum	9	9,38%
zdraví	1	1,04%
Celkový součet	96	100,00%

Tab 3.4 Organizace podle oblasti působnosti, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Tato tabulka nevykazuje žádný posun, jde o stálý soubor 96 organizací. Uvádíme jej tedy pouze pro představu o složení souboru. Pro úplnost je však třeba dodat, že oproti výzkumu v roce 2005 chybí v celkových číslech za rok 2009 zastoupení hospodářských a profesních sdružení (2005 zastoupeny 0,7%), organizací v komunitním rozvoji a bydlení (2005 zastoupeny 0,3%) a organizací mezinárodních aktivit (2005 zastoupeny 0,2%)

¹⁰¹ Analýza NNS v kraji Vysočina – srovnání stejných NNO 2005 a 2009. Jihlava : ORR KrÚ Vysočina, 2009. Dostupný z WWW: <www.kous.cz>

Zjišťování ekonomické situace NNO:

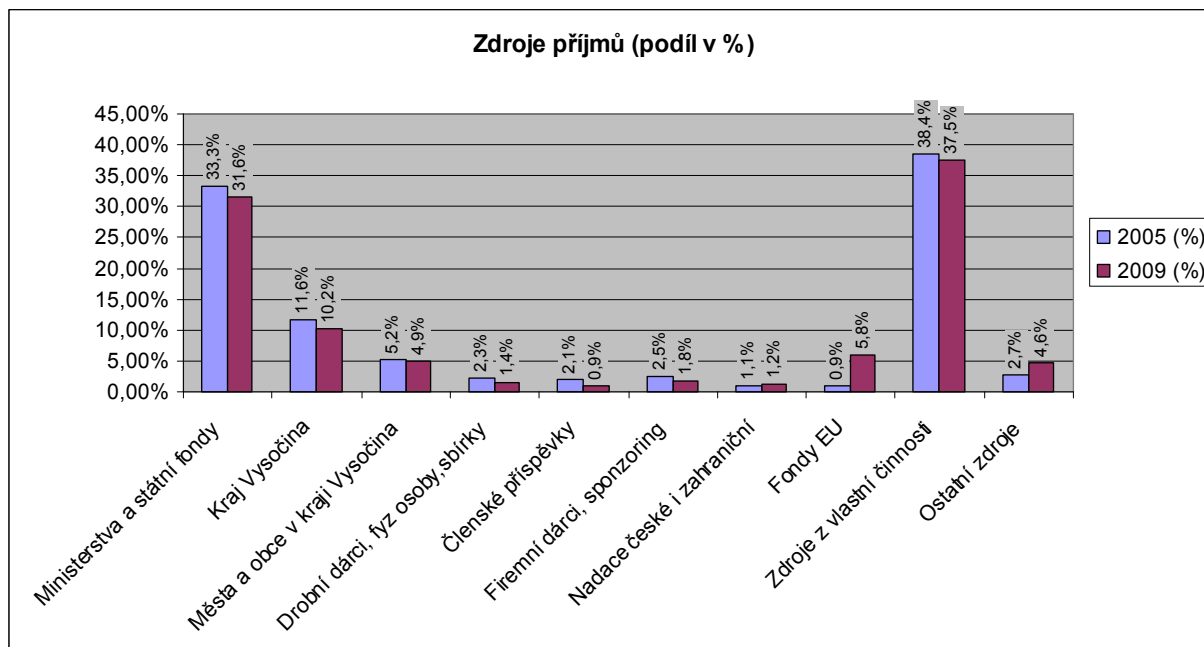
II. Příjmy za organizace¹⁰²

	šetření 2005					šetření 2009			
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
průměr	1 781 863	1 448 086	1 642 365	1 586 645	1 646 847	1 946 510	2 221 359	2 441 252	2 582 592
1.kvartil	32 242	31 581	50 000	34 000	50 000	42 000	49 000	49 250	40 250
2.kvartil	150 000	157 500	195 751	143 000	253 500	204 000	220 000	225 500	270 000
3.kvartil	795 500	982 102	1 078 542	937 168	1 003 575	1 184 500	2 208 000	1 781 250	2 166 250
maximum	22 243 000	21 155 282	22 916 855	26 091 966	28 712 232	26 202 844	29 237 885	35 913 389	41 963 155
součet	96 220 623	83 988 974	100 184 248	120 584 994	135 041 489	120 683 624	144 388 363	166 005 123	180 781 468
počet	54	58	61	76	82	62	65	68	70

Tab. 3.5 Zjišťování ekonomické situace NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Z uvedených čísel lze vidět, že jak v jednotlivých kvartilech, v celkovém součtu, ale také v maximální výši příjmů za jednu organizaci došlo k nárůstu. To vypovídá o tom, že alespoň co se týká zkoumaného vzorku 96 organizací došlo k nárůstu na příjmové straně, což indikuje pozitivní rozvoj sektoru v tomto směru. K žádné výrazné změně však nedošlo v oblasti struktury příjmů, jak můžeme vidět v následujícím grafu.

III. Uved'te příjmy podle jejich zdrojů:

Graf 3.2 Příjmy NNO podle zdrojů Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

¹⁰² Čtení tabulky: příklad čtení roku 2008, nějaký příjem uvedlo 70 organizací, celkový objem byl 180 781 468 Kč, maximální uvedený příjem byl: 41 963 155, 75% organizací mělo menší příjem než 2 166 250, 50% organizací mělo menší příjem než 270 000, 25% organizací mělo menší příjem než 40 250, průměrný příjem byl 2 582 592.

Komentář: Z uvedeného grafu lze poměrně jasně vyvodit, že v porovnání struktury příjmů 96 NNO kraje Vysočina nedošlo mezi lety 2005 a 2009 k žádnému výraznějšímu posunu. Mírný nárůst lze zaznamenat u příjmů ze SF EU (z 0,9 na 5,8). Vzhledem k faktu, že v roce 2005 většina evropských programů na našem území ještě nebyla vůbec nastartována, lze považovat tento nárůst za logický. Fakt, že 5 let po vstupu České republiky do EU, využívá Strukturální fondy EU pouhých 6% organizací NNO ze zkoumaného vzorku potvrzuje očekávání, že SF EU nejsou v České republice ani v kraji Vysočina v současné době vhodně nastaveným nástrojem na financování aktivit malých a středních NNO. Dle průzkumu odpovědí expertů z poradenských firem, které bylo provedeno v rámci této diplomové práce, jsou programy EU vhodné především pro NNO v působící sociální oblasti.

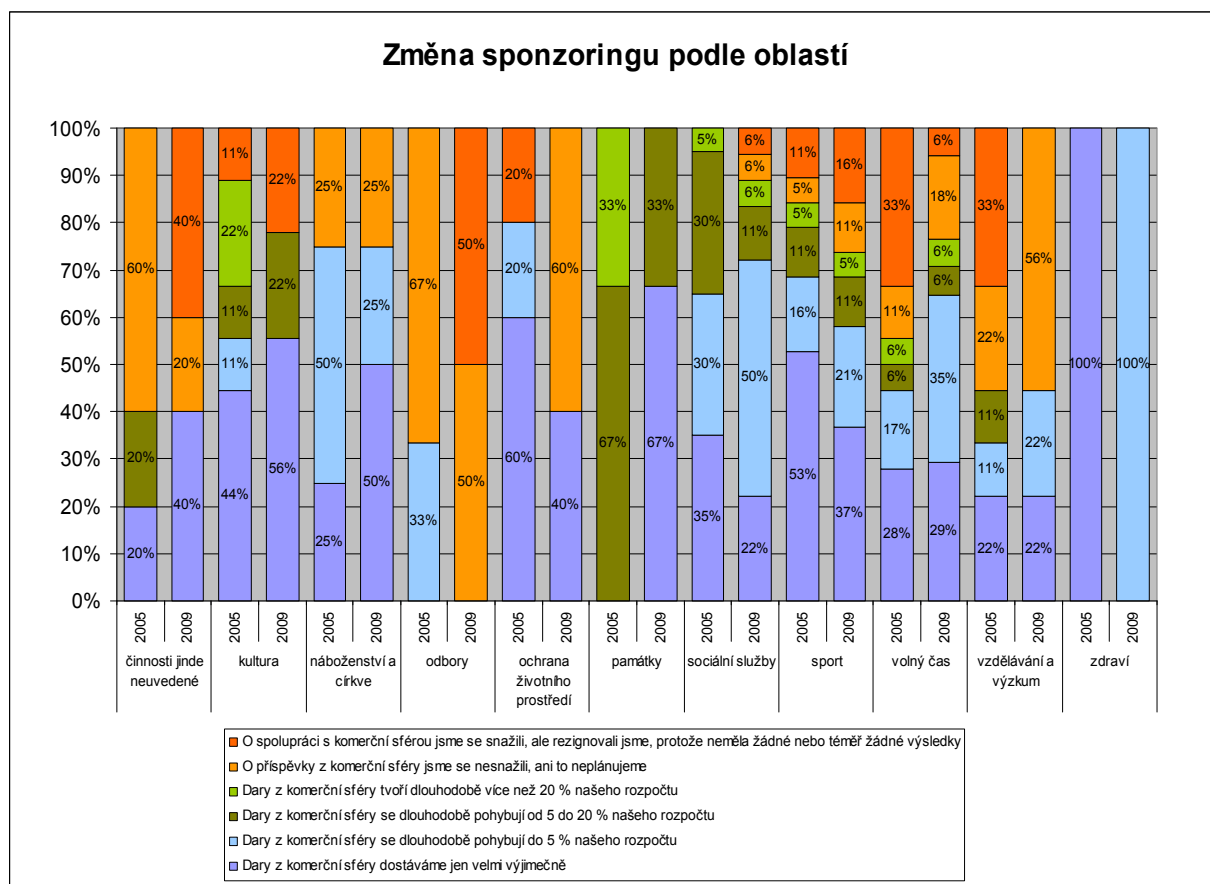
IV. Jakým způsobem je v organizaci řešen fundraising?

	2005	2009
Nemáme na to nikoho	42,55%	31,40%
Tuto práci vykonává jeden člen (není placeným zaměstnancem) organizace	30,85%	32,56%
Tuto práci vykonává zaměstnanec organizace, není speciálně vyčleněn	19,15%	20,93%
Tuto práci vykonává zvláště vyčleněný zaměstnanec organizace	7,45%	9,30%
Tuto práci pro nás vykonává externí expert (dobrovolník)	0,00%	4,65%
Tuto práci pro nás vykonává externí expert (placený)	0,00%	1,16%
Celkem	100,00%	100,00%

Tab. 3.6 Fundraising v NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Z uvedeného vyplývá dlouholetý neduh většiny NNO. Pouze malé procento organizací se věnuje fundraisingu cíleně a plánovitě. Většina se soustřeďuje především na svoji primární činnost,. Oproti roku 2005 lze však u vybraného vzorku sledovat kvalitativní posun, a to i ve smyslu spolupráce s profesionály a experty z externích poradenských institucí. Lze jen doufat, že do budoucna bude tento trend pokračovat.

V. Jak jsou NNO sponzorovány komerčními subjekty? (podle oblastí)

Graf 3.3 Sponzoring OOS ze strany komerčních subjektů, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Z výše uvedeného grafu lze poměrně snadno rozšifrovat, že podpora od komerčních subjektů míří především do určitých oblastí neziskového sektoru, zatímco v některých oblastech je téměř nepřítomna. Obecně lze tvrdit, že v průběhu let nedošlo k žádnému výraznějšímu posunu ve financování činnosti NNO prostřednictvím příspěvků z komerční sféry. V některých oblastech (zdraví, sport) došlo k jejich částečnému navýšení, u dalších oblastí (vzdělávání, volný čas) k částečnému poklesu, u zbylých oblastí se pak jedná u těchto příspěvků víceméně o stagnaci. Obecně však lze tvrdit, že příspěvky z komerční sféry nejsou pro NNO na Vysočině v současné době podstatným zdrojem příjmů. Toto je nejlépe dokumentováno např. na poklesu příjmů z komerční sféry v oblasti památek.

Zjišťování **absorpční kapacity** NNO v kraji:

VI. Mají NNO dostatek informací o strukturálních fondech EU?

	2005	2009
NE	65,59%	60,23%
ANO	34,41%	39,77%
Celkem	100,00%	100,00%

Tab. 3.7 Dostatek informací o SF EU, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Vidíme, že došlo k pozitivní změně, ovšem vzhledem k faktu, že v roce 2005 byla Česká republika v EU pouze rok, jedná se o posun zanedbatelný na hranici statistické chyby. Do určité míry to lze interpretovat nejen jako selhání fondů EU v informovanosti, ale i jako potvrzení faktu, že fondy EU nejsou bohužel primárně určeny pro rozvoj neziskového sektoru nebo nejsou takto v České republice zatím dostatečně nastaveny. Do těchto programů se nemohou zapojit především malé a střední NNO. Tento fakt potvrzuje i nízký posun u dále uváděných indikátorů.

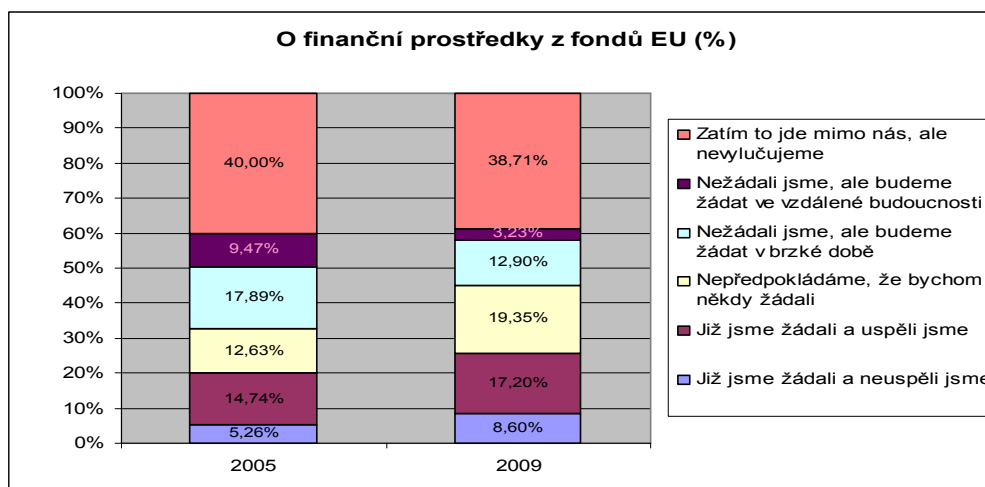
VII. Jaká je schopnost organizace zpracovat podklady pro podání žádosti o podporu z EU?

	Elektronický formulář žádosti	Logický rámec projektu	Rozpočet projektu	Studii proveditelnosti	Analýzu nákladů a přínosů	Průběžné a závěrečné zprávy projektu
2005	45,83%	42,71%	61,46%	12,50%	15,63%	51,04%
2009	79,17%	50,00%	65,63%	30,21%	21,88%	48,96%

Tab. 3.8 Schopnost zpracovat podklady pro žádost, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Zajímavý posun je zde možno zaznamenat v případě práce s žádostmi či u studie proveditelnosti, ve světle těchto skutečností však zazní pokles v případě průběžných a závěrečných zpráv o projektech. To znamená, že ve skutečnosti podíl „projektového“ financování u těchto organizací stagnuje, což opět potvrzuje očekávání, že řada organizací na projekty nedosáhne především kvůli chybějící lidské a finanční kapacitě.

VIII. Podávají NNO žádosti o finanční prostředky z EU?

Graf. 3.4 Schopnost žádat o finance z EU, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Zde opět vidíme pouze velmi malý posun ve snaze o zajištění prostředků na vlastní činnost prostřednictvím fondů EU. Dotační mechanismy, konkrétně Strukturální fondy EU vyhovují potřebám spíše silných, stabilních a velkých organizací, které si mohou dovolit bezproblémově předfinancovat či profinancovat své aktivity a mají personální kapacitu přípravu takových projektů zajistit.

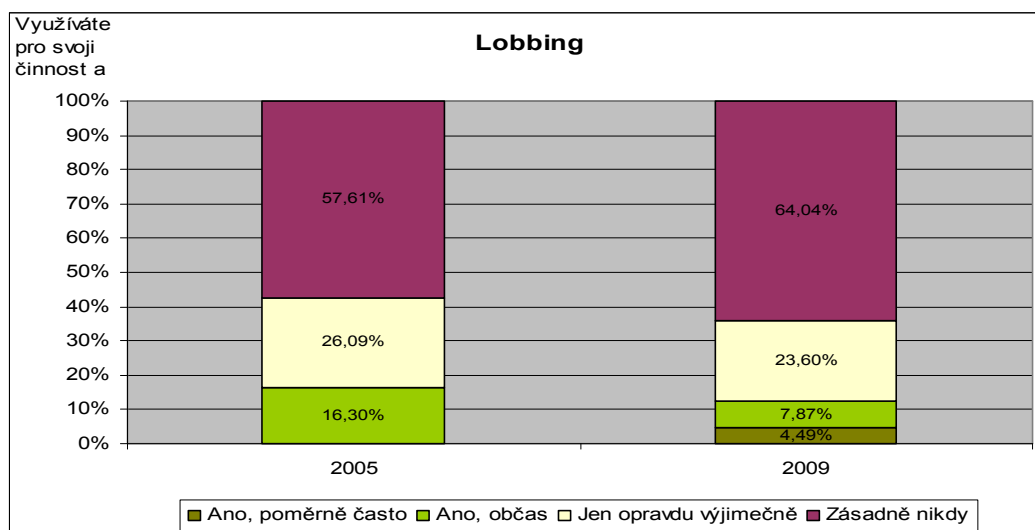
IX. Jak hodnotíte množství finančních prostředků pro NNO?

	2005	2009
Finančních prostředků v neziskovém sektoru je dostatek a jsou spravedlivě rozdělovány	2,47%	3,90%
Finančních prostředků v neziskovém sektoru je dostatek, ale nejsou spravedlivě rozdělovány	7,41%	7,79%
Neziskový sektor je ekonomicky podhodnocen, přesto jsou v rámci možností prostředky spravedlivě rozdělovány	51,85%	41,56%
Neziskový sektor je ekonomicky výrazně podhodnocen a prostředky nejsou spravedlivě rozdělovány	38,27%	46,75%
Celkový součet	100,00%	100,00%

Tab. 3.9 Množství finančních prostředků pro NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Z uvedeného lze zaznamenat posun především u posledních dvou odpovědí, kde se část odpovědí v průběhu let přesunula od „spravedlivého“ rozdělování prostředků k „nespravedlivému“. Za tímto faktem se může skrývat jak výše zmiňované nedostatky v nastavení SF EU, kde není možnost dosáhnout na finanční prostředky pro řadu malých a středních NNO nepůsobících v sociální oblasti. Další vliv na prohloubení nedůvěry ve spravedlnost rozdělování prostředků může mít často netransparentní postup měst, obcí, ale i kraje při přidělování dotací subjektům NNO. Zde se často uplatňuje princip tzv. „malé domů“ či přidělování finančních prostředků silným zájmovým skupinám (např. fotbalisté, hokejisté, myslivci, hasiči, apod.), které umějí dobře využívat kontaktů, popř. lobování. K tomu ostatně směřovala i další otázka z výzkumného dotazníku.

X. Využíváte pro svoji činnost a získání financí či jiných hmot. či nehmot. statků lobbying?

Graf. 3.5 Využití lobbyingu ze strany NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Lobování dle výsledků výzkumu nepatří mezi příliš často využívanou výbavu OOS. Minimálně pro třetinu z nich však není sprostým slovem a oproti roku 2005 se zvedlo procento, které se s ním setkává poměrně často. Při hlubší analýze je jasné, že k lobbyingu jsou častěji nuceny velké organizace, kde některé změny v legislativě či financování mohou ohrozit samu existenci organizace.

XI. Využívá vaše organizace bankovní úvěry?

- v tomto případě bylo povoleno více odpovědí, součet proto může přesáhnout 100%

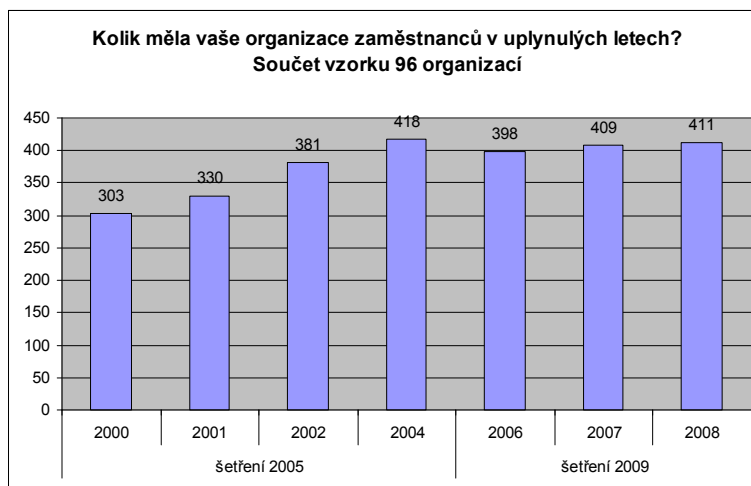
	2005	2009
Ano, např. při investičních akcích.	0,00%	5,21%
Ano, např. provozní úvěry když máme nedostatek prostředků	0,00%	1,04%
Ano, např. když musíme předfinancovat projekty ze strukturálních fondů...	1,04%	3,13%
Ne protože pro žádnou banku nejsme důvěryhodnými klienty	15,63%	6,25%
Ne, hlavním důvodem jsou vysoké úrokové sazby	13,54%	12,50%
Ne, protože nepotřebujeme úvěrové financování	25,00%	19,79%
Ne, protože nechceme úvěrové financování, nechceme se zadlužova	48,96%	54,17%
Ne, protože máme dostatek vlastních finančních prostředků	7,29%	9,38%

Tab. 3.10 Využívání bankovních úvěrů ze strany NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Vidíme, že problém financování NNO je spojen s malým materiálním zázemím, které nedovoluje úvěrové zatížení. Je zde vidět minimální pokrok v oblasti investičních akcí, ale obecně nejsou neziskovky pro bankovní a jak bylo vidět i výše ani pro poradenský sektor zajímavým klientem. Jisté je, že v řadě NNO neexistuje klasické finanční plánování a na úvěr se nahlíží velmi konzervativně. Na rozdíl od firem NNO běžně nevyužívají úvěrování například investičních akcí.

Zaměstnanci v neziskovém sektoru byly podrobeni také bližšímu zkoumání:

XII. Kolik měla vaše organizace zaměstnanců (sledování trendu) v uplynulých letech?

Graf. 3.6 Počet zaměstnanců NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: V této oblasti nedošlo oproti roku 2005 k významné změně. Počty zaměstnanců sice v posledních letech mírně rostly, ovšem srovnání let 2004 a 2008 vychází téměř stejně.

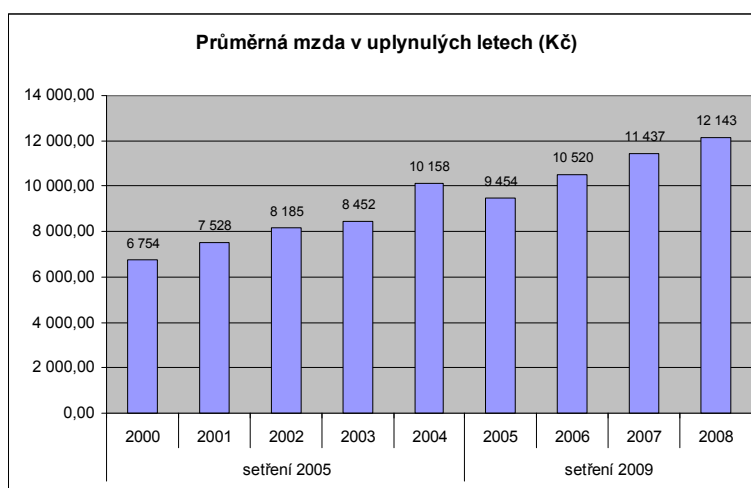
XIII. Kolik má vaše organizace zaměstnanců (aktuální stav)?

Plný pracovní úvazek	2005	2009
součet zaměstnanců všech organizací	337	327
organizací s počtem zaměstnanců > 0	32	27
Částečný pracovní úvazek		
		2009
součet zaměstnanců všech organizací	106	61
organizací s počtem zaměstnanců > 0	25	19
Dohody o provedení práce nebo o prac činnosti		
		2009
součet zaměstnanců všech organizací	145	327
organizací s počtem zaměstnanců > 0	27	25

Tab. 3.11 Počet zaměstnanců NNO dle typu pracovního poměru, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Tento komentář se dotýká obou předcházejících grafů. Vidíme, že šetřený vzorek 96 organizací zaznamenává poměrně stabilní zaměstnanost, která v posledních letech mírně roste. Oproti roku vstupu ČR do EU v roce 2004 zde však nelze zaznamenat výrazný nárůst v celkových číslech. I zde se potvrzuje, že strukturální fondy EU nemají především u malých a středních organizací velký vliv na jejich růst a rozvoj. Určitý posun v oblasti projektového financování by mohlo naznačovat zdvojnásobení počtu dohod o provedení práce či pracovní činnosti (u části z nich se však jedná spíše o nutnost z důvodu nedostatku finančních prostředků a snaze ušetřit na povinných odvodech).

XIV. Jaká je průměrná hrubá měsíční mzda jednoho zaměstnance ve vaší organizaci přepočtená na celý úvazek (uved'te aktuální stav)?

Graf. 3.7 Průměrná mzda zaměstnanců NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Z uvedeného vyplývá, že alespoň u tohoto indikátoru lze v posledních letech sledovat pozitivní trend, kdy se průměrný plat v organizacích zvyšoval. Bohužel stále je hluboko jak pod celorepublikovou průměrnou mzdou, tak pod průměrnou mzdou v kraji Vysočina.

Obecně lze z uvedeného tvrdit, že práce v NNO je dlouhodobě podhodnocena. Příjmy v kraji Vysočina patří v průměru ČR spíše k těm nižším, sektor NNO tak trpí z tohoto pohledu jasným podfinancováním. Průměrná mzda ve zkoumaném vzorku nestátních neziskových organizací v kraji Vysočina se v roce 2004 pohybovala na hodnotě 8452 Kč a v roce 2008 celkem 12148 Kč. Z grafu je zřejmé, že od roku 2000 se průměrná mzda zvyšuje, přičemž oproti stavu v roce 2000 se do roku 2009 zvedla téměř dvojnásobně. Maximální průměrná měsíční mzda vyplacená roku 2004 činila 40.000,- Kč, v roce 2009 pak činila již 80.000,-. Pokud porovnáme průměrné mzdy mezi jednotlivými oblastmi působnosti NNO, pak nejvyšší průměrné mzdy aktuálně mají v oblasti vzdělávání a výzkumu, dále v oblasti ochrany práv a obhajoby zájmů, a také v odborech.

Výzkum se zaměřil také na **kvalifikační potřeby pracovníků** v neziskovém sektoru:

XV. Zabývá se vaše organizace vzděláváním managementu či vedoucích pracovníků?

	2005	2009
Vzdělávání managementu je u nás realizováno, uskutečňujeme jej nesystematicky, např. když se vyskytn	39,29%	47,56%
Vzdělávání managementu patří mezi priority organizace a je soustavně realizováno	13,10%	8,54%
Vzdělávání managementu se u nás nekoná, protože je drahé	17,86%	19,51%
Vzdělávání managementu se u nás nekoná, protože jej nepovažujeme za důležité	14,29%	10,98%
Vzdělávání managementu se u nás nekoná, protože na to nemáme dostatek času	15,48%	13,41%
Celkový součet	100,00%	100,00%

Tab. 3.12 Vzdělávání managementu v NNO , Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: V otázce vzdělávání managementu nedošlo mezi roky 2005 a 2009 k žádné výrazné změně, více než polovina organizací se však této oblasti nadále věnuje. K mírnému nárůstu došlo u organizací, které takové vzdělávání považují za příliš drahé.

XVI. Uveďte nejvyšší dosažené vzdělání pracovníků v jednotlivých oblastech

	Managementu		Administrativě		Při práci s klienty	
	2005	2009	2005	2009	2005	2009
a) vysokoškolské nebo VOŠ	68,92%	71,21%	27,03%	27,42%	40,32%	67,27%
b) střední s maturitou	27,03%	27,27%	70,27%	72,58%	53,23%	29,09%
c) střední bez maturity	2,70%	1,52%	2,70%		6,45%	3,64%
d) základní	1,35%	0,00%				
Celkový součet	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Tab. 3.13 Nejvyšší dosažené vzdělávání v NNO , Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Z uvedeného vyplývá, že NNO v kraji Vysočina rozhodně netrpí nedostatkem vzdělaných zaměstnanců. O práci v něm tedy mají zájem i VŠ vzdělaní lidé, přičemž jejich podíl v posledních letech rostl. Tento zájem může být dán i faktem, že v kraji dle údajů z ÚP v Jihlavě neexistuje dostatek míst pro vysokoškoláky, ti tak nastupují i do nižších pozic.

XVII. Kolik finančních prostředků vynaložila vaše organizace na vzdělávání zaměstnanců?

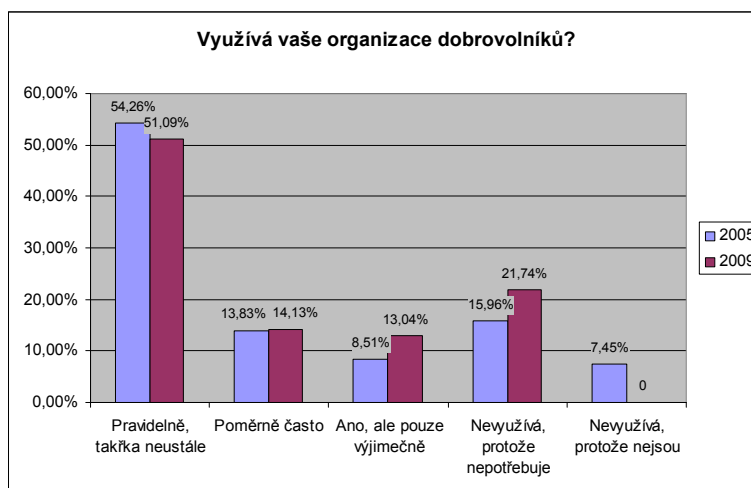
	šetření 2005		šetření 2009	
	2004	2005	2007	2008
průměr	11 809	18 759	14 242	17 842
počet	66	65	68	69
součet	779 414	1 219 306	968 477	1 231 072

Tab. 3.14 Prostředky vynaložené na vzdělávání v NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Z uvedeného vyplývá, že vzdělávání zaměstnanců nepatřilo v roce 2005 ani v roce 2009 mezi priority NNO. Nemusí to však nutně znamenat, že vzdělávání zaměstnanců v posledních 5 letech stagnuje. Do výsledků v roce 2009 se v otázce zaměstnanců nepromítá, že po roce 2004 se velmi rozšířila nabídka nejrůznějších bezplatných kursů a vzdělávacích aktivit, které jsou podporovány ze SF EU. Objem vzdělávání se tak v posledních letech zřejmě zvýšil, částky za něj vydané se však u jednotlivých organizací nijak výrazně nezvýšily.

Využívání dobrovolníků

XVIII. Využívá vaše organizace ke své činnosti dobrovolníků?

Graf. 3.8 Využití dobrovolníků v NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Rovněž využití dobrovolníků v jednotlivých organizacích je v dlouhodobém pohledu poměrně vyrovnané, celkově přibýlo organizací, které dobrovolníky využívají, mírně se však snížila intenzita jejich využití.

XIX. S kolika dobrovolníky vaše organizace pracuje?

	2005	2009
0 - 3	34,12%	27,50%
3 - 10	23,53%	33,75%
10 - 20	14,12%	17,50%
20 - 50	24,71%	12,50%
Více než 50	3,53%	8,75%
Celkový součet	100,00%	100,00%

Tab. 3.15 Počty dobrovolníků v NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Při srovnání let 2005 a 2009 je stále největší podíl dobrovolníků v organizacích do 20 členů. Zajímavé je navýšení u kategorie „více než 50 dobrovolníků“. Ukazuje to, že přibýlo organizací, které umějí organizovat početné řady příznivců či podporovatelů.

XX. Pokuste se vyčíslit průměrný týdenní počet hodin práce odvedené dobrovolníky ve vaší organizaci?

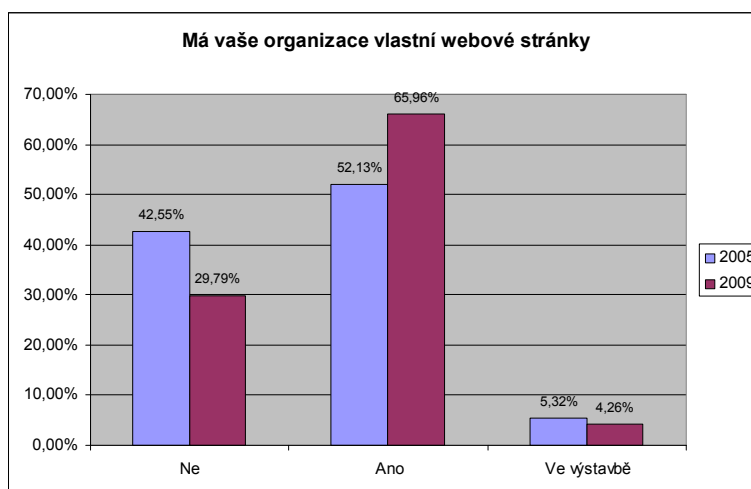
	2005	2009
0 - 10 hodin týdně	60,98%	63,29%
10 - 30 hodin týdně	18,29%	18,99%
30 - 70 hodin týdně	12,20%	12,66%
70 - 150 hodin týdně	6,10%	2,53%
Více než 150 hodin týdně	2,44%	2,53%
Celkový součet	100,00%	100,00%

Tab. 3.16 Průměrný týdenní počet dobrovolnických hodin v NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Srovnání mezi lety 2005 a 2009 je z pohledu míry týdenního využití dobrovolníků v organizacích je v dlouhodobém pohledu poměrně vyrovnané a nevykazuje změny.

Technické zdroje a využívání moderních informačních technologií:

XXI. Má Vaše organizace webové stránky?

Graf. 3.9 Webové stránky v NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Srovnání mezi lety 2005 a 2009 je z pohledu míry organizací vlastníci webové stránky má narůstající tendenci. Tento trend šlo, vzhledem k všeobecnému rozvoji ICT a nárůstu internetové gramotnosti, poměrně jasně předpokládat.

XXII. Jak nezbytný je internet je pro činnost vaší organizace?

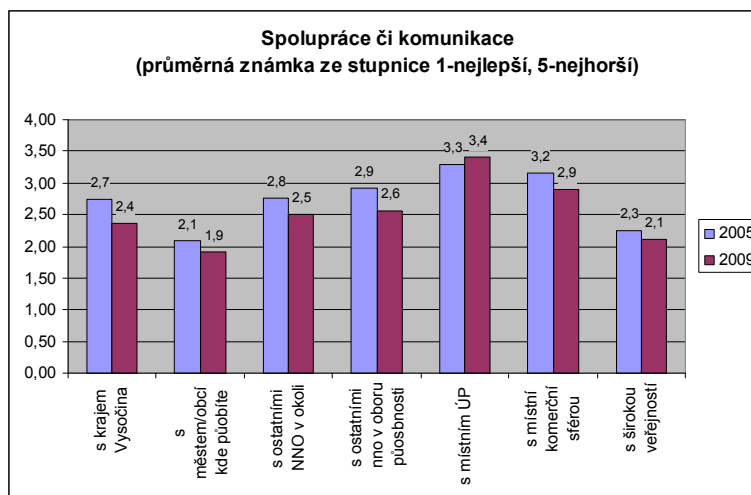
	2005	2009
Důležitý	31,18%	29,47%
Naprosto nezbytný	38,71%	48,42%
Nevyužíváme	3,23%	1,05%
Občas jej využíváme	21,51%	18,95%
Využíváme jen výjimečně	5,38%	2,11%
Celkový součet	100,00%	100,00%

Tab. 3.17 Nezbytnost využívání internetu pro NNO, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Vývoj mezi lety 2005 a 2009 je z pohledu nezbytnosti internetu pro činnost jednotlivých organizací má vzrůstající tendenci. Téměř polovina organizací považuje v roce 2009 internet za nezbytný pro svoji činnost.

Oblast spolupráce NNO s ostatními organizacemi:

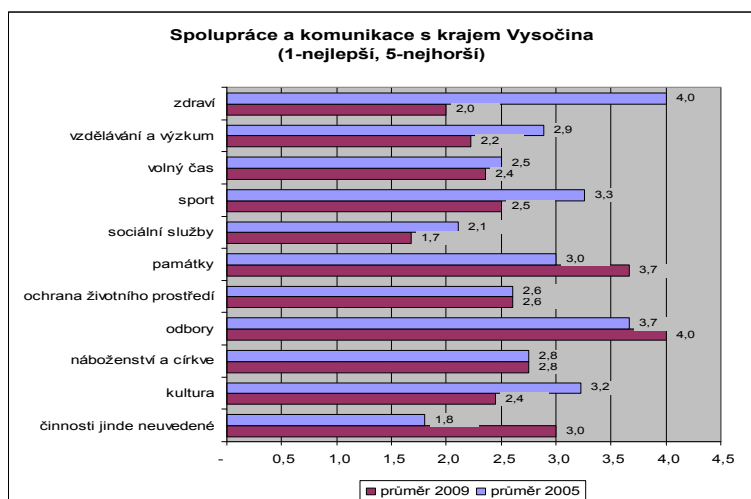
XXIII. Jak vnímáte úroveň spolupráce a komunikace s jednotlivými subjekty?

Graf. 3.10 Úroveň spolupráce a komunikace NNO s třetími subjekty, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Zde vidíme, že můžeme zaznamenat pozitivní trend v otázce vztahu s vybranými orgány VS, a to především s krajem, městy a obcemi. Toto je jistě pozitivní signál ve vnímání mezi oběma partnery. Rovněž vztahy napříč OS lze hodnotit jako se zkvalitňující, ovšem u všech zmiňovaných se průměrná známka hodnocení nedostala pod známku 2.

XXIV. Jak vnímáte úroveň spolupráce a komunikace s krajem Vysočina?

Graf. 3.11 Úroveň spolupráce a komunikace s krajem Vysočina, Zdroj: www.kous.cz (Str. plánování NNO)

Komentář: Rovněž v hodnocení spolupráce s krajem Vysočina dle jednotlivých oblastí můžeme zaznamenat jak drobné, tak výrazné (oblast zdraví) rozdíly v hodnocení úrovně spolupráce. Z důležitých oblastí je v roce 2009 hůře hodnocena pouze oblast památek. Jak už bylo řečeno výše průměrné známky spolupráce s krajem Vysočina v roce 2009 byla 2,4. Tato tabulka nám může posloužit i jako odrazový můstek pro další zkoumání modelů spolupráce mezi OOS a krajem Vysočina prezentované v kapitole 4.

3.2.4 Využití analýzy a přenos zkušeností

Jak bylo vidět výše, realizace obou analýz OS v kraji Vysočina přinesla celou řadu zajímavých zjištění. Na tomto místě však uvádíme především základní formy a způsoby využití výsledků analýz, které mohou mít dopad i v celokrajském měřítku

A. Podklad pro dopracování Strategie NNS

Komplexní analýza NNS v kraji Vysočina se stala základem pro vytvoření Strategie NNS v kraji. Na tomto místě uvádíme výtah z preambule výše zmíněné strategie¹⁰³:

„Má-li se kraj Vysočina dále smysluplně rozvíjet, je nutné mít společnou vizi, táhnout za jeden provaz a vzájemně se respektovat.“

Společnou vizi nestátního neziskového sektoru kraje Vysočina je¹⁰⁴:

- být zdravě fungujícím organismem, pružně reagujícím na potřeby obyvatel kraje

¹⁰³ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88.

¹⁰⁴ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. 88 s.

- být sebevědomým a respektovaným partnerem pro veřejnou i podnikatelskou sféru
- být vyhledávaným pro svoji profesionalitu, efektivitu a kvalitu služeb
- nabízet možnost smysluplného uplatnění

Pro naplnění strategie bylo definováno několik hlavních oblastí, kterým by se měly NNS v kraji z pohledu svého dlouhodobého rozvoje věnovat prioritně.

Výčet programů¹⁰⁵:

- 1) Strategie a marketing
- 2) Zajištění lidské a finanční kapacity
- 3) Vzdělávání
- 4) Spolupráce

Strategie rozvoje NNS v kraji Vysočina - prioritní oblasti (cesty)

Cesty jsou formulovány jako procesy, vedoucí neziskový sektor i jednotlivé nestátní neziskové organizace (NNO) na Vysočině k zajištění udržitelného rozvoje¹⁰⁶:

- I.** Prostřednictvím systematického vzdělávání a strategického plánování zkvalitnit řízení (management) s cílem zvyšování úrovně poskytovaných služeb.
- II.** Zvýšit finanční stabilitu neziskového sektoru zvládnutím způsobů vícezdrojového financování a působením na vytváření vnějšího systému financování neziskového sektoru.
- III.** Neziskový sektor svojí občanskou participací a veřejně prospěšnou činností má usilovat o zrovnoprávnění svého postavení ve společnosti, tak jak je běžné v zahraničních demokraciích.
- IV.** Zvyšovat podíl neziskového sektoru na rozvoji lidských zdrojů na Vysočině.
- V.** Na podkladě vyhledávání a pojmenování společenských potřeb NNO vytvářet a nabízet produkty a služby prospěšné široké veřejnosti (služby typu poskytovatel-uživatel, zapojování veřejnosti do rozhodovacích procesů, prosazování práv a zájmů občanů a občanských skupin).
- VI.** Uplatňovat princip partnerství uvnitř neziskového sektoru i navenek na základě vzájemné prospěšnosti.

B. Analýza získaných dat

Získaná data byla podrobena detailnímu zkoumání a přinesla podklady pro přípravu nových projektů organizací OS. Potřeby OOS, které analýza identifikovala, se mohou stát

¹⁰⁵ TESÁŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. 88 s.

¹⁰⁶ TESÁŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88.

podkladem pro přípravu projektů OOS a vhodné nastavení programů SF EU, ale i ostatních dotačních mechanismů. Při odůvodnění potřeb svých organizací se mohou OOS opřít o data získaná z této analýzy. Např. vyjádření kvalifikačních potřeb mezi organizacemi působícími v sociální oblasti vede v současné době např. k přípravě celokrajského projektu na vzdělávání pracovníků v sociálních službách, který usiluje o podporu z OP LZZ. Podobně mohou data z analýzy využít i další OOS z jiných oblastí.

Získaná data se rovněž stala silným argumentem při jednání s krajskými, městskými a obecními politiky. Ti dříve vyčítali OS, že je nedostatečně zmapován a odmítali směřovat větší množství finančních prostředků do sektoru, o kterém nemají dostatečné informace. Analýza, nejen že zajistila zmapování sektoru, ale poměrně jasně definovala jeho potřeby, což může být při jednání s výše zmíněnými politickými špičkami kraje silným argumentem.

C. Databáze NNO přístupná na www stránkách kraje

Díky realizaci analýzy došlo k vytvoření a následné aktualizaci Databáze NNO v kraji Vysočina. Kraj, ale i OOS získaly poměrně jasnou představu, které OOS aktivně fungují, a které fungují jen na papíře. Databáze výrazně usnadnila komunikaci mezi OOS a třetími subjekty. Databázi je možno nalézt na těchto adresách:

www.kr-vysocina.cz/www/nno

www.partnerstvi-vysocina.cz

D. Publikace

Dalším nezanedbatelným výstupem je vytvoření publikace „Komplexní analýza NNS v kraji Vysočina“¹⁰⁷, která shrnula všechny důležité informace o analýze a její nejdůležitější výsledky. Publikace byla vytištěna v počtu 6000 ks. Využívají ji jak neziskovky, tak města a obce a je rovněž důležitým podkladem pro studenty. Publikace rovněž zaměřily jako inspirace do okolních krajů a ústředním orgánům – především Radě vlády pro NNO (RVNNO). Ta již projevila o výzkum zájem a stal se jí zdrojem komparace pro výzkumy, které realizuje na centrální úrovni.

E. Přenos zkušeností

Jak již bylo řečeno, analýza získala širokou publicitu nejen mezi OOS, ale i mezi krajskými a ústředními orgány. Tvůrci analýzy nabízejí zvolenou metodiku k využití v dalších krajích, kde se na podobnou analýzu teprve chystají. Celý spojený proces – analýza na níž navazuje definování strategie – oslovil rovněž vládní orgán RVNNO, který může využít některé prvky tohoto procesu ke strategickému plánování na celorepublikové úrovni.

¹⁰⁷ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88.

Představení komplexní analýzy proběhlo na samostatné konferenci, její výsledky byly prezentovány také na řadě dalších seminářů a workshopů po celé republice.

Do budoucna lze počítat s tím, že se analýza v podobném rozsahu a na stejném základě bude v kraji realizovat znovu, a to v horizontu přibližně pěti let. Vzniká tak zajímavý prostor pro dlouhodobý srovnávací výzkum, který dobře dokumentuje dynamiku vývoje OS v kraji.

Hlavním přínosem tohoto materiálu je zmapování situace občanského sektoru v kraji Vysočina, s využitím znalostí a duševního potenciálu zástupců samotných OOS. Důležitým faktorem je skutečnost, že analýza vznikla z reálné potřeby OOS, což potvrzuje množství dobrovolné práce, kterou členové týmu při zpracování analýzy odvedli. Významnou skutečností je i to, že zástupci NNO měli možnost projít tímto týmovým procesem, který dává dobrý základ pro další mezioborovou spolupráci.

3.3 Nástroje spolupráce OS a Kraje Vysočina

Tato kapitola má za cíl představit základní nástroje spolupráce mezi krajem Vysočina a OOS v kraji. Tyto nástroje prošly od vzniku kraje určitou genezí, přičemž jejich váha se v průběhu času mění.

3.3.1 Koordinační uskupení kraje Vysočina (KOUS)

Na tomto místě se zaměříme na vznik, historii, vývoj a nejdůležitější mezníky existence Koordinačního uskupení NNO kraje Vysočina (KOUS)¹⁰⁸, které má ambici zastupovat OOS na krajské úrovni.

KOUS je dobrovolným sdružením a pracuje na základě pověření Krajské konference NNO. „*Sdružení je dobrovolným, nevládním, neziskovým sdružením občanů a právnických osob, které spojuje zájem o rozvoj neziskového sektoru OOS v kraji Vysočina.*“¹⁰⁹

KOUS se snaží oborově seskupovat OOS v rámci kraje, přičemž ty mají možnost se aktivně zapojit do činnosti jednotlivých sekcí. Prostřednictvím Koordinátora pro NNO a Pracovní skupiny KrÚ pro NNO (PS) o jejichž činnosti hovoříme níže, získává obecné informace o záměrech kraje a o možnostech čerpání prostředků z jednotlivých grantů. KOUS tyto informace dále distribuuje směrem k samotným OOS v kraji. Hlavní prioritou KOUSu je dobrá spolupráce mezi OOS a jejich vnějším okolím. Jak KOUS, tak i orgány kraje pro OS přitom prostřednictvím vzájemného kontaktu hledají společná východiska pro udržitelný

¹⁰⁸ V této kapitole využíváme pro OOS také výraz NNO. Jedná se o to, že termín NNO je používán v názvosloví některých institucí či formálních aktivit, které jsou realizovány v kraji Vysočina.

¹⁰⁹ Stanovy občanského sdružení KOUS schváleny na krajské konferenci NNO kraje Vysočina v Jihlavě, dne 12. 2. 2008.

rozvoj OS na Vysočině. Snaží se svou činností dokázat, že OS není okrajovou součástí veřejného života, ale že má své nezastupitelné místo v životě kraje a jeho společnosti.

Existencí KOUSu na straně jedné a PS na straně druhé dochází ke zjednodušení komunikace mezi krajem Vysočina a všemi jeho OOS. Jelikož cílem práce bude zhodnotit vzájemný vztah kraje Vysočina a jeho OOS, bylo by dobré si sdělit několik základních informací o uskupení, které má ambice koordinovat OOS v kraji a do budoucna jim poskytovat široký servis, nikoliv pouze informace související s financováním.

Koordinační uskupení NNO kraje Vysočina vzniklo v roce 2002 na II. Krajské konferenci NNO. Ta probíhá jednou za dva roky a KOUS, který je jejím voleným orgánem, zastupuje OOS v kraji v době mezi konferencemi. S organizacemi OS pak KOUS komunikuje prostřednictvím šesti oborových sekcí, od roku 2006 pak sedmi sekcí. Každou sekci mohou zastupovat dva členové ve výkonné radě sdružení, která se podle schválených stanov schází minimálně jednou za měsíc¹¹⁰.

Pozn.: V rámci usnesení v pořadí již V. Krajské konference NNO v květnu 2006, byl vytvořen prostor pro vznik nové sekce pro seniory a zdravotně postižené. V sekci sociálně-zdravotní měly převahu OOS zaměřené přímo na poskytování sociálních služeb a nikoliv na volnočasové vzájemně prospěšné aktivity seniorů a zdravotně postižených. Diskutovaná témata tak často neodpovídala představám všech OOS. Z tohoto vlivu se chtěly vymanit seniorské organizace, a proto požádaly Konferenci o vytvoření sedmé sekce zaměřené na potřeby seniorů. Na základě usnesení V. Krajské konference NNO, byla sekce seniorů přijata jako host pro další funkční období. Za dvouleté hostování se sekce ukázala jako silná a aktivní, zaměřená na volnočasové aktivity seniorů a lidí s různým zdravotním postižením, bylo hodnoceno jako přínos pro sociální oblast na Vysočině. Na VI. Krajské konferenci NNO, která se uskutečnila dne 26. května 2008, byla přijata sedmá sekce seniorů a zdravotně postižených řádně mezi zbývajících šest sekcí.

Sekce KOUS podle jednotlivých oblastí:

1. oblast životní prostředí
2. oblast volného času dětí a mládeže
3. oblast poradenství a vzdělávání
4. oblast sociálně - zdravotní

¹¹⁰ V praxi to funguje tak, že před každou konferencí proběhnou tzv. nominační setkání sekcí, kde sekce principem 1 organizace = 1 hlas zvolí dva zástupce do výkonné rady. Tito jsou pak konferencí schválení a potvrzení.

5. oblast kultura a umění
6. oblast rekreace a tělovýchovy
7. oblast seniorů a zdravotně postižených

Mezi hlavní činnosti KOUSu patří přijímat stanoviska k rozvoji OS v kraji prostřednictvím připomínkování Fondu Vysočina, PRK a dalších strategických dokumentů důležitých pro rozvoj kraje. Jedná s reprezentanty odborů KrÚ kraje Vysočina a předává své pravomoci svému pověřenému zástupci, který působí v RNNO. Také volí své zástupce do komisí na úrovni NUTS 2 nebo orgánů, které monitorují fondy EU. Členové KOUSu svolávají a připravují krajskou konferenci a dávají podněty pro společné projekty rozvoje OOS v kraji Vysočina. Mezi nejvýznamnější zástupce delegované KOUS či schválené do svých pozic konferencí jsou:

- Zástupce v Radě vlády pro NNO
- Zástupce Radě pro rozvoj lidských zdrojů kraje Vysočina
- Zástupce OOS v monitorovacím výboru ROP Jihovýchod
- Zástupce ve výběrové komisi pro Globální granty OPVK kraje Vysočina
- Zástupce v Pracovní skupině Výboru regionálního rozvoje kraje Vysočina pro Zdravý kraj a místní Agendu 21.
- Zástupce v České radě humanitárních organizací

KOUS přijímá postoje k rozvoji OS v regionu a snaží se o tvorbu a prosazování dlouhodobé strategie rozvoje OS na daném území. V návaznosti na výsledky výše zmiňované Analýzy NNO provedené na přelomu let 2005 - 2006 KOUS přispěl k realizaci seminářů, kde bylo prostřednictvím zkušených facilitátorů provedeno strategické plánování OS a stanoveny dva hlavní cíle rozvoje OS platné do další krajské konference NNO. První cíl se soustředil na zlepšení komunikace, partnerství a spolupráce mezi OOS v jednotlivých sekcích. Toto by mělo umožnit efektivně reagovat na požadavky okolí, propagovat OS v kraji Vysočina a rozvíjet společné aktivity. Druhý cíl se zaměřil na zlepšení komunikace a spolupráce s partnery z vnějšího prostředí, kdy by měl být OS vnímán stejně jako veřejná správa a podnikatelský sektor v rámci občanské společnosti.¹¹¹

Fakt, že KOUS byl v období mezi lety 2002 až 2006 pouze neformálním zástupcem OOS v kraji Vysočina, který nebyl zakotven do jasné právní formy, se postupně začal ukazovat jako nepříliš praktický. Neexistence právní subjektivity znemožňovala KOUSu

¹¹¹ *Koordináční uskupení NNO Vysočiny* [online]. 2009 [cit. 2010-01-12]. O nás. Dostupné z WWW: <http://www.kous.cz/articles.php?article_id=2>.

uzavírat právní či smluvní akty, přijímat prostředky na svou činnost nebo si zřídit internetové stránky. Servis tak většinou byl zajišťován prostřednictvím těch organizací, které měly svého zástupce ve výkonné radě. V roce 2006 tedy VI. krajská konference přijala ideu vzniku KOUSu jako občanského sdružení. Tato idea byla poté široce diskutována a v roce 2008 na VII. Krajské konferenci byly schváleny stanovy tohoto sdružení. Převážila idea, že KOUS nebude jednotlivé organizace zastupovat „ad hoc“, ale tyto se ke svému členství musí přihlásit. Pro partnery KOUSu především z řad orgánů VS je nyní tedy poměrně jednoduché zjistit, jaký má KOUS vlastně mandát a koho vlastně zastupuje.

Práce KOUSu se v posledních dvou letech tedy velmi zefektivnila, podařilo se získat první prostředky na činnost a od konce roku 2008 byla dokonce na zkrácený úvazek přijata pracovnice pro administrativu. Z hodnocení rozhovorů se zástupci OOS se tento fakt podepsal především v nárůstu počtu aktivit směřovaných od KOUSu směrem k OOS a ve zkvalitnění komunikace (nové internetové stránky).

Informovanost OOS o činnostech Pracovní skupiny pro NNO kraje Vysočina, Koordinátora pro NNO a KOUSu umožňuje neziskovkám úspěšně řešit jejich problémy, protože vědí na koho se s nimi mají obrátit. Z dlouhodobé zkušenosti a rozhovorů s vedoucími pracovníky OOS vyplývá, že většina organizací dnes již ví o existenci těchto subjektů a v případě potřeby je kontaktují. Pro další rozvoj občanského sektoru v kraji Vysočina je rozvoj spolupráce a prohloubení kontaktů v rámci těchto subjektů velice důležitý a zároveň velmi pozitivní.

3.3.2 Koordinátor pro NNO

Kraj Vysočina je mezi lidmi, kteří se pohybují v oblasti občanského sektoru poměrně známý tím, že se stal prvním krajem v ČR, kde byla ustanovena pracovní funkce koordinátora pro občanský sektor přímo na KrÚ. Oficiální pracovní zařazení je „*úředník na úseku spolupráce s neziskovým sektorem*“. Vzhledem k faktu, že v literatuře již byl použit výraz „koordinátor pro NNO“, se budeme držet tohoto srozumitelnějšího výrazu.

Základní role, které by měl koordinátor pro NNO ve vztahu k OOS v kraji plnit jsou role informační, role poradenská a role koordinační.

Koordinátor je v rámci struktury KrÚ pracovníkem Odboru regionálního rozvoje (ORR), což je logické. Z této pozice má nejlepší přehled o všemožných nástrojích regionálního rozvoje, které mohou využít rovněž OOS. Koordinátor pro NNO také průběžně mapuje situaci OS a jeho organizací a aktualizuje databázi NNO kraje Vysočina. Důležitým

přínosem této kontaktní osoby je přitom funkce poradní, kdy například informuje organizace o jednotlivých grantech, zdrojích dostupných pro OOS, nepotřebném majetku kraje, který by OOS mohlo využít, zajišťuje účast zástupců OOS na jednáních o strategických dokumentech či připomínkování těchto dokumentů a řadu dalších věcí týkajících se spolupráce kraje a OOS. Koordinátor také poskytuje OOS informace týkající se jejich provozu, upozorňuje na předpisy o založení organizace, ve spolupráci s KOUS připravuje vzdělávací semináře pro OOS, které jsou zaměřeny především na profesionalizaci managementu či znalost účetních a právních předpisů či poradenství v oblasti daní. Právě tyto předpisy jsou pro OOS díky rozdělení činnosti na hlavní a vedlejší velice složité. Koordinátor pro NNO rovněž přináší OOS informace z krajských (např. jednání výborů a komisí rady či zastupitelstva), ale i od centrálních orgánů (například od RVNNO) a koordinuje aktivity OOS s prioritami celého kraje v rámci jeho Programu rozvoje kraje (PRK)

Podíváme-li se na činnost koordinátora z praktického pohledu, koordinátor se účastní setkání KOUSu (Koordinační uskupení NNO v kraji Vysočina) a zároveň na něm zastupuje Pracovní skupinu KrÚ kraje Vysočina pro NNO (PS NNO). Prostřednictvím těchto jednání jsou tak efektivně předávány informace od kraje a jeho jednotlivých odborů směrem k OOS a naopak od jednotlivých sekcí KOUSu směrem ke kraji Vysočina. Koordinátor má rovněž přístup na internetové stránky KOUSu a může tak velmi rychle informovat OOS o důležitých informacích, aniž by musel tyto informace zdlouhavě předávat zástupcům KOUSu.

V případě Koordinátora pro NNO platí dvojnásob, že jednou věcí je funkce a její pracovní náplň, druhou věcí je však vlastní osoba a nasazení koordinátora. V kraji Vysočina od jeho vzniku vykonává tuto činnost Ing. Petr Holý, který má zásadní osobní podíl na pozitivních věcech, které se v oblasti spolupráce OOS a kraje Vysočina, ale i vlastního rozvoje OOS, podařilo v posledních deseti letech v kraji Vysočina uskutečnit. Můj, do značné míry subjektivní názor, si na tomto místě dovoluji doplnit o poznatky z výzkumu *Občanská společnost v regionech České republiky*¹¹² realizovaného také v kraji Vysočina. Studie vycházela zejména z analýzy dat získaných z rozhovorů s pracovníky OOS prováděných na základě tzv. „grounded theory“. Koordinátor pro neziskový sektor je zde při rozhovorech vždy zmiňován v souvislosti s krajem, jeho působení je vnímáno jako velmi přínosné pro rozvoj občanského sektoru v regionu. V záznamech z rozhovorů najdeme věty jako „Koordinátor nám chce pomoci, předává informace, to je to hlavní“ a „Koordinátor do toho dává hodně“, nebo „Psala jsem projekt do Fondu Vysočina, koordinátor mi k tomu dal

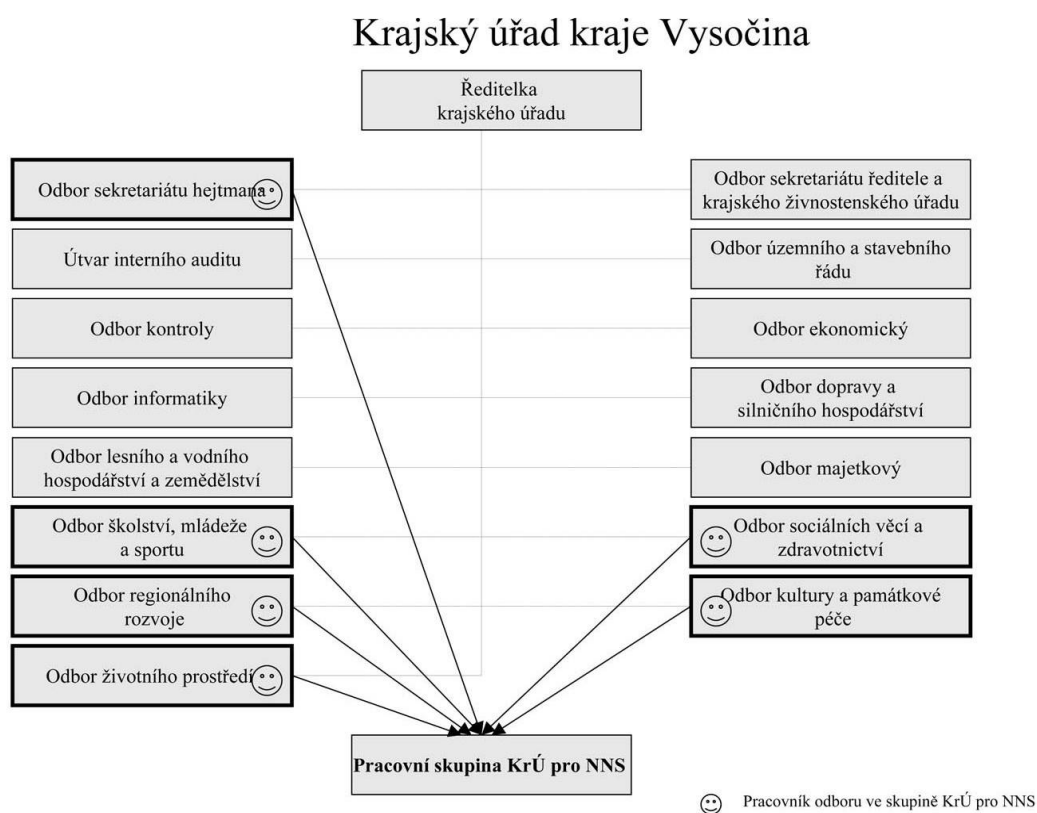
¹¹² STACHOVÁ, Jana. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008. S 93.

odvahu, teď jsem mu děkovala“.¹¹³ Z výše uvedeného je jasně vidět, že existence placeného místa pro úředníka zabývajícího se v kraji detailně a systémově OS byla ze strany vedení kraje Vysočina správným rozhodnutím.

3.3.3 Pracovní skupina pro NNO

Pracovní skupina kraje Vysočina pro nestátní neziskové organizace představuje další z nástrojů komunikace kraje a OOS. Jejím nejvýznamnějším přínosem je, že právě jejím prostřednictvím může Koordinátor pro NNO zajišťovat přenos informací ze svých jednání v rámci OOS, KOUSu a jeho sekcí. Jednotliví pracovníci odborů také dále informují ty nadřízené a radní, do jejichž gesce příslušná oborová problematika patří.

Pracovní skupina byla ustanovena v březnu 2003 a od té doby se pravidelně setkává. Celkový počet členů je osmnáct, v průběhu let se však měnil. Jejimi členy jsou jak úředníci jednotlivých odborů, tak zastupitelé kraje podle jednotlivých oblastí. V níže uvedeném obrázku jsou tučně vyznačeny ty odbory (gesce radních či zastupitelů), které se podílí na činnosti pracovní skupiny.

Obr. 3.2 PS NNO ve struktuře KrÚ Vysočina, Zdroj: Míková (2003)

¹¹³ STACHOVÁ, Jana. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008. S.75.

Pracovní skupina se schází pravidelně jedenkrát měsíčně, přičemž z jejího jednání je pořizován zápis. Dle slov Koordinátora pro NNO mají o činnost skupiny zájem i jiné odbory (lesního a vodního hospodářství a zemědělství, odbor dopravy), jejichž zástupci se mohou všech setkání účastnit, což se také děje a jsou jim také zasílány informace z jednání skupiny).

Pracovní skupina se při svých jednáních snaží řešit především průřezovou problematiku týkající se OOS. „Ing. Petr Holý, koordinátor pro NNO kraje Vysočina, o této skupině mj. uvádí: „Setkávání Pracovní skupiny nejsou dosud oficiální a fungují na bázi neformálních dohod mezi zúčastněnými. Na rozdíl od ostatních úřednických činností není tato podložena, ani ošetřena nějakým doporučením, schválením radou či nařízením“¹¹⁴.

V rámci ustavujících procesů byly definovány role, které by měla tato pracovní skupiny v rámci aktivit kraje hrát. Jedná se o tyto role¹¹⁵:

- Role informační - poskytování informací směrem k OOS, shromažďování informací o možnostech financování z veřejných zdrojů, servis pro OOS na portálu kraje Vysočina.
- Role poradenská – konzultace projektů v rámci oblastí, vzdělávání pracovníků OOS,
- Role strategická - spolupráce s příslušnými OOS v jednotlivých oblastech na koncepcích, studiích či strategiích týkajících se těchto oblastí, či na celkových strategiích.
- Role iniciační – vyzvat OOS k jednáním v určitých oblastech či spolupráci na prioritách.

Na společných schůzkách si členové PS předávají průběžné informace o činnosti odborů a jejich vlivu na OOS, ale i obecné informace z oblasti veřejné zprávy. Jsou také koordinátory pro zaměření jednotlivých grantových programů z Fondu Vysočina pro OOS tak, aby se tyto vzájemně nepřekrývaly. Tento systém zároveň umožňuje kontrolu, zda některé organizace nepředkládají v různých grantech kraje stejné projekty.

Na straně druhé pracovníci uvedených odborů často zajišťují pomoc při zpracovávání projektů a projektové poradenství pro konkrétní žadatele z řad OOS. Úředníci z pracovní skupiny se tak při konzultacích projektů setkávají s problematikou OOS i z pohledu jednotlivých OOS. Zde se práce úředníků zaměřuje především na vytyčení vhodných zdrojů pro žadatele, soulad jejich projektů v rámci opatření podpory či konzultace přípravy projektů do jiných než krajských zdrojů. Přitom mohou přispět k zajištění doporučujících stanovisek kraje. Členové PS se podílí také na shromažďování informací o dostupných vzdělávacích

¹¹⁴ MÍKOVCOVÁ, Lenka, et al. *Cesty k efektivní komunikaci NNO a krajů*. 1. Praha : Spiralis o. s., 2003. Modely komunikace NNO a krajů, s. 81-89.

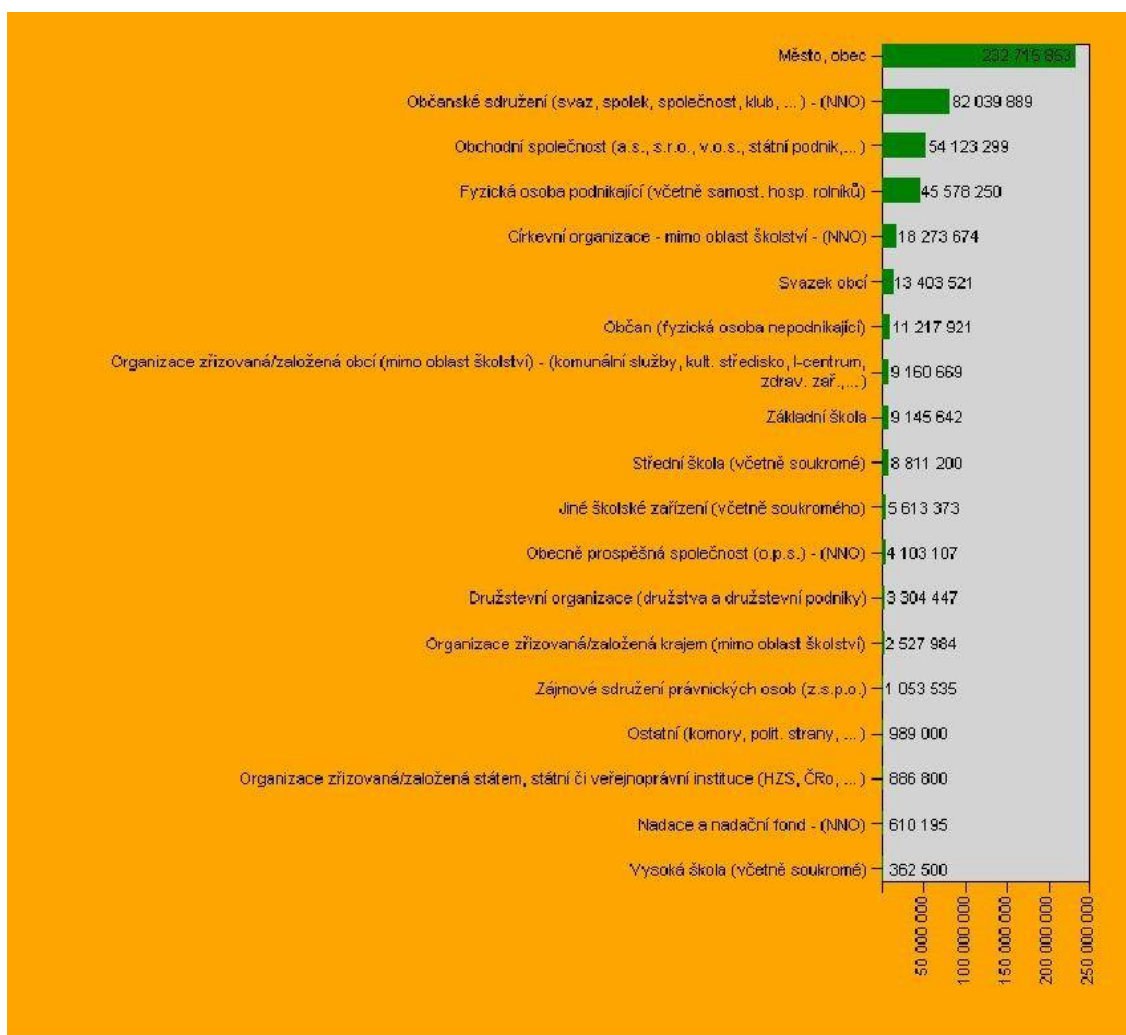
¹¹⁵ Tamtéž. Upraveno.

akcích vhodných pro OOS a mohou zprostředkovat kontakty s dalšími orgány a organizacemi kraje či partnery kraje a jejich zastřešujícími organizacemi v kraji Vysočina, ať už z řad veřejné či soukromé sféry (např. Hospodářská komora).

3.3.4 Fond Vysočina

Jedním z velmi důležitých nástrojů spolupráce kraje Vysočina a OOS je Fond Vysočina. Tento finanční nástroj je napojen na prioritní oblasti Programu rozvoje kraje Vysočina a umožňuje do určité míry ovlivňovat rozvoj specifických aktivit a oblastí. Fond, zřízený krajem Vysočina, rozdělil své první prostředky v roce 2002.

Pokud se podíváme na první z následujících grafů získaný z internetových stránek Analytických a statistických služeb kraje Vysočina, můžeme vidět, že z pohledu OOS představoval v letech 2002 - 2009 důležitý zdroj financování. Pokud si sečteme organizace OOS v tomto grafu, jedná se o částku takřka 110 milionů Kč.

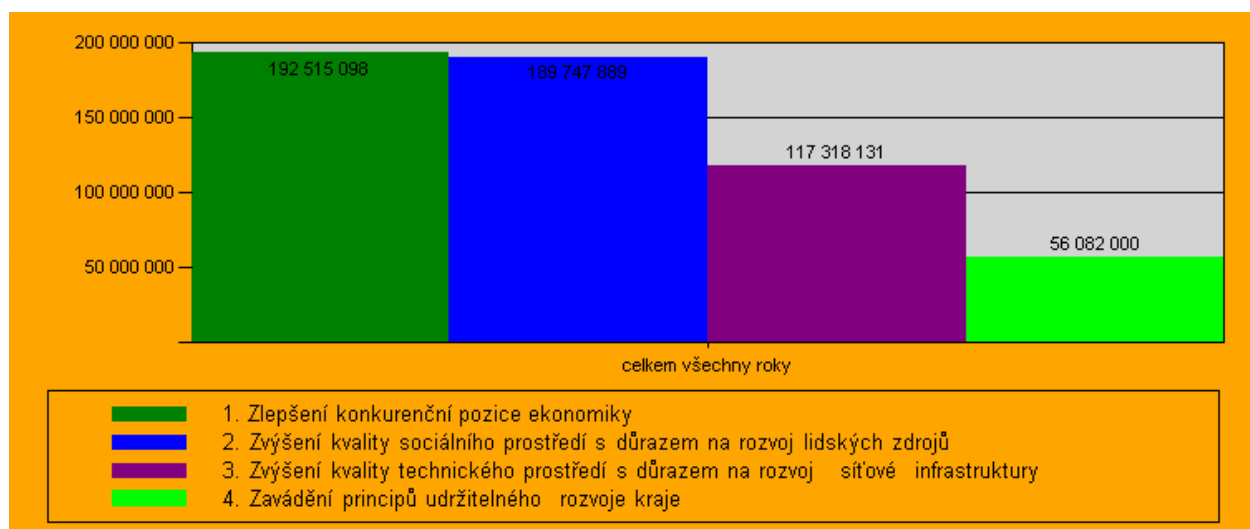

Graf 3.12 Dotace Fondu Vysočina dle typu org. (2000 – 09). Zdroj: <http://analytika.kr-vysocina.cz/>

V této souvislosti je nutno podotknout, že Fond Vysočina umožnil díky své podpoře vznik řady nových a dnes už vlastně tradičních akcí. OOS tak mohou i s využitím spíše menších grantů (např. grant Regionální kultura – 50.000,- max. 1 žadatel) realizovat řadu aktivit, při kterých by jinak byly odkázány pouze na sponzory či obec. V této souvislosti by se dalo říci, že z hlediska rozvoje občanského a spolkového života, často i neformálního charakteru, je existence Fondu Vysočina determinující¹¹⁶.

Jak už bylo řečeno, Fond Vysočina je vytvořen z vlastních příjmů kraje a je řízen radními kraje. Vlastní praxe financování vychází z pravidelného či účelového vyhlášení konkrétních programů. Na podkladech strategického dokumentu byly tedy „vytvořeny konkrétní programy, které motivují subjekty žádající o finance z kraje, aby pracovaly s PRKem a specifikovaly své projekty podle potřeb tohoto krajského rozvojového programu. Kraj Vysočina je průkopníkem tvorby tohoto typu speciálních fondů pro financování projektů. Fond Vysočina je připadá v úvahu také jako zdroj financí pro eventuální koфинancování projektů ze strukturálních fondů.“¹¹⁷

V následujícím přehledu si pak můžeme srovnat, na které priority PRKu byly nasměrovány v průběhu let 2002 – 2009 největší finanční prostředky.

Graf 3.13 Dotace Fondu Vysočina dle priorit PRKu. (2000 – 09). Zdroj: <http://analytika.kr-vysocina.cz/>

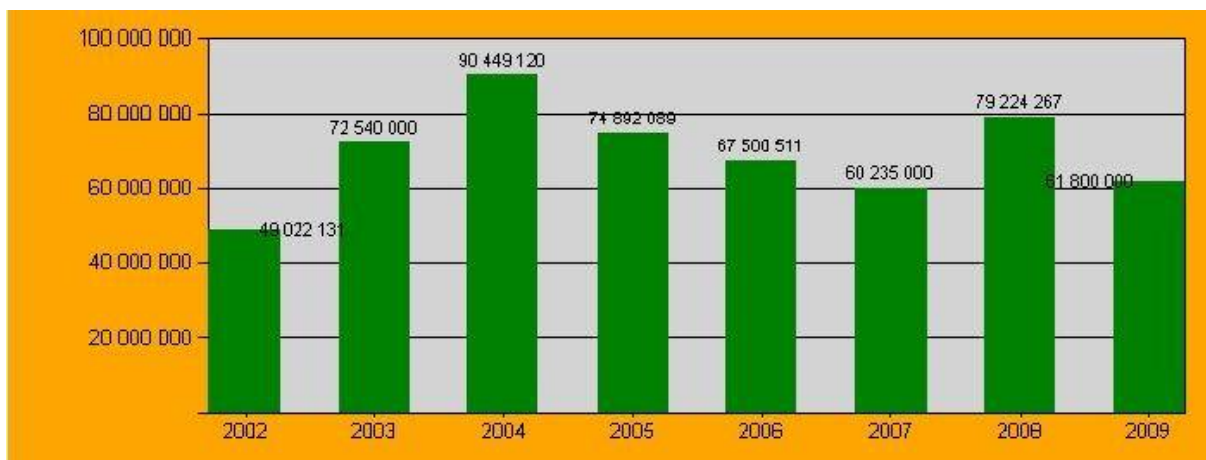
¹¹⁶ V letech 2007 a 2008 např. přestal fungovat program Sport pro všechny a financování oblasti sportu začalo jít přímo částkou z rozpočtu kraje prostřednictvím tzv. Všesportovního kolegia. Nezávislé sportovní kluby nesdružené v žádném ze zastřešujících subjektů – členů tohoto kolegia se tak neměla šanci zapojit do financování. Problémem v této souvislosti je fakt, že ani řada organizací, které byly zastupovány, se k takto přidělovaným financím nedostalo, či o nich vůbec nevěděla. Přerušením programu byla odstraněna „férová“ soutěž v rámci grantového řízení, kterou nahradila forma financování, jejíž struktura soutěž eliminuje.

¹¹⁷ Gabal, Analysis & Consulting. *Analýza spolupráce nestátních neziskových organizací a veřejné správy*. Praha : Gabal, Analysis & Consulting, 2003. S. 97.

Pokud si pod jednotlivými prioritami představíme konkrétní programy, jedná se vždy spíše o okruhy programů. Nás z těchto programů samozřejmě nejvíce zajímají ty, kterými může kraj podporovat a spolufinancovat aktivity OOS. Jsou to především tyto:

- Vítejte u nás
- Podaná ruka
- Regionální kultura
- Volný čas
- ŽP - zdroj bohatství Vysočiny
- Sport pro všechny
- Vysočina bez bariér
- Sportoviště
- Krajina Vysočiny
- Jednorázové akce
- Tábory
- Dobrovolnictví
- Koordinace sociální výpomoci v obcích

Zdroje uvolněné v jednotlivých letech na financování projektů z Fondu Vysočina se v průběhu let měnily. Bylo tomu především v závislosti na tom, že některé programy byly vyhlašovány nepravidelně dle potřeb kraje, některé priority (především tam, kde byl velký převis žádostí či tam, kam nasměrovat prostředky) byly v některých letech finančně posíleny.

Graf 3.14 Dotace Fondu Vysočina v letech (2000 – 09). Zdroj: <http://analytika.kr-vysocina.cz/>

Fond Vysočina je i mezi OOS v ostatních krajích České republiky známý nástroj, který si dokázal najít svůj prostor především v podpoře drobných záměrů a tím vyplňovat stávající mezeru, kam nedosahují strukturální fondy EU či jiné zdroje financování. Nejde mu ani tak o profesionalitu, jako o skutečný spolkový život ve městech a obcích, kde se i za těch několik tisíc korun příspěvku může podařit založení zajímavých tradic. Otázkou je, zda hospodářské zpomalení a propady příjmů, kterými byly v letech 2008 - 2010 Česká republika, a také její kraje postiženy, nezpůsobí snížení či dokonce pozastavení toku finančních prostředků do Fondu¹¹⁸. Stejně tak bude důležité, jak se k Fondu Vysočina postaví nově složená krajská rada, kde poprvé od vzniku kraje zasedla ČSSD.

¹¹⁸ Situace z ledna 2010 je taková, že v návrhu pro Fond Vysočina je pro 2010 pouhých 30 mil Kč, což je o polovinu méně než v roce 2009.

4. Modely spolupráce kraje a OOS v kraji Vysočina

Tato kapitola si klade za cíl analyzovat spolupráci mezi OOS působícími v kraji Vysočina a veřejnou správou na úrovni kraje – krajského úřadu. Na základě modelů, které jsme si představili v podkapitole 2.3 a prostřednictvím dat získaných z vlastního dotazníkového šetření, se pokusíme definovat modely spolupráce mezi OOS a krajskou VS. Výsledky zde prezentujeme jak za všechny respondenty bez rozdílu, tak na základě příslušnosti tazatelů k OOS či naopak k úředníkům KrÚ. Vedle těchto analýz dotazníkového šetření se v další části kapitoly pozastavíme také nad výsledky dotazníkového šetření u jednotlivých skupin OOS. Vycházíme přitom ze struktury jednotlivých sekcí KOUSu a z počtu odpovědí, které se od dané skupiny OOS či úředníků KrÚ podařilo získat. Více odpovědí od OOS a zároveň pohled úředníka PS kraje Vysočina pro NNO se podařilo získat v následujících oblastech:

- a) sociálně-zdravotní,
- b) oblast životního prostředí
- c) oblast kultury a umění.¹¹⁹

Abychom mohli lépe analyzovat jednotlivé případy spolupráce mezi OOS a krajskou VS, bylo nutné si zvolit v úvodu některý z modelů, které jsme si představili výše v podkapitole 2.3. Pro vlastní analýzu modelů spolupráce a tvorbu dotazníků se jako nejvhodnější jeví nechat se inspirovat modelem, který ve své práci navrhli výzkumníci L.M Salomon a H.K Anheier¹²⁰. Jedná se o model, který rozděluje modely spolupráce typově na tyto čtyři základní typy:

- a) Liberální model
- b) Etatistický model
- c) Korporativistický model
- d) Sociálně-demokratický model

Část otázek, které byly v dotazníku využity, proto směřuje ke zjištění, jaký podíl mají OOS na poskytování veřejných služeb či jaký je objem prostředků, které kraj do oblasti OS směřuje. Otázky směřovaly také přímo k modelům, které nejvíce odpovídají názorům

¹¹⁹ Tyto tři skupiny OOS byly zvoleny kvůli faktu, že odpovědi v dotazníkovém šetření dodaly vždy více než jedna OOS za oblast a odpověděl vždy alespoň jeden úředník kraje zodpovědný za danou oblast.

¹²⁰ SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K. Social Origins of Civil Society : Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally . *Voluntas : International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 1998, vol. 9, no. 3, s. 213-248

dotazovaných v oblasti spolupráce mez OOS a VS kraje Vysočina. Závěrečná otázka dotazníku je otevřená a ptá se na typický příklad spolupráce OOS a kraje Vysočina, přičemž výroky uvedené v této části využívám pro dotvoření jasné představy o situaci.

Distribuce dotazníku se zaměřila na klíčové osoby ve spolupráci mezi OOS a krajskou VS. Osloveni tedy byly zástupci jednotlivých sekcí v KOUS Vysočina, o.s. a paralelně zástupci jednotlivých odborů KrÚ kraje Vysočina, kteří se podílejí na práci Pracovní skupiny kraje Vysočina pro NNO.

4.1 Celkové výsledky dotazníkového šetření

Na tomto místě si představíme celkové výsledky dotazníkového šetření, bez toho, že bychom pátrali po tom, zda je dotazovaný z OOS nebo z KrÚ kraje Vysočina. Odpovědi jsou uváděny za OS jako celek, nikoliv podle jednotlivých skupin OOS.¹²¹

Metodologie výzkumu

Pro výzkum byla zvolena metoda anonymního dotazníkového šetření. V rámci tohoto šetření bylo třeba využít několik různých typů otázek, a to vždy dle druhu dotazované skutečnosti. Celkem dotazník obsahoval jednu statistickou otázku, která zařazuje dotazovaného mezi OOS či pracovníky KrÚ kraj Vysočina, a dále čtyři otázky s předdefinovanými odpověďmi, kde měl dotazovaný zvolit tu, která nejvíce odpovídá jeho vnímání situace. Dvě otázky se ptaly po roli, kterou OOS či kraj má ve vztahu k druhému subjektu, přičemž opět zde byly předdefinovány odpovědi. Tentokrát však žadatel dával jednotlivým odpovědím známky jako ve škole. Ve výsledku je tedy nejdůležitější role definována nejlepší průměrnou známkou. Závěrečná otázka, jak už bylo řečeno výše, byla otevřená a ptala se především po typických příkladech spolupráce mezi OOS a krajskou VS.

U části otázek z dotazníku byla formulace otázek přizpůsobena tak, aby se daly odpovědi lépe porovnat s již realizovanými výzkumy, popř. je v některých bodech mohly vhodně doplnit. Pro tvorbu dotazníku bylo zvoleno označení NNO, a to hlavně vzhledem k zažitému používání tohoto termínu v prostředí kraje a KrÚ kraje Vysočina.

V přílohách této studie nalezneme základní typ dotazníku, který byl distribuován zástupcům OOS a úředníkům KrÚ kraje Vysočina¹²²:

¹²¹ Vyhodnocované dotazníky se sice dotýkají celé šíře OOS. Přesto při vyhodnocování bylo patrné, že odpovědi, které dorazily z jednotlivých skupin OOS, jsou rozdílné laděné ve vnímání spolupráce mez krajskou VS a OOS.

¹²² V modifikované verzi zaměřené na jednotlivé oborové skupiny byl použit i pro výzkum ve třech skupinách OOS dle oborového zaměření.

Distribuce dotazníků

K distribuci dotazníků pro výzkumné šetření *Modely spolupráce kraje a OOS v kraji Vysočina* byly využity dva základní distribuční kanály:

- a) osobní předání dotazníků v papírové podobě

Bylo realizováno buď osobou výzkumníka či s přispěním Koordinátora pro NNO

- b) oslovení prostřednictvím elektronické pošty

Dotazníky byly v elektronické podobě rozeslány účastníkům výzkumu. Tyto dotazníky bylo možno rovněž vyplnit elektronicky.

Výběr respondentů vycházel z předpokladu, že největší povědomí o stavu vzájemného vztahu mezi OOS v kraji Vysočina a orgány VS kraje budou mít:

Na straně neziskového sektoru členové výkonné rady KOUS Vysočina, o.s. nominovaní za jednotlivé sekce, kteří mají v náplni činnosti zastupovat zájmy OOS v daných oblastech ve vztahu ke kraji Vysočina. Při distribuci dotazníků bylo členům výkonné rady KOUS sděleno, že mohou distribuovat dotazník i v rámci svých sekcí, u některých oborových skupin OOS tak bylo zpět získáno více odpovědí.

Na straně veřejného sektoru byly pro výzkum vybráni členové Pracovní skupiny pro NNO, ve které jsou zastoupeni jak úředníci jednotlivých odborů KrÚ kraje Vysočina, tak krajští zastupitelé¹²³. Tito respondenti mají v rámci své zodpovědnosti na starost i spolupráci s OOS, mohou tedy nejlépe vypovídat o tom, jaký je stav vzájemné spolupráce.

Celkem bylo rozesláno a rozdáno 24 dotazníků, a to tak, že 14 dotazníků zamířilo k zástupcům OOS v jednotlivých sekcích sdružených v KOUS Vysočina, o.s. a zbylých 10 dotazníků bylo distribuováno pracovníkům KrÚ kraje Vysočina, kteří se podílejí na činnosti Pracovní skupiny kraje Vysočina pro NNO.

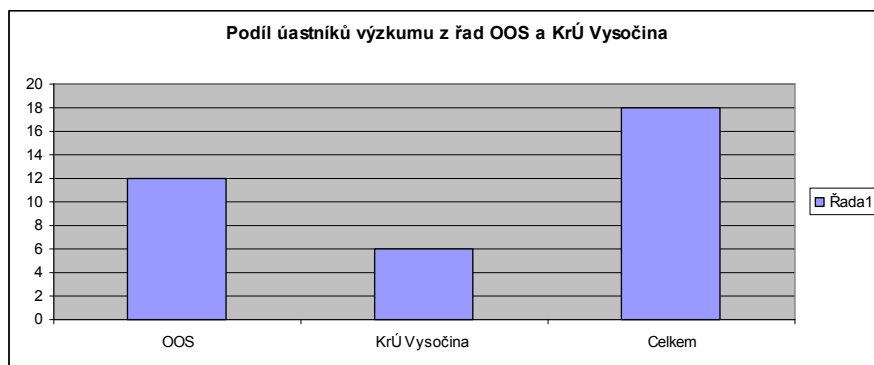
Celkem se podařilo v oblasti spolupráce získat zpět 18 vyplněných dotazníků, což činí návratnost v poměrně vysoké výši 75 %. Rozdíl však lze zaznamenat mezi OOS, kde návratnost dotazníků činila téměř 86%, na straně úředníků KrÚ kraje Vysočina však tato míra návratnosti činila 60%.

¹²³ Zastupitelů se do uzávěrky výzkumu v dotazníkovém šetření nevyjádřili.

Výsledky dotazníkového šetření

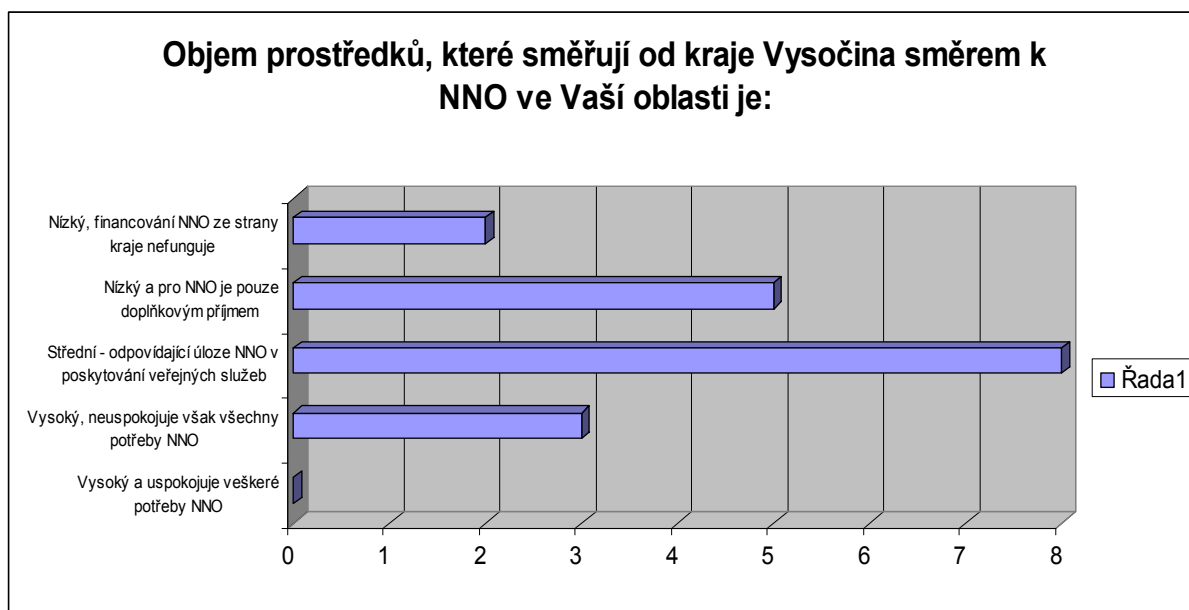
Dotazník „Modely spolupráce kraje a OOS v kraji Vysočina“

1. Jsem pracovník: NNO Kraje Vysočina

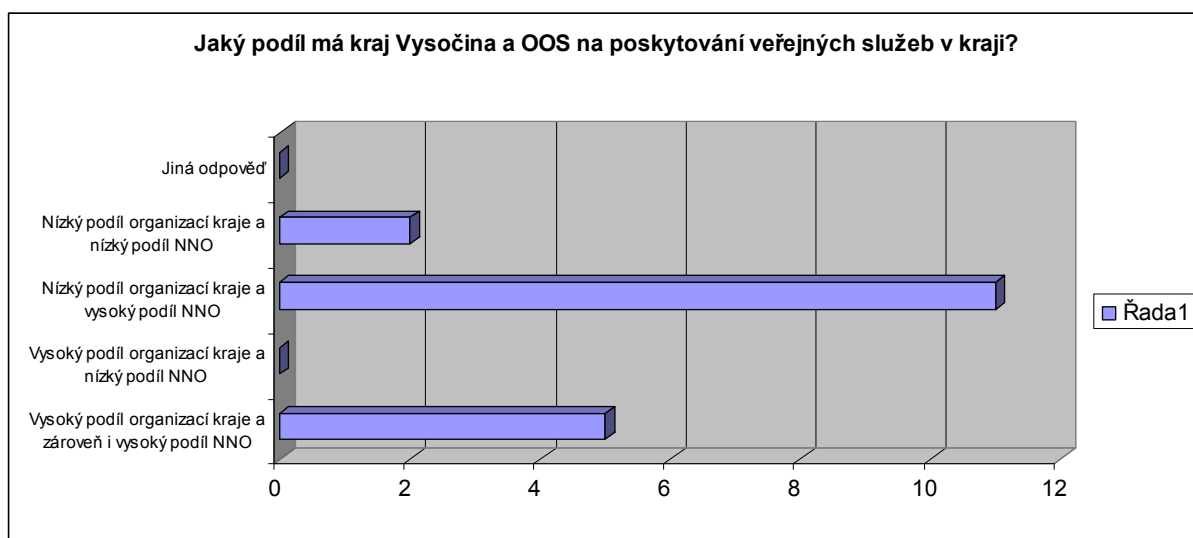
Graf 4.1 Rozdělení na OOS a kraj Vysočina

2. Myslíte si, že objem prostředků, které směřují od kraje Vysočina směrem k NNO je: (zakřížkujte nejvhodnější odpověď) – odpovědi ve formě absolutní četnosti

Graf 4.2 Objem prostředků od kraje směrem k OOS

3. Zkuste odhadnout jaký podíl má kraj Vysočina a NNO na poskytování veřejných služeb v kraji? Zakřížkujte nejvhodnější odpověď. – odpovědi ve formě absolutní četnosti

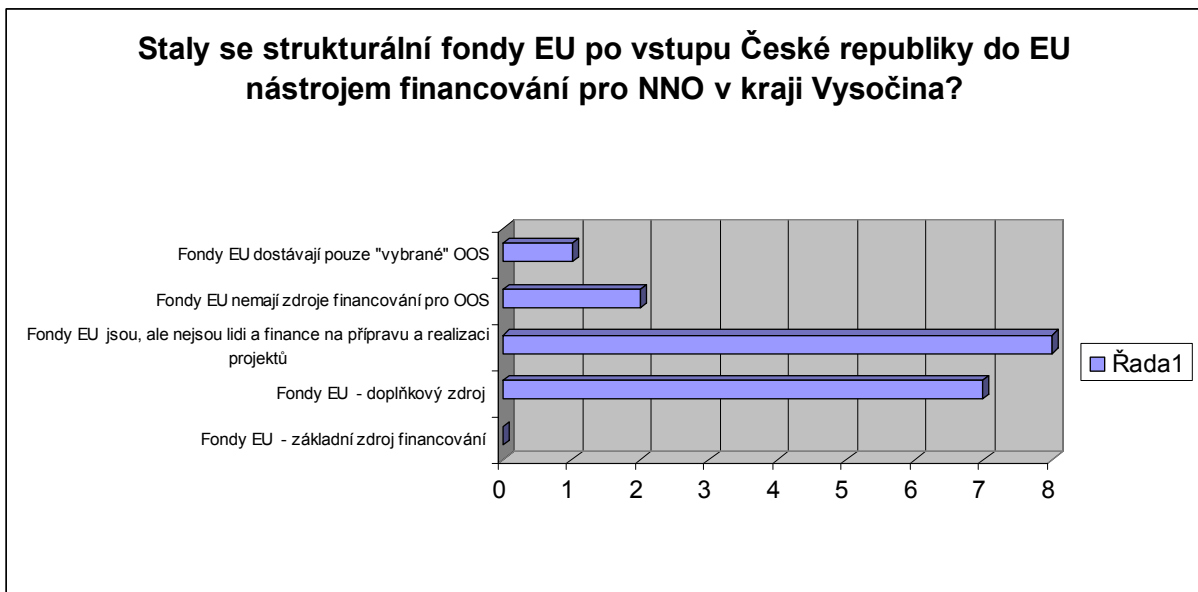
Graf 4.2 Podíl OOS a kraje na poskytování VS

4. Jaký model spolupráce mezi krajem Vysočina a NNO nejvíce odpovídá Vámi hodnocené oblasti? (zakřížkujte nejvhodnější odpověď) – odpovědi ve formě absolutní četnosti

Do oblasti výdajů na veřejné služby jde málo prostředků, přesto je v kraji v této oblasti silně vyvinutý občanský sektor, který nabízí řadu veřejných služeb (LM)	7
Do oblasti výdajů na veřejné služby jde mnoho prostředků, tyto prostředky však ve velké většině utratí kraj sám prostřednictvím svých organizací. Občanský sektor je málo vyvinutý, v rámci této oblasti téměř nenabízí veřejné služby (SDM).	0
Do oblasti výdajů na veřejné služby jde pouze velmi málo prostředků od kraje a občanský sektor je zde málo vyvinutý, v rámci této oblasti téměř nenabízí veřejné služby (EM).	4
Do oblasti výdajů na veřejné služby jde mnoho prostředků tyto prostředky však ve velké většině utratí kraj sám prostřednictvím svých organizací či "vybraných" NNO. Přesto je v kraji poměrně vyvinutý občanský sektor, který nabízí řadu veřejných služeb místo kraje (KM).	7

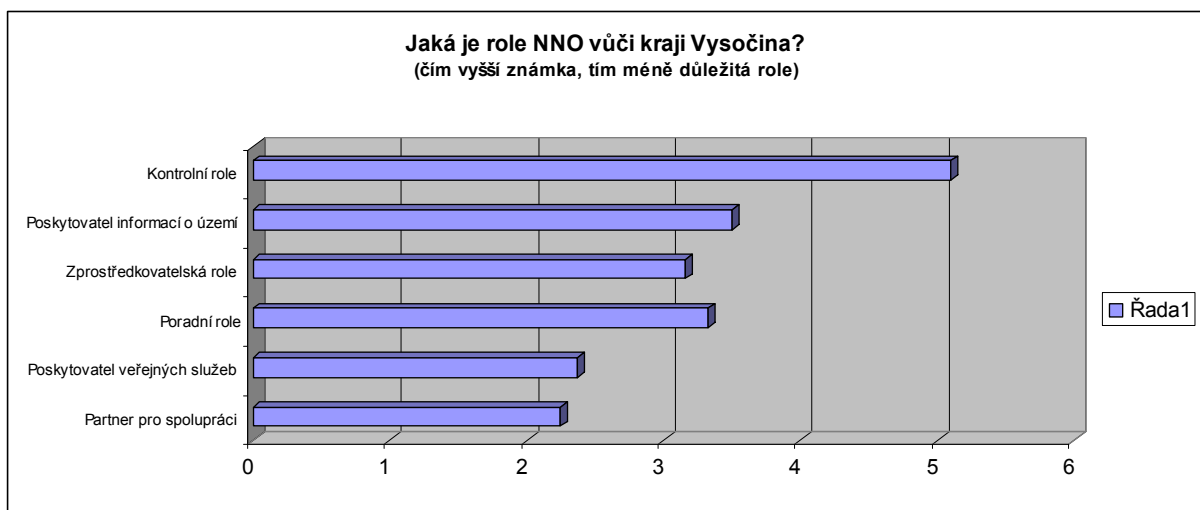
Tab. 4.1 Model spolupráce mezi krajem Vysočina a OOS

5. Staly se Strukturální fondy EU po vstupu České republiky do EU nástrojem financování pro NNO v kraji Vysočina (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)? – odpovědi ve formě absolutní četnosti

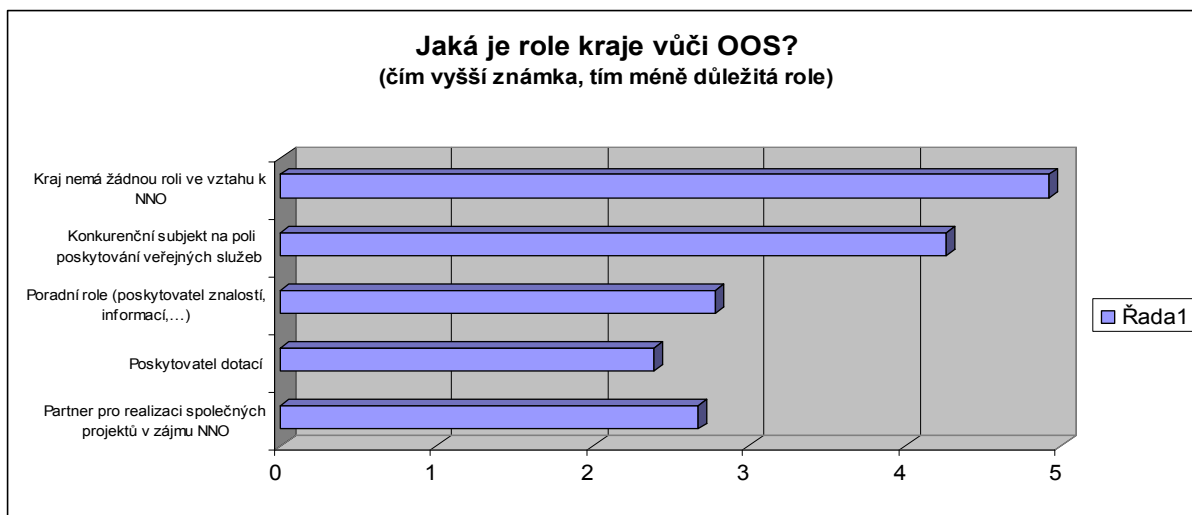
Graf 4.3 Pohled OOS na SF EU

6. Jaká je role NNO vůči kraji Vysočina. Do volných políček oznámujte dle důležitosti známkami 1 – 6 (Příklad: Nejdůležitější role NNO je Partner pro spolupráci = známka 1, atd.)

Graf 4.4 Role OOS vůči kraji Vysočina

7. Jaká je role kraje Vysočina vůči NNO. Do volných políček oznámujte dle důležitosti od 1–6. (Příklad: Nejdůležitější role kraje je Poskytovatel dotací = známka 1, atd.)

Graf 4.5 Role kraje Vysočina vůči OOS.

8. Popište stručně vlastními slovy stav spolupráci NNO a kraje Vysočina v dané oblasti. Uveďte typický příklad spolupráce.

Pozn.: Na tomto místě uvádím několik nejzajímavějších odpovědí, které se dotýkají alespoň částečně záměru, který jsme sledovali v dotazníkovém šetření.:

„Spolupráce NNO a kraje se postupně zlepšuje. Např. v oblasti životního prostředí Kraj využívá NNO zejména pro zajištění služeb, které od OOS získává levněji, než je tomu u komerčních subjektů.“

„Spolupráce je na dobré úrovni a její stav se zlepšuje,. V rámci spolupráce je však ještě třeba vytvořit přehledný systému financování pro plánování sociálních služeb, ve spolupráci s OOS pokrýt celé území kraje Vysočina dostupnou sítí sociálních služeb, dle vytvořeného komunitního plánu a vytvořit rovné podmínky pro OOS a příspěvkové organizace kraje.“

„Spolupráce je velice rozdílná dle jednotlivých organizací. Nejvíce mi chybí systém financování sociálních služeb.“

„Velmi dobrá je spolupráce s Odborem regionálního rozvoje KrÚ, zejména na poli přípravy a realizace příhraničních projektu či projektů z OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Za vyzdvihnutí stojí úsilí některých konkrétních pracovníků ORR, kteří fungují jako velmi dobrý prostředník mezi OOS a krajem Vysočina.“

„Typickým příkladem spolupráce kraje Vysočina a NNO je podpora a spolupráce s KOUS Vysočina o.s. Kraj Vysočina přivítal KOUS Vysočina jako partnera, se kterým může uskutečňovat ucelenější spolupráci. Podle mého názoru je trend spolupráce na stále vyšší úrovni. Dokonce je již ve fázi příprav příprava podpisu smlouvy – dohody o vzájemné spolupráci, která tak završí dlouholetý proces vývoj této spolupráce.“

„Na straně úředníků je ve většině případů vstřícný přístup, funguje poradenství – ptáme se na možnosti dotací, na právní rady, využíváme pomoci při rozesílání dotazníků a informací, ale jedná se spíše o jejich službu k nám než o spolupráci. Naopak na straně politiků je neochota, kdy je potřeba jednu věc stále dokola projednávat a nakonec většinou skončí v oblasti slibů a vyjádření, jak je naše práce potřebná. Několikrát jsme se setkali se slibem, že budeme financováni, a pak z toho sešlo. Stálo nás to mnoho času a zbytečně zpracovaných dokumentů.“

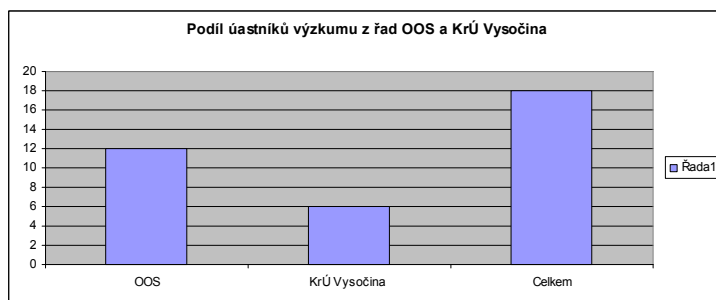
Z výše uvedených „základních“ výsledků výzkumu můžeme odvodit, jaká je úroveň spolupráce mezi OOS a krajem Vysočina, či určit převažující model spolupráce, který by odpovídal modelům definovaným výše L.M.Salamonem a H.K.Anheirem. Komentovanému vyhodnocení výše zjištěných poznatků se budeme ve větší míře věnovat v kapitole 5 – Zhodnocení.

4.2 Modely spolupráce kraje a OOS z pohledu obou aktérů

V této části opouštíme celková data výzkumu a pokusíme se zaznamenat rozdíly, které panují v odpovědích zástupců jednotlivých OOS a zástupců kraje. Na případná zajímavá zjištění pak odkazujeme v komentáři pod jednotlivými grafy.

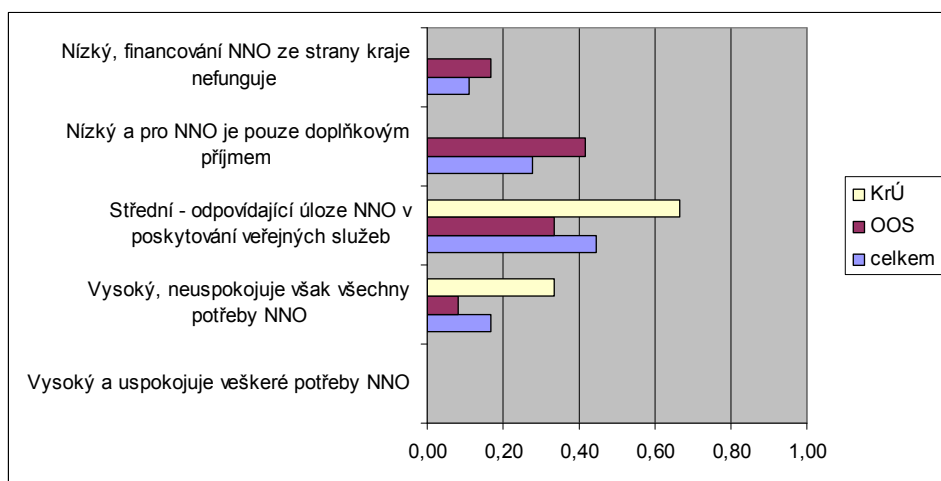
Poznámka k metodologii: Prostý součet všech odpovědí by v tomto případě neuspěl vzhledem k rozdílnému počtu odpovídajících organizací v oblasti OOS (12) či pracovníků KrÚ (6). Proto výsledky v prvních čtyřech grafech jsou vždy podílem počtu zachycených odpovědí a počtu respondentů v dané skupině celkem. Tím je možno vyjádřit průměrnou hodnotu odpovědí za obě skupiny.

1. Jsem pracovník: NNO Kraje Vysočina

Graf 4.6 Rozdělení na OOS a kraj Vysočina

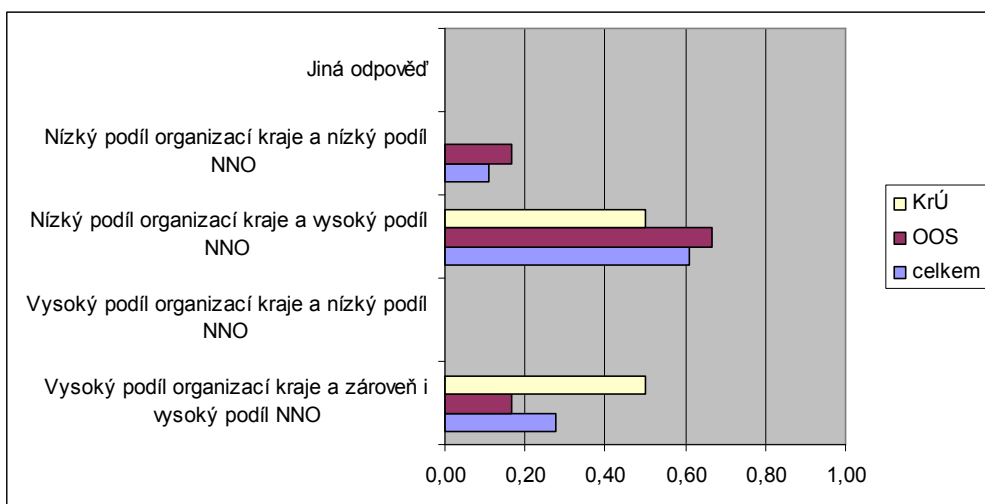
2. Myslíte si, že objem prostředků, které směřují od kraje Vysočina směrem k NNO je: (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)

Graf 4.7 Objem prostředků od kraje směrem k OOS

Komentář: Vidíme zde rozdíl ve vnímání potřeb. OOS mají samozřejmě pocit, že veřejných prostředků jim směřuje méně, zatímco pracovníci kraje mají pocit, že objem prostředků je převážně odpovídající. Náhled na financování je tedy rozdílný.

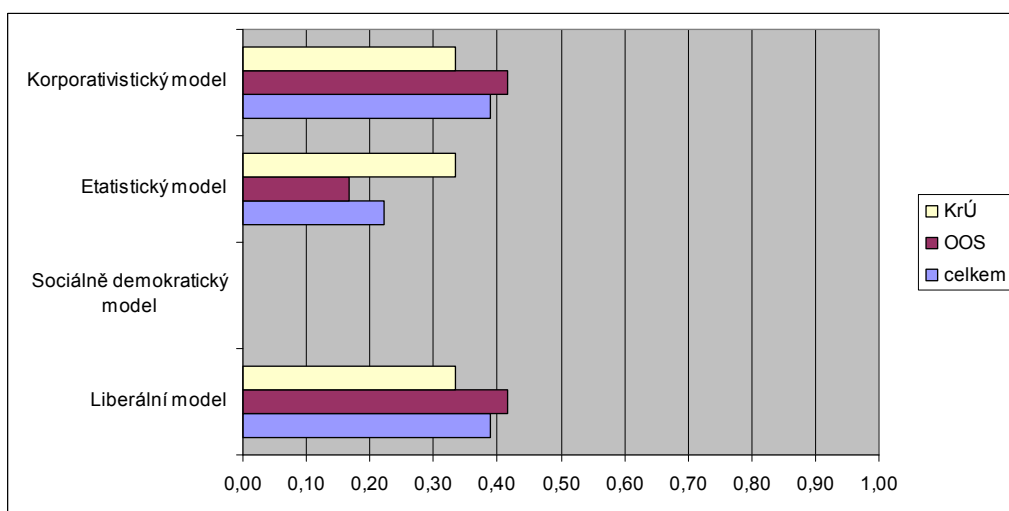
3. Zkuste odhadnout jaký podíl má kraj Vysočina a OOS na poskytování veřejných služeb v kraji? Zakřížkujte nejvhodnější odpověď.

Graf 4.8 Podíl OOS a kraje na poskytování VS

Komentář: Z uvedeného plyne, že OOS se z hlediska nabídky veřejných služeb vnímají převážně jako více rozvinuté než oblast služeb, které nabízí organizace kraje. Z pohledu modelů spolupráce by výsledky obsažené v tomto grafu svědčily o příklonu k liberálnímu modelu, avšak je zde patrna i silná tendence ke korporativistickému modelu. To může být způsobeno faktem, že OOS, které odpovídaly, jsou zástupci všech oborových skupin OOS, u nichž modely spolupráce mohou být vnímány rozdílně.

4. Jaký model spolupráce mezi krajem Vysočina a OOS nejvíce odpovídá Vámi hodnocené oblasti? (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)

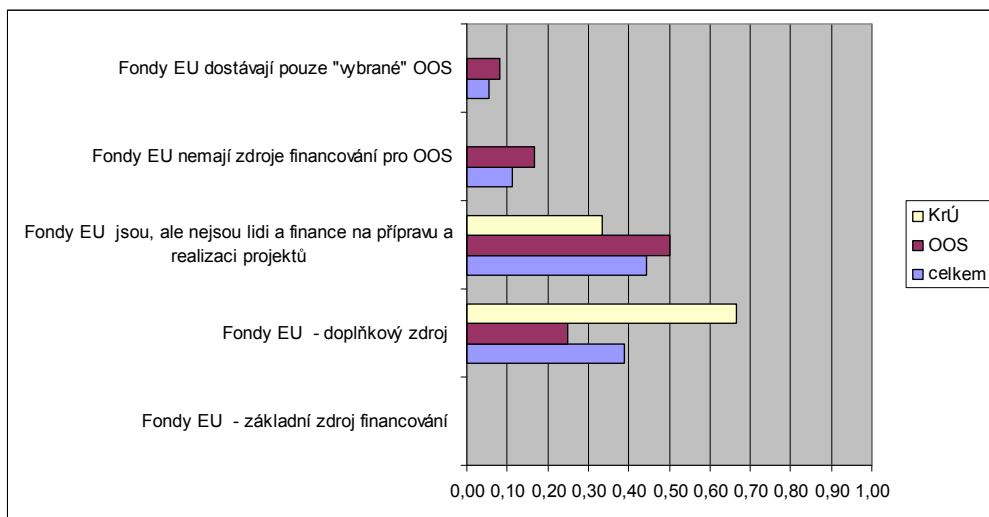

Graf 4.9 Model spolupráce mezi krajem Vysočina a OOS

Komentář: Z uvedeného vyplývá, že jak úředníci, tak OOS vnímají situaci modelu spolupráce převážně velmi podobně. Zatímco část z nich ji vidí v rovině liberálního modelu, stejná část

spolupráci hodnotí jako model korporativistický. Opět se potvrzují dva hlavní modely spolupráce z předchozího grafu.

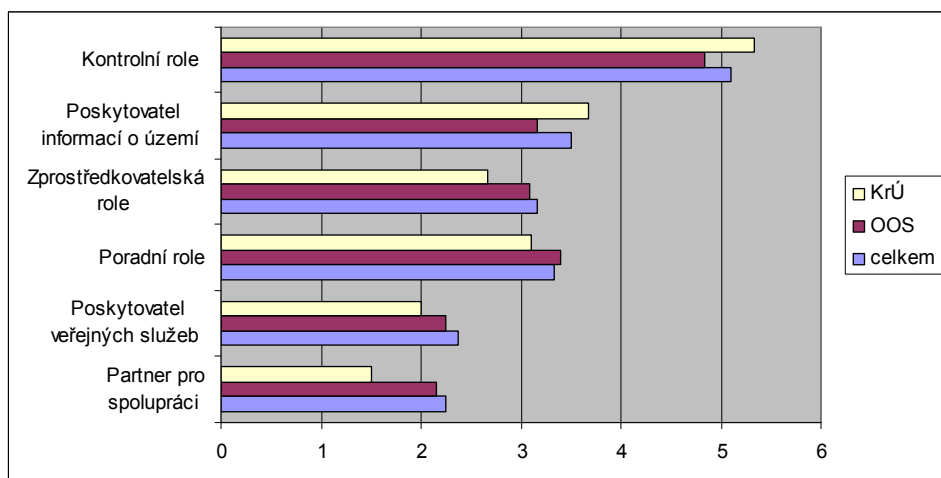
5. Staly se Strukturální fondy EU po vstupu České republiky do EU nástrojem financování pro NNO v kraji Vysočina (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)?

Graf 4.10 Pohled OOS na SF EU

Komentář: Graf naznačuje, že úředníci vnímají fakt, že fondy EU nejsou pro OOS nějakým výrazným zdrojem financování, to si částečně myslí i OOS, jedním dechem ovšem dodávají, že problémem je nedostatek personálních a finančních zdrojů pro realizaci projektů.

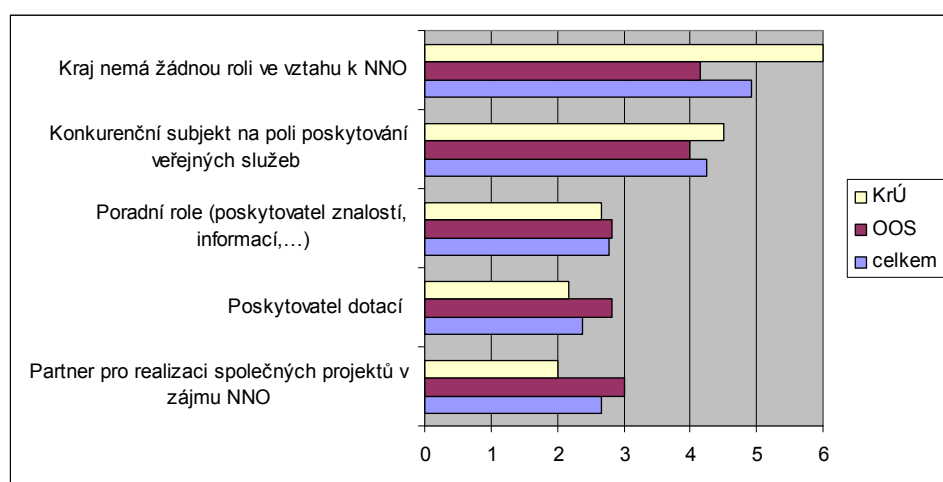
6. Jaká je role NNO vůči kraji Vysočina. Do volných políček oznámkuje dle důležitosti známkami 1 – 6 (Příklad: Nejdůležitější role NNO je Partner pro spolupráci = známka 1, atd.)

Graf 4.11 Role OOS vůči kraji Vysočina

Komentář: V pohledu na roli NNO pozorujeme poměrně shodu v hodnocení jednotlivých rolí. Za zmínku stojí skepticismus OOS v oblasti partnerství ke spolupráci a fakt, že ani jeden z aktérů nevidí jako důležitou kontrolní roli OOS vůči kraji Vysočina.

7. Jaká je role kraje Vysočina vůči NNO. Do volných políček oznámkuje dle důležitosti od 1–6. (Příklad: Nejdůležitější role kraje je Poskytovatel dotací = známka 1, atd.)

Graf 4.12 Role kraje Vysočina vůči OOS.

Komentář: Graf k otázce 6 ukazuje, že pro OOS je kraj především poskytovatelem dotací a má poradní roli, úředníci dali nejlepší známky rovněž poskytování dotací, ale i partnerství na realizaci společných projektů – v tom jsou OOS o poznání skeptičtější. Zajímavostí je, že úředníci odmítají připustit, že kraj nemá pro řadu OOS vůbec žádnou roli.

8. Popište stručně vlastními slovy stav spolupráce NNO a kraje Vysočina v dané oblasti. Uveďte typický příklad spolupráce.

Pozn.: V této části popisky neuvádíme, z úředníků kraje se k této otázce vyjádřil jediný a jeho odpověď byla bez relevance k zpracovávanému tématu.

Obecně můžeme z uvedeného dotazníku odvozovat, že pohled krajských úředníků na spolupráci kraje a OOS má kladnější znaménko, než pohled ze strany samotných OOS. Ty mají v řadě bodů ke kraji výhrady, které se odráží především v názoru na objem prostředků mířících od kraje k OOS či skepsi nad některými rolemi kraje vůči NNO a naopak. Zatímco NNO se přiklání spíše k liberálnímu či sociálně-demokratickému modelu, část úředníků označila stávající model spolupráce jako korporativistický.

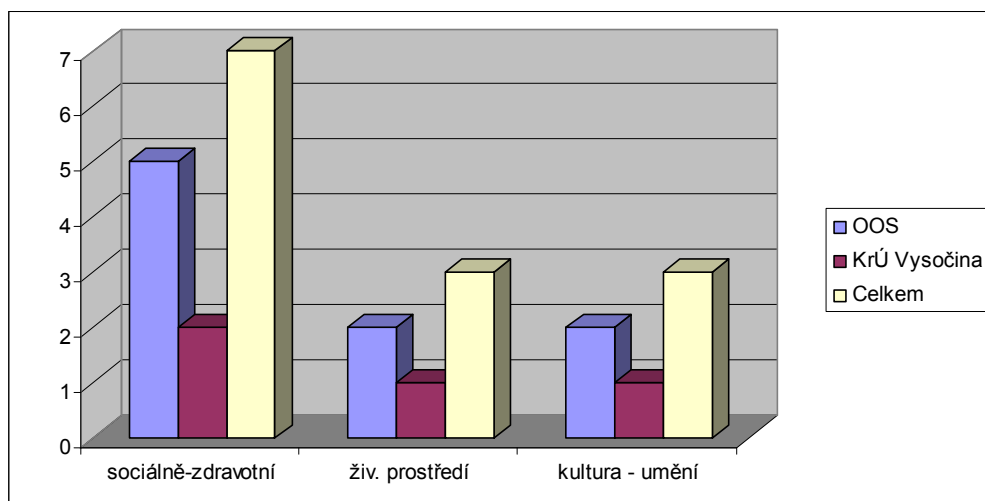
Výsledky výzkumu představené v rámci této kapitoly budou dále podrobně komentovány v rámci zhodnocení a srovnání s již realizovanými výzkumy v následující kapitole.

4.2 Modely spolupráce kraje a OOS v kraji Vysočina dle jednotlivých skupin OOS

V této části se pokusíme zaznamenat rozdíly, které panují v odpovědích zástupců jednotlivých oborových skupin OOS: sociálně-zdravotní (SZ), životní prostředí (ŽP) či kultura a umění (KU). Tato analýza byla umožněna díky tomu, že v dotaznících určených k výzkumu konkrétních oborových skupinách se vyjádřili jak zástupci OOS, tak zástupci kraje Vysočina. To se bohužel u ostatních oborových skupin nepovedlo. Na případná zajímavá zjištění v rámci této analýzy odkazujeme v komentáři pod jednotlivými grafy.

Poznámka k metodologii: Prostý součet všech odpovědí by v tomto případě neuspěl vzhledem k rozdílnému počtu odpovídajících organizací v oblasti SZ (7), ŽP (3) a KU (3). Proto výsledky v prvních čtyřech grafech jsou vždy podílem počtu zachycených odpovědí a počtu respondentů v oborové skupině celkem. Tím je možno vyjádřit průměrnou hodnotu odpovědí za všechny oborové skupiny .

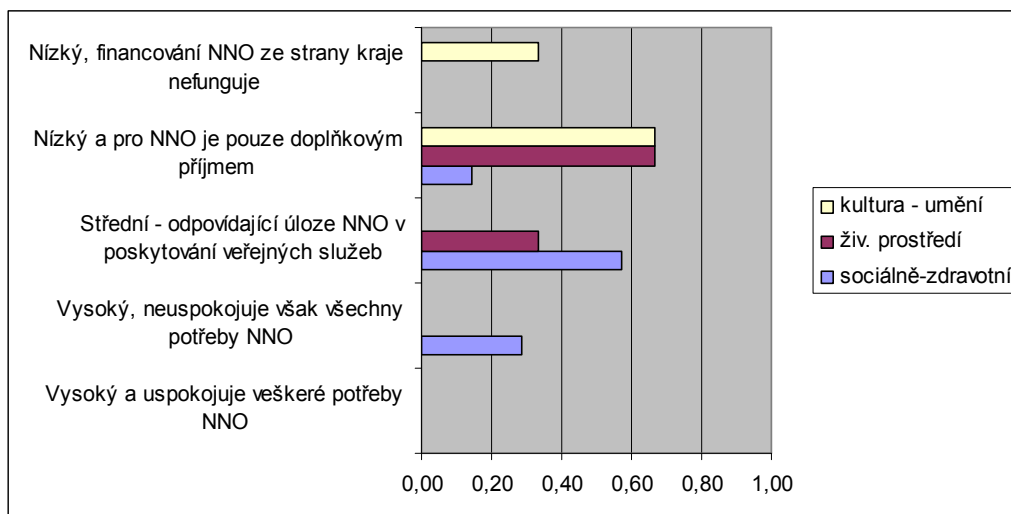
1. Rozdělení počtu dotazovaných dle oborových oblastí: sociálně-zdravotní, životní prostředí či kultura a umění.

Graf 4.13 Oborové skupiny OOS

Komentář: Jak je z výše uvedeného grafu vidět, největší vypovídací hodnotu má oblast sociálně-zdravotní.

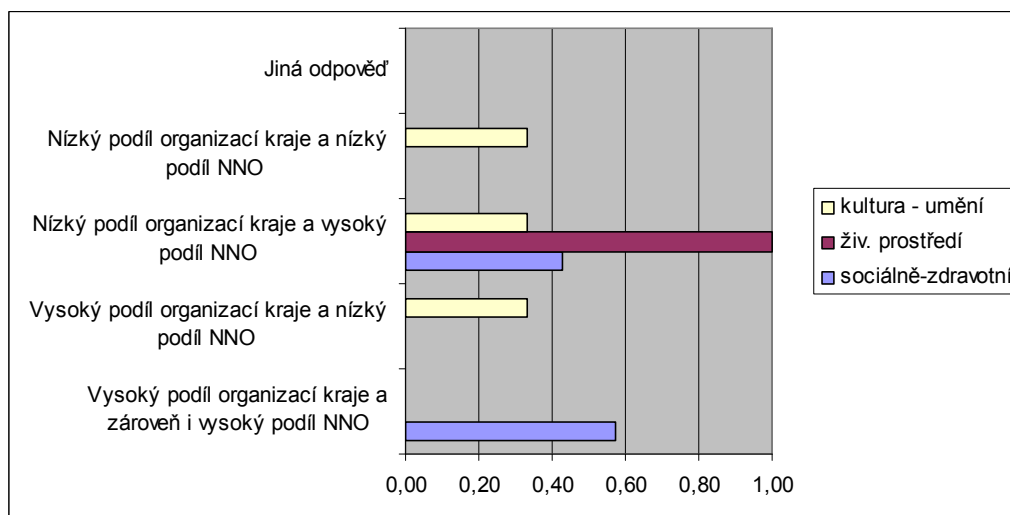
2. Myslíte si, že objem prostředků, které směřují od kraje Vysočina směrem k NNO je: (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)

Graf 4.14 Objem prostředků od kraje směrem k OOS

Komentář: Z uvedeného plyne, že organizace ze skupin ŽP a KU mají větší výhrady k financování jejich oborových skupin ze strany kraje. Skupina organizací sociálně-zdravotních je více napojena na krajské financování.

3. Zkuste odhadnout jaký podíl má kraj Vysočina a NNO na poskytování veřejných služeb v kraji? Zakřížkujte nejvhodnější odpověď.

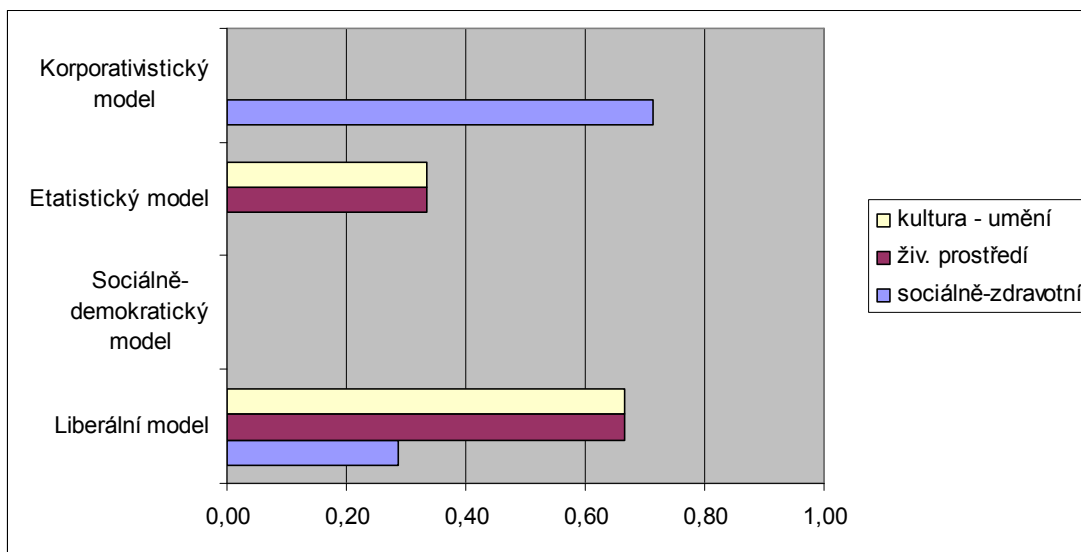

Graf 4.15 Podíl OOS a kraje na poskytování VS

Komentář: Z uvedeného grafu jsou jasně vidět specifika jednotlivých skupin. Zatímco SZ soupeří s organizacemi kraje (korporativistický model), v oblasti ŽP je podíl krajských organizací menší (liberální model). V oblasti kultury jsou odpovědi rozloženy rovnoměrně

mezi tři odpovědi, jde zde zřejmě o určité zkruslení odpovědi typem organizace. Ve skutečnosti je kraj zřizovatelem celé řady kulturních organizací (muzea, knihovny, galerie, apod.), naopak koncept kulturních institucí působících jako OOS není v kraji zase až tolik rozšířený. U kultury převažují komerční poskytovatelé či organizace zřizované obcemi.

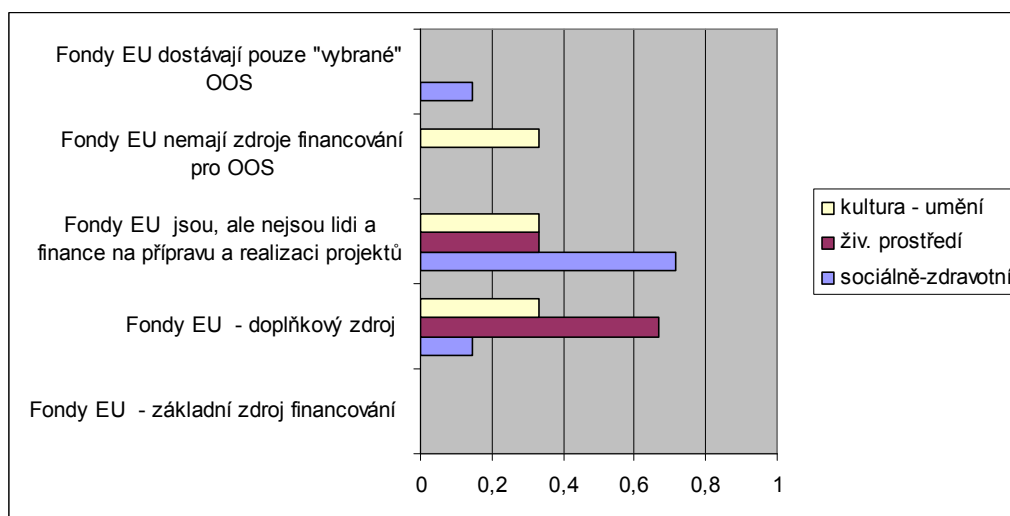
4. Jaký model spolupráce mezi krajem Vysočina a NNO nejvíce odpovídá Vámi hodnocené oblasti? (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)

Graf 4.16 Model spolupráce mezi krajem Vysočina a OOS

Komentář: Z uvedeného jasně plyne fakt, že organizace ze skupiny SZ potvrzují model spolupráce korporativistický, zatímco organizace ŽP a KU se přiklánějí spíše k liberálnímu.

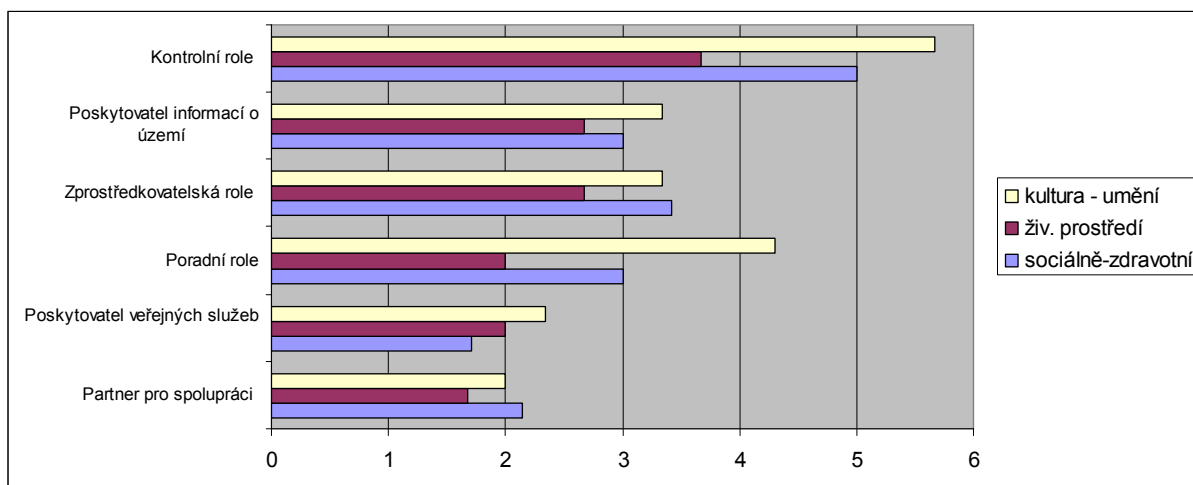
5. Staly se Strukturální fondy EU po vstupu České republiky do EU nástrojem financování pro NNO v kraji Vysočina (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)?

Graf 4.17 Pohled OOS na SF EU

Komentář: Graf připomíná, že kulturní organizace jenom těžko hledají zdroje financování ve strukturálních fondech EU, přičemž pro žádný typ organizací nejsou zdroje EU základním zdrojem financování. Všechny skupiny organizací řeší, že není dostatek lidí, času a peněz na přípravu a vlastní realizaci projektů.

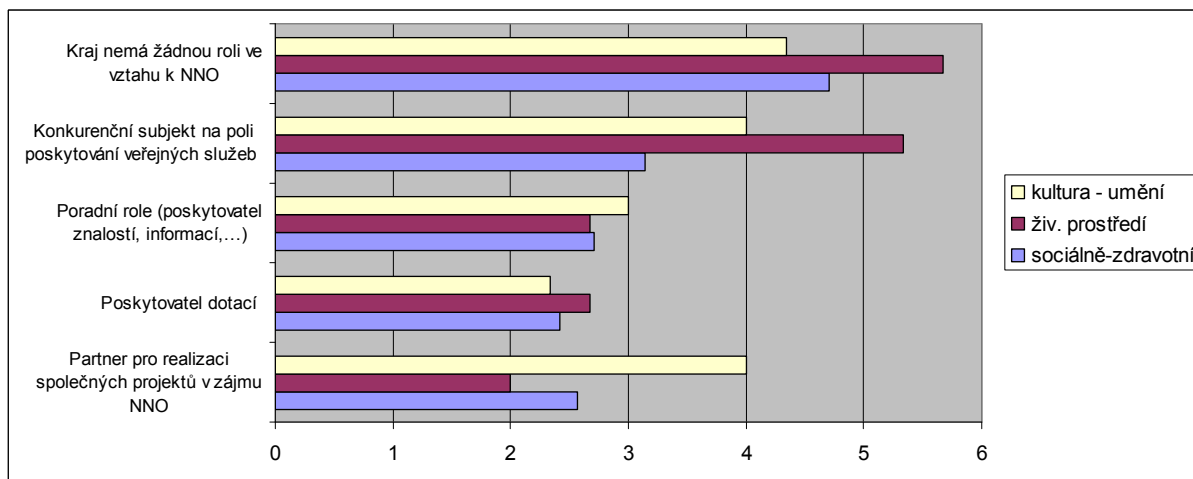
6. Jaká je role NNO vůči kraji Vysočina. Do volných políček oznámkuje dle důležitosti známkami 1 – 6 (Příklad: Nejdůležitější role NNO je Partner pro spolupráci = známka 1, atd.)

Graf 4.18 Role OOS vůči kraji Vysočina

Komentář: Z uvedeného plyne, že zatímco oborové skupiny SZ a ŽP mají podobné preference, skupina KU je velmi skeptická především ke kontrolní roli NNO a k poradní roli NNO. Na uvedené role má nejpozitivnější náhled skupina ŽP.

7. Jaká je role kraje Vysočina vůči NNO. Do volných políček oznámkuje dle důležitosti od 1–6. (Příklad: Nejdůležitější role kraje je Poskyvatel dotací = známka 1, atd.)

Graf 4.19 Role kraje Vysočina vůči OOS.

Komentář: Zde je zajímavé srovnávat přístup jednotlivých oborových skupin ke kraji. SZ a částečně i KU přiznávají konkurenční roli kraje na poli veřejných služeb, KU si však jen velmi těžko představuje partnerství s krajem při realizaci společných projektů. Pro všechny svorně pak je kraj důležitým poskytovatelem dotací a má poradní roli. Oborová skupina KU je nejvíce ochotna připustit, že kraj pro ni nemá žádnou roli.

8. Popište stručně vlastními slovy stav spolupráce NNO a kraje Vysočina v dané oblasti. Uveďte typický příklad spolupráce.

Pozn.: Na tomto místě uvádíme zajímavý materiál, který pro potřeby analýzy poskytl Koordinátor pro NNO Ing. Petr Holý. Ten se pokusil na naši žádost v rámci výzkumu navíc shrnout formu a kvalitu spolupráce mezi OOS a krajem Vysočina u jednotlivých oborových sekcí zastoupených v KOUS Vysočina, o.s. Tento materiál je velmi cennou sondou do problematiky, navíc je to hodnocení od člověka, který s OOS na úrovni krajského koordinátora spolupracuje již od roku 2000. Může tak ve svém hodnocení zachytit i jednotlivé trendy:

„Oblast životní prostředí – dobrá spolupráce; NNO vstupují ze zákona do stavebního řízení; starají se o ochranu, protože na to kraj nemá dostatek prostředků; zajišťují pro kraj a příspěvkové organizace EVVO; existuje síť NNO, která má svého zástupce, který je přizýván na významná jednání.

Oblast volného času dětí a mládeže – vedle sociální oblasti druhá nejrozvinutější a s nejpočetnějším množstvím aktivit (organizací v ní zapojených); NNO se starají o náplň volného času dětí a mládeže; je to přirozená prevence kriminality; kraj přispívá; v minulosti existoval i dokument, který rozvoj této oblasti popisoval; existuje přirozený zástupce NNO – Rada dětí a mládeže kraje Vysočina, který je přizýván k důležitým jednáním.

Oblast poradenství a vzdělávání – jedna z nejmladších a nejméně rozvinutých oblastí; neexistuje systém spolupráce; NNO jsou jedny z mnoha poskytovatelů těchto aktivit; neovlivňují všechny podoblasti; jejich vliv je slabý; aktivity se daří legalizovat spíše jednotlivě než systematicky; pro tuto oblast není ani speciální odbor na kraji ani speciální politik (ani politika či program).

Oblast sociálně - zdravotní – nejsilnější oblast spolupráce; kraj je povinen ze zákona služby zajistit, ale nemá na to kapacitu; oblast, která je nejvíce nákladná a nedostatek financování se

projevuje na kvalitě života; NNO a kraj úzce spolupracují, neboť veřejných prostředků na tuto oblast je nedostatek; přestože je tato oblast tak důležitá, neexistuje relevantní dokument, který by určil, které služby jsou potřebné více a které méně; neexistuje spravedlivý systém rozdělování příspěvků; i když všichni chápou důležitost této oblasti, doposud nebylo nalezeno vhodné řešení; nejenom zástupce NNO, ale i jednotlivé NNO, které poskytují sociální služby, jsou s krajem v těsném kontaktu.

Oblast kultura a umění – sice tradiční oblast, ale NNO spíše vystupují jednotlivě coby pořadatelé kulturních akcí a organizace zajišťující ochranu památek; velká konkurence příspěvkových organizací, snaha o spolupráci je jenom v rámci propagace akcí a vytváření společné nabídky aktivit; neexistuje přirozené zastřešení oblasti.

Oblast rekreace a tělovýchovy – spíše než rekreace (volný čas) jsou to organizace v oblasti sportu a tělovýchovy; existuje poměrně silné zastoupení profesionálních sportovců (Všesportovní kolegium), kam se v poslední době dostali i někteří zástupci neprofesionálního sportu; zastřešení je motivováno politickým tlakem na kraj, aby zajistilo dostatek prostředků pro svoji činnost; není odpovídající dokument plánující rozvoj; zastřešení pomíjí existenci menších organizací, které sportovní aktivity realizují neprofesionálně.

Oblast seniorů a zdravotně postižených – velmi významná oblast do budoucna; počet zástupců v této oblasti bude narůstat; opět neexistuje přirozený zástupce a i když jde mezi seniory i zdravotně postiženými o totéž, nedokáží se spojit; existuje zastřešení v podobě Rady seniorů (politický tlak), ale i různých krajských sdružení (humanitárních organizací, zdravotně postižených, ...), ale ty mezi sebou nespupracují; opět neexistuje dokument, který by danou oblast upravoval na krajské úrovni; neochota ke spolupráci nevytváří dostatečný tlak na to, aby se oblast řešila; nízká profesionalita zástupců těchto organizací.“

Jak vlastní výzkumná data, tak subjektivní hodnocení Koordinátora pro NNO ukazují, že OOS působící v kraji Vysočina nelze brát jako homogenní sektor. Jedná se o uskupení nejrůznějších organizací, které mají nejrůznější charakteristiky, metody práce a motivace pro své jednání. Výsledky výzkumu představené v rámci této kapitoly budou dále podrobně komentovány v rámci následujícího zhodnocení a srovnání s již realizovanými výzkumy.

5. Zhodnocení

Tato kapitola je z hlediska práce zřejmě ta nejdůležitější. Jejím úkolem je na podkladě teoretických východisek uveřejněných v první části kriticky zkoumat a zhodnotit očekávání, která jsme ověřovali prostřednictvím dotazníkového šetření *Modely spolupráce kraje a OOS v kraji Vysočina*. Společně s dalšími výzkumy, které byly na tomto poli realizovány, se zde pokoušíme dospět k ověření pravdivosti očekávání, která byla stanovena před začátkem vlastní práce. Budeme testovat, zda se tato očekávání potvrdila či vyvrátila, popř. definovat vlivy, které ovlivňují pravdivost či nepravdivost těchto tvrzení.

Součástí této kapitoly je i několik tipů a doporučení ve vztahu k OOS i krajským orgánům VS, která nám z výsledků těchto šetření vycházejí. Doporučení mohou pomoci k nastartování skutečně efektivní a dlouhodobě prospěšné spolupráce mezi oběma aktéry.

Jak už bylo řečeno, v závěru práce bychom se tedy pokusili některé z výsledků našeho dotazníkového šetření porovnat s výsledky jiných výzkumů provedených v kraji Vysočina v této oblasti již dříve. Bude zajímavé sledovat, zda se závěry těchto výzkumů potvrdily také v našem šetření. O tyto dříve získaná data se pak můžeme opřít i z druhé strany, tedy ve chvíli, kdy budeme formulovat naše vlastní závěry. Mezi hlavní výzkumy, které přitom ke srovnání využíváme, jsou tyto:

- *Komplexní analýza NNS kraje Vysočina* (2005 a aktualizace z roku 2009) realizovanou Odborem regionálního rozvoje KrÚ kraje Vysočina. Tento výzkum byl realizován formou dotazníkového šetření s následnou analýzou získaných dat (viz. Kapitola 3.2.)
- *Analýza komunikace kraje Vysočina a NNO* - práce Lenky Míkovcové pro Občanské sdružení Spiralis, která se zaměřila především na stav vzájemné komunikace mezi krajem Vysočina a OOS. Tento výzkum byl realizován formou dotazníkového šetření s následnou analýzou získaných dat, jejímž výsledkem je *SWOT analýza komunikace kraje Vysočina a NNO*.
- *Občanská společnost v regionech České republiky* - práce Jany Stachové, která se zaměřila na srovnání občanské angažovanosti a prostřednictvím rozhovorů s aktéry se věnuje rovněž náhledu na spolupráci kraje a OOS v kraji Vysočina. Zvolená metoda v tomto výzkumu se zaměřila na oblast získání dat z rozhovorů, a to dle tzv. „grounded theory“, tedy bez předem daných hypotéz.
- *Absorpční kapacita OOS v kraji Vysočina* – výzkum byl realizován v roce 2006 občanským sdružením Civic na zjištění absorpční kapacity OOS při čerpání

strukturálních fondů EU. Tento výzkum byl realizován formou dotazníkového šetření s následnou analýzou získaných dat. Občanskému sdružení výzkum posloužil jako analýza potřeb cílové skupiny pro přípravu projektu, který měl snahu vytvořit servisní a poradenskou agenturu pro OOS, které usilují o získání podpory ze strukturálních fondů EU. Na tomto výzkumu jsem se podílel jako jeden z výzkumníků a zpracovatel získaných dat.

Výsledky výše uvedených šetření a analýz budou tedy v následujícím textu porovnávány s daty získanými prostřednictvím dotazníkového šetření, tak aby bylo možno co nejpřesněji odpovědět na otázku: Potvrdila se očekávání, která jsme si definovali v úvodu této práce?

5.1 Zhodnocení ve vztahu k cílům a k očekáváním

Abychom mohli zahájit vlastní zhodnocení, bude dobré si na tomto místě připomenout základní cíle, se kterými jsme do tématu vstupovali. Poté přistoupíme k interpretaci získaných dat ve vztahu k jednotlivým očekáváním této práce, případně k porovnáním s daty z jiných výzkumů.

Nezastíráme, že úhel pohledu, ze kterého se na poznané skutečnosti nahlíží, je především pohledem ze strany OS. To je dáno jak motivací zjistit něco především o situaci v OS, ale také faktem, že autor této práce aktivně působí v „neziskovkách“ již od roku 1996.

5.1.1 Zhodnocení ve vztahu k cílům

Nejprve se tedy pokusíme zhodnotit, zda se podařilo naplnit cíle, které byly stanoveny na začátku této práce. Pokud není uvedeno jinak, jedná se o vlastní zjištění z analýz dokumentů, srovnání realizovaných výzkumů, pozorování a formálních či neformálních rozhovorů s aktéry.

Hlavní cíl:

- Prostřednictvím studia literatury, dotazníkového šetření a neformálních rozhovorů s klíčovými aktéry, popsat vývoj spolupráce organizací občanského sektoru v kraji Vysočina jak mezi sebou vzájemně, tak ve vztahu k orgánům veřejné správy na krajské úrovni. Prostřednictvím šetření definovat základní problémy na této úrovni a popsat modely, které jsou typické pro spolupráci mezi OOS a orgány veřejné správy na krajské úrovni v kraji Vysočina.

Sekundární cíle:

- Porovnat rozdíly ve vztazích mezi OOS působícími v kraji Vysočina a orgány VS kraje Vysočina, a to prostřednictvím porovnání názorů zástupců OOS a úředníků KrÚ Vysočina, kteří ze své pozice s OOS spolupracují.
- Porovnat rozdíly ve vztazích mezi OOS a orgány VS v kraji Vysočina na základě příslušnosti k jednotlivým oborovým skupinám.

Zhodnocení: Hlavní cíl práce se podařilo naplnit zcela. V průběhu získávání podkladů bylo zjištěno, že na výzkumném poli spolupráce mezi OOS a krajskými orgány VS v rámci ČR neexistuje studie zachycující tento vztah na základě takových modelů, jaké definovali Salomon a Anheier¹²⁴. Přesto však existuje poměrně široké spektrum studií a výzkumů, které se věnovaly oblastem blízkým našemu tématu, a to především komunikaci či vnímání rolí obou aktérů. Hlavní metodou získávání dat pro vlastní šetření byla především realizace dotazníkového šetření mezi oběma aktéry tohoto vztahu. Další hojně využívanou metodou v rámci získání podkladů pro tuto práci bylo využití strukturálně formálních a neformálních rozhovorů s klíčovými aktéry tohoto vztahu.

Díky poměrně slušnému dostatku získaných materiálů, provedených formálních i neformálních rozhovorů a dat získaných z vlastních i cizích šetření, bylo možno věnovat poměrně rozsáhlou část (kapitola č.3) popisu vývoje spolupráce organizací občanského sektoru v kraji Vysočina jak mezi sebou vzájemně, tak ve vztahu k orgánům veřejné správy na krajské úrovni. Toto se podařilo včetně krátkého ohlédnutí do historie OS.

Z hlediska sekundárních cílů se podařilo naplnit snahu o získání informací o stavu OS v kraji, a to hlavně díky možnosti využít i čerstvá data z aktualizovaného srovnání *Analýzy NNS kraje Vysočina z let 2005 a 2009*. Došlo i na porovnání některých měřitelných parametrů (např. financování či existence kontaktních pracovníků pro NNO v krajích) mezi OS v ostatních krajích ČR.

Poměrně obsáhlá část výzkumu se věnovala i porovnání rozdílů ve vztazích mezi OOS a VS v kraji Vysočina na základě příslušnosti k jednotlivým oborovým skupinám. K části z oborových skupin se sice nepodařilo sehnat dostatek dat v rámci dotazníkového šetření, s využitím dat získaných v rozhovorech s klíčovými aktéry však můžeme posuzovat částečně také tyto oborové skupiny.

¹²⁴ SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K. *Social Origins of Civil Society : Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally* . Voluntas : International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. 1998, vol. 9, no. 3, s. 213-248.

5.1.2 Zhodnocení ve vztahu k očekáváním

Na tomto místě se pokusíme zhodnotit, zda se potvrdila očekávání, která byla odvozována z informací, které jsme měli na začátku této práce. Pokud není uvedeno jinak, jedná se o vlastní zjištění z analýz dokumentů, srovnání realizovaných výzkumů, pozorování a formálních či neformálních rozhovorů s aktéry.

Očekávání stanovená na počátku práce:

1. Rozvoj spolupráce organizací OS a orgánů VS získal zároveň s uzákoněním krajského územního uspořádání a vznikem krajských úřadů novou dynamiku.

Zhodnocení: Toto očekávání se do velké míry potvrdilo. Paralelně se vznikem kraje Vysočina došlo k zahájení snahy o integraci OOS prostřednictvím krajské konference a k vytvoření KOUS, který postupně přebírá roli partnera, který zastupuje OOS v kraji jako prostředník v komunikaci s orgány kraje Vysočina. V rámci některých oblastí OS byly tyto integrační snahy vedeny po oborové linii (sport, dobrovolní hasiči, chovatelé, apod.). Krajské orgány těchto skupin OOS pak vedou s orgány kraje Vysočina paralelní komunikaci.

Navzdory znatelnému pokroku v oblasti integrace OOS na krajské úrovni a ve snaze OS prosazovat prostřednictvím svých krajských zástupců své cíle, jsou tyto snahy komplikovány především nedostatkem personální a finanční kapacity na zajištění takového „krajského servisu“ pro OOS.

Výrazně dynamickým momentem byl vznik krajů pro OOS také z hlediska rozšíření spektra možností financování aktivit OS, a to především díky brzkému vzniku Fondu Vysočina, který se stal jedním z nástrojů spolupráce mezi oběma aktéry (60 milionů pro OS mezi lety 2000-2008). Vedle zdrojů obcí či centrálních orgánů VS tak přibyl další důležitý zdroj. Pro řadu OOS (především ze sekce sociálně-zdravotní), se díky začlenění do systému sociálních služeb v kraji, stalo krajské financování základním zdrojem.

Na straně kraje Vysočina došlo ke vzniku dalších nástrojů pro spolupráci, přičemž vedle Pracovní skupiny pro NNO to byla především pozice Koordinátora pro NNO. Na vznik standardů spolupráce, na komunikaci mezi krajem a OS a zajištění účasti OOS na tvorbě strategických dokumentů kraje, má také velký vliv přihlášení kraje Vysočina k místní Agendě

21 (MA21), a tím také k projektu Zdravý kraj¹²⁵ v rámci Národní sítě zdravých měst (NSZM). Tyto aktivity mají již ve svých metodikách stanoveny jako jednu z podmínek rozvoje spolupráce VS s OS. Svou roli kontaktních center pro OOS začaly do určité míry plnit rovněž Krajská knihovna v Havlíčkově Brodě a jejím prostřednictvím knihovny v bývalých okresních městech.

Potvrzení našich závěrů v rámci tohoto očekávání je opřeno rovněž o analýzu rozhovorů se zástupci OOS, kterou realizovala Jana Stachová v rámci studie *Občanská společnost v regionech České republiky*. „Kraj Vysočina je hodnocen téměř výlučně velmi pozitivně, vznik samotného kraje je vnímán jako zlom ve vývoji neziskového sektoru. Zásadní je zejména vytvoření funkce Koordinátora pro NNO. Zástupci neziskových organizací je kraj zmiňován často v souvislosti se stavem neziskového sektoru či fungování sdružení, aniž by byla položena přímá otázka. Spolupráce kraje je v rozhovorech považována za výbornou, a to nejen spolupráce s koordinátorem, ale i s jednotlivými odbory.“¹²⁶

Pokud se podíváme na hodnocení úrovně partnerství a spolupráce s krajem z měřítka kvalitativního, tak jak to učinila *Komplexní analýza NNS kraje Vysočina v letech 2005 a 2009*¹²⁷, zjišťujeme, že rovněž vývoj hodnocení kraje má pozitivní tendenci. Zatímco v roce 2005 dostal kraj na pětistupňové škále známku 2,97, v roce 2009 to bylo již 2,37. U vzorku 96 stejných organizací pak byl kraj oznámkován v roce 2005 známkou 2,7, v roce 2009 pak 2,4. I v tomto pohledu je tedy spolupráce OOS a kraje hodnocena poměrně pozitivně (především při srovnání s ostatními institucemi) a tento vztah má pozitivní vývojový trend.

Pozn.: Existence kraje Vysočina měla do určité míry pozitivní vliv rovněž na spolupráci OOS a orgánů VS na místní úrovni. Řada obcí se nechala inspirovat Fondem Vysočina k vytvoření vlastních grantových programů a dotačních titulů. Řada z měst a obcí pak vstoupila i na základě iniciativy realizované v rámci projektu Partnerství pro Vysočinu (financováno ze SROPu) mezi „zdravá města“ do NSZM¹²⁸.

¹²⁵ Agenda 21 – dokument Organizace spojených národů (OSN), Zdraví 21 (Health 21) – dokument Světové zdravotnické organizace. Dokumenty nastavují metodiku naplňování zásad trvale udržitelného rozvoje, zdraví a kvality života.

¹²⁶ STACHOVÁ, Jana. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008. S.75.

¹²⁷ Analýza NNS v kraji Vysočina – srovnání stejných NNO 2005 a 2009. Jihlava : ORR KrÚ Vysočina, 2009.

¹²⁸ Na Vysočině to jsou: Bezděkov, Bory, Cikháj, Hodiškov, Horní Krupá, Humpolec, Jihlava, Kadov, Křižánky, Křídla, Malá Losenice, Mírošov, Nové Město na Moravě, Obyčtov, Pelhřimov, Počátky, Počitky, Polná, Prosetín, Račice, Spělkov, Telč, Třebíč, Tři Studně, Velké Meziříčí, Velký Beranov, Větrný Jeníkov. Zdroj: www.ma21.cz

2. *Ve spolupráci mezi OOS a orgány VS na krajské úrovni celkově převažuje liberální model spolupráce. V případě některých oborových skupin se však model spolupráce více přibližuje modelu sociálně-demokratickému.*¹²⁹

Zhodnocení: Toto očekávání se nepodařilo potvrdit zcela. Zkoumaný vzorek zástupců OOS a KrÚ kraje Vysočina se při posuzování typického modelu spolupráce vyjadřoval nejčastěji jak pro námi zvažovaný liberální model spolupráce, tak ve zcela totožné frekvenci odpovědí byl zvolen jako nejvíce odpovídající model korporativistický. Stejná situace nastala, pokud jsme si rozdělili dotazované na zástupce OOS a úředníky KrÚ. Jejich vyjádření se vždy z poloviny „hlásí“ k výše jmenovaným modelům.

Pokud se však zaměříme na analýzu odpovědí dotazovaných dle oborových skupin OOS či odborů KrÚ, vychází nám, že korporativistický model spolupráce byl volen především a pouze OOS a úředníky působícími v oblasti sociálně-zdravotní, zatímco u ostatních (kultura a umění, životní prostředí) převládal model spolupráce liberální, a v několika málo odpovědích pak model etatický.

Závěry našeho dotazníkového šetření tak do značné míry potvrzují naše očekávání. Celkově by se dalo říct, že v rámci spolupráce OOS a krajských orgánů VS převažuje model liberální, jsou zde však některé oborové skupiny, především skupina sociálně-zdravotní, kde je převažujícím modelem spolupráce model korporativistický, tedy model, kdy dotazovaní tvrdí, že: „Do oblasti výdajů na veřejné služby jde mnoho prostředků, tyto prostředky však ve velké většině utratí kraj sám prostřednictvím svých organizací či "vybraných" NNO. Přesto je v kraji poměrně vyvinutý občanský sektor, který nabízí řadu veřejných služeb.“

OS tedy nelze z hlediska modelu spolupráce s krajem Vysočina vnímat jako homogenní. Jednotlivé OOS mají v rámci tohoto vztahu jiné potřeby a úroveň jejich „závislosti“ na kraji je jiná. Především v oblastech, kde kraj sám poskytuje veřejné služby, převažuje jako odpovídající model spolupráce model korporativistický.

3. *Poskytování dotací ze strany kraje Vysočina na aktivity realizované OOS v oblasti veřejných služeb je vnímáno jako nejvýznamnější role, kterou zastává kraj Vysočina ve vztahu k OOS.*

¹²⁹ SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K. *Social Origins of Civil Society : Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally* . Voluntas : International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. 1998, vol. 9, no. 3, s. 213-248.

Zhodnocení: Toto očekávání se potvrdilo zcela beze zbytku. Role kraje jako poskytovatele dotací pro OOS byla v rámci realizovaného dotazníkového šetření vnímána jako nejdůležitější, a to jak v celkovém spektru, tak i samostatně mezi OOS a pracovníky KrÚ. OOS vedle toho hodnotily jako velmi důležitou roli kraje v oblasti poradenství. Pouze dotazovaní spadající do oblasti životního prostředí hodnotili jednu roli jako důležitější, a to v roli kraje „jako partnera pro realizaci projektů OOS“.

Je zajímavé v této souvislosti upozornit na význam poradní role kraje z pohledu OOS, v této oblasti by přitom mohl kraj poměrně jednoduše reagovat a např. ve spolupráci s nějakou OOS pracovat na oblastech, ve kterých by bylo vhodné poradenství rozšířit. Role konkurenta je pak hodnocena rozdílně v rámci jednotlivých oblastí, subjekty ze sociálně-zdravotní oblasti tak vnímají kraj jako „konkurenci“ mnohem výrazněji než subjekty z oblasti životního prostředí. Úředníci si nejsou schopni připustit, že by kraj neměl ve vztahu k OOS žádnou roli.

Pokud sáheme ke srovnání výsledků z roku 2003, kterou představuje studie *Analýza komunikace kraje Vysočina a NNO*¹³⁰, pak se toto očekávání naplňuje také s tím, že také tento výzkum zjišťuje, že nejdůležitějšími rolami kraje jsou pro OOS právě poskytovatel dotací (94,4%), poradní (80,6%) a partner pro realizaci společných zájmů (72,2%)¹³¹. Pokud budeme srovnávat čísla, zjistíme, že rozdíl je pouze v tom, že náš výzkum je k důležitosti rolí poněkud „skeptičtější“, odchylky však nejsou nijak výrazné.

4. Partnerství pro spolupráci je vnímáno jako nejvýznamnější role, kterou zastávají OOS ve vztahu k orgánům VS kraje Vysočina.

Zhodnocení: Rovněž toto očekávání se potvrdilo zcela beze zbytku. Role OOS jako partnera pro spolupráci je vnímána v rámci realizovaného dotazníkového šetření jako nejdůležitější, a to jak v celkovém spektru, tak i samostatně mezi OOS a pracovníky KrÚ. Vedle toho byla jako důležitá role vnímána role poskytovatele veřejných služeb, dále role poradenská a zprostředkovatelská. Jak úředníci kraje, tak ovšem ani zástupci OOS (vyjma oblasti životního prostředí) nevnímají jako důležitou kontrolní roli OOS, což svědčí hlavně o malých ambicích OOS na tomto poli.

Jako třetí nejdůležitější je vnímána role zprostředkovatelská. Jak úředníci kraje, tak zástupci OOS zde zřejmě zohledňují fakt, že OOS se mohou za určitých předpokladů stát

¹³⁰ MÍKOVCOVÁ, Lenka, et al. *Cesty k efektivní komunikaci NNO a krajů ČR*. 1. vyd. Praha : Spiralis, 2003. S 131.

¹³¹ MÍKOVCOVÁ, Lenka, et al. *Cesty k efektivní komunikaci NNO a krajů ČR*. 1. vyd. Praha : Spiralis, 2003. S 131.

účinným nástrojem při zprostředkování informací ke specifickým cílovým skupinám či nástrojem realizace krajských politik a strategií.

Pokud znovu sáhne ke srovnání výsledků z *Analýzy komunikace kraje Vysočina a NNO*¹³², pak se toto očekávání naplňuje také s tím, že tato analýza zjišťuje, že jako nejdůležitější role OOS ve vztahu ke kraji jsou vnímány tyto: partner pro spolupráci, poradní role, poskytovatel veřejných služeb. Rozdíl ve vnímání byl pouze v tom, že OOS se vnímají více jako poskytovatele veřejných služeb, než jak je vnímá kraj, který upřednostnil roli poradní. Jako nejméně důležitá je opět vnímána kontrolní role OOS vůči kraji.

5. Strukturální fondy EU nejsou v České republice ani v kraji Vysočina vnímány jako vhodně nastavený nástroj financování aktivit OOS, a to především těch malých a středních.

Zhodnocení: Výsledky námi realizovaného dotazníkového šetření, rozhovory se zástupci OOS a porovnání s již realizovanými studii ukazuje, že rovněž toto očekávání se do velké míry potvrzuje. Výsledky analýzy dat získaných v rámci dotazníkového šetření ukazují, že fondy EU jsou vnímány spíše jako doplňkový zdroj financování OOS s tím, že OOS vnímají nejvíce fakt, že zdroje z EU by pro jejich projekty byly, ale nejsou dostatečně zkušené lidé na tvorbu a realizaci projektů a zdroje na spolufinancování či předfinancování projektů, které většinou nenabízí možnost zálohového financování. Pokud tedy nedojde k redukci minimálních způsobilých nákladů na realizaci projektů s využitím EU fondů nebo nevznikne nějaká komunitní nadace, která by pomohla především menším a středním OOS profinancovat realizaci EU projektů bez toho, že by byla ohrožena jejich finanční stabilita.

V rozhovorech byl vedle výše zmíněných faktorů jmenován fakt, že řadě především menších OOS by stačily menší, jednoduché a snadno realizovatelné granty. Neúměrnou byrokratickou zátěží u procesu přípravy žádostí a realizace projektů s využitím financování ze zdrojů EU kritizovali svorně všichni dotazovaní, s nimiž byly vedeny rozhovory.

Také podle zjištění *Komplexní analýzy NNS kraje Vysočina*¹³³ činily finance z fondů EU v roce 2005 pouhé 1% všech příjmů srovnávaných organizací, v roce 2008 to pak bylo necelých 6% veškerých příjmů, což je stále hluboko pod úrovní dotací z centrálních orgánů VS, příjmů z vlastní činnosti, ale i příjmů z kraje Vysočina. Toto srovnání opět potvrzuje fakt, že fondy EU nejsou vnímány jako vhodně nastavený nástroj financování činnosti OOS.

¹³² MÍKOVCOVÁ, Lenka, et al. *Cesty k efektivní komunikaci NNO a krajů ČR*. 1. vyd. Praha : Spiralis, 2003. S 131.

¹³³ TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. S 88.

Při využití výsledků výzkumu občanského sdružení Civic, která se věnovala tématu *Absorpční kapacita NNO v kraji Vysočina*¹³⁴ můžeme rovněž detailně rozklíčovat problémy, které OOS v souvislosti s přípravou projektů trápí. Jako největší problém při přípravě a realizaci projektů hodnotí OOS nedostatek času na orientaci v EU problematice a na přípravu žádostí, dále pak nedostatek odborné personální kapacity, ale také nedostatek komplexních informací o možnostech čerpání z fondů EU. V této souvislosti by OOS přivítaly workshopy pro své členy, které by pomáhaly s přípravou projektové žádosti, dále konzultace při řízení projektu a jeho vyúčtování, tzn. zajištění kvalitního poradenství pro celý projektový cyklus.

6. OOS v kraji Vysočina nejsou homogenním celkem. Potřeby OOS v jednotlivých oborových skupinách se výrazně liší. Liší se rovněž role, které OOS a orgány VS na krajské úrovni v těchto oborových skupinách mají. Rozdílná je také kvalita a modely spolupráce mezi jednotlivými oborovými skupinami a orgány VS na krajské úrovni.

Zhodnocení: Také tato teze se do značné míry potvrdila. Jak výsledky dotazníkového šetření, tak informace zaznamenané v rozhovorech se zástupci OOS z různých oborových skupin ukazují, že potřeby OOS ve vztahu ke kraji Vysočina jsou různorodé. Zatímco pro některé oblasti (životní prostředí, kultura a umění) je kraj pouze doplňkovým zdrojem financování, některé oblasti (sociálně-zdravotní) jsou na krajském rozpočtu a financování víceméně existenčně závislé. Zatímco v některých oblastech veřejných služeb (sport, oblast seniorů a zdravotně postižených) jsou vlastně zastoupeny pouze OOS, v některých oblastech (sociálně-zdravotní, vzdělávání) jsou organizace kraje do jisté míry konkurentem OOS.

Rozdíl je znatelný i v případě vnímání rolí, které OOS a kraj vůči sobě vzájemně zastávají. OOS z oblasti životního prostředí cítí více kontrolní roli, než je tomu např. u OOS z oblasti kultury a umění. OOS z oblasti sociálně-zdravotní zase vnímají roli partnera pro spolupráci jako důležitější než je tomu u kulturních organizací, které partnerství s krajem na realizaci společných akcí nevidí jako důležité. Kulturní organizace také nevnímají jako příliš důležitou svoji poradní roli ve vztahu ke kraji, tato oblast takovou ambici zřejmě nemá, naopak OOS z oblasti životního prostředí této roli přikládají mnohem větší význam.

Z hlediska hodnocení odpovídajících modelů spolupráce můžeme tvrdit, že záleží opět na jednotlivé oborové skupině OOS, jaké toto hodnocení bude. Ze tří zkoumaných oblastí se dvě (životní prostředí, kultura a umění) přikláněly k liberálnímu modelu, u třetí oblasti (sociálně-zdravotní) pak převažoval model spolupráce korporativistický. Je to dáno faktem,

¹³⁴ *Absorpční kapacita NNO v kraji Vysočina. Žďár nad Sázavou* : Civic, o.s., 2006.

že zatímco v prvním případě je pole veřejných služeb široce otevřeno možnosti působení OOS a kraj sem nesměřuje mnoho prostředků, v druhém případě je řada OOS víceméně závislá na rozdělování prostředků z kraje, přičemž se o tyto prostředky často dělí s organizacemi kraje.

Kvalitu spolupráce v rámci jednotlivých oborových sekcí KOUS Vysočina z pohledu kraje jsme zaznamenali při rozhovoru s Koordinátorem pro NNO v kapitole 4. Zde jen malé shrnutí: Nejlepší a nerozvinutější spolupráce mezi krajem Vysočina a OOS je dle jeho hodnocení v oblasti sociálně-zdravotní, kde existuje těsný kontakt mezi krajem a OOS, jako druhá nejrozvinutější byla hodnocena spolupráce v oblasti volného času dětí a mládeže, kde je tato situace dána především existencí krajské Rady dětí a mládeže jako přímého partnera pro komunikaci s krajem, ale zároveň i aktivního člena KOUS Vysočina. Dále hodnotí jako dobrou spolupráci v oblasti životního prostředí, kde OOS pro kraj a jeho organizace vykonávají služby především v oblasti environmentální výchovy a vzdělávání. Další dvě oblasti, které s krajem nemají spolupráci příliš rozvinutou, je oblast kultury a umění a oblast vzdělávání a poradenství. Zde je určitě problém v tom, že jak organizace kraje (knihovny, galerie, školy a vzdělávací zařízení), tak OOS jsou do jisté míry konkurenty v poskytování veřejných služeb. OOS na tomto poli navíc nefunguje mnoho, nemají přílišnou snahu se integrovat a nejsou finančně a personálně natolik silné, aby mohly hrát roli tahouna, který by spolupráci v této oblasti dal dostatečnou dynamiku. Trochu specifickou a někdy neprávem opomíjenou oblastí je oblast seniorů a zdravotně postižených, kde se teprve začíná o smysluplné spolupráci hovořit, nejde zde totiž ani tak o klasické sociální služby pro tuto oblast, ale spíše o volnočasové aktivity a vytváření smysluplných programů pro aktivní způsob trávení života seniorů a zdravotně postižených. Poslední, opět specifickou oblastí je oblast rekreace a tělovýchovy, kde sice existuje poměrně silná spolupráce mezi jednotlivými sportovními svazy a krajem. Jednotlivé „sporty“ zde však hájí své pozice a nejde zde o spolupráci s oblastí jako s celkem. KOUS Vysočina ve své sekci tak zastupuje především malé, nezávislé sportovní kluby zaměřené hlavně na amatérský sport.

Z uvedeného vidíme, že se potvrzuje naše očekávání, že mezi jednotlivými organizacemi OOS působícími v různých oblastech existují rozdíly a občanský sektor v kraji nelze brát jako homogenní celek.

5.2 Doporučení pro další rozvoj spolupráce kraje a OOS

Než tato práce zamíří ke svému závěru, na chvíli se ještě pozastavíme nad několika doporučeními, která jsou v oblasti spolupráce kraje a OOS do jisté míry výsledkem realizace této studie. Doporučení mohou být využita jako postupné kroky, které by mohly být v rámci vzájemné spolupráce využity do budoucna.

Jako nejdůležitější bude určitě zachování a rozvoj stávajících nástrojů spolupráce mezi krajem Vysočina a OOS (Koordinátor pro NNO, Fond Vysočina, Pracovní skupina pro NNO) a posílení role krajských organizací (např. knihoven) jako informačních center pro OOS. Je třeba zachovat a posílit informační servis ze strany kraje k veřejnosti, a tím také k OOS. K posílení těchto krajských nástrojů spolupráce by měl přispět podpis dohody o spolupráci mezi krajem Vysočina a KOUS Vysočina¹³⁵, které navázalo na nedávno podepsané Memorandum o spolupráci mezi Asociací krajů ČR a Asociací NNO ČR. Důležité však nebude jen vlastní uzavření dohody, ale především její pozdější naplňování tak, aby se nejednalo jen o prázdnou politickou proklamaci.

Dalším z řady doporučení míříme spíše do oblasti OS. Pro další spolupráci kraje a OOS bude důležitý další rozvoj KOUS Vysočina jako profesionální servisní organizace, která bude poskytovat svým členům nejen kvalitní informační servis, ale také ekonomické, pracovní, právní a EU poradenství. Zároveň bude kvalitně zastupovat zájmy OOS v kraji, a to nejen OS jako celku, ale také v jednotlivých oborových oblastech. Prostřednictvím KOUS Vysočina by pak měli být delegováni zástupci OOS do vybraných odborných pracovních skupin kraje, výborů zastupitelstva či komisí rady.

Financování či spolufinancování činnosti OOS ze strany kraje Vysočina je vnímáno jako důležitý faktor úspěchu spolupráce. Také v zájmu možnosti ovlivňovat jednotlivé priority PRKu je tedy pro kraj důležité zachování a další rozvoj dotačních programů, jakožto účinného nástroje spolupráce mezi oběma sektory.

Při realizaci rozhovorů s klíčovými aktéry spolupráce bylo zmiňováno, že kraj musí přistupovat z hlediska financování rovněž jak ke svým organizacím, tak k OOS. Musí se naučit nerozlišovat z pohledu poskytování veřejných služeb mezi svými příspěvkovými organizacemi a OOS. Rovněž finance, které jsou poskytovány OOS z krajského rozpočtu (a nejedná se přitom o úhradu krajem objednaných služeb), musejí být rozdělovány zcela transparentně, a to nejlépe a využitím grantových pravidel. Naším doporučením je tak nadále rozvíjet dotační tituly pro OOS v rámci Fondu Vysočina, a také omezit netransparentní

¹³⁵ Ke slavnostnímu podpisu Dohody o spolupráci mezi Krajem Vysočina a zastřešující organizací neziskovek v kraji - KOUS Vysočina, o.s. došlo v průběhu VII. konference NNO kraje Vysočina dne 1. dubna 2010 v Jihlavě.

financování „vybraných“ OOS přímo prostřednictvím položek schvalovaných v krajském rozpočtu či vytváření tzv. VIP akcí, které nemusí soutěžit o finance v grantovém řízení.

Kraj i OOS by měly pracovat na vytváření skutečných, nikoliv jen deklarovaných, partnerství pro spolupráci. Kraj by si měl definovat, jaký servis chce v jednotlivých oblastech zajišťovat vlastními silami a s přímou kontrolou, a které oblasti by mohl „zprivatizovat“ do rukou OOS, přičemž by mohl za stejné peníze dostávat lepší služby. V těchto oblastech by pak bylo vhodné zpracovat jakýsi „manuál spolupráce“.

V rámci doporučení k problematice EU fondů a vztahu OOS k nim je třeba se soustředit na tři hlavní oblasti. První oblast se dotýká samotného nastavení operačních programů, kdy je třeba myslet při jejich tvorbě i na malé OOS, které si nemohou dovolit (aniž by byla ohrožena jejich finanční a personální stabilita) realizovat projekty v řádu milionů. Kraj může v této souvislosti přispět především v oblastech, kde sám působí jako zprostředkující subjekt, nebo v programech, na které má významný vliv (ROP Jihovýchod). OOS musí pak prostřednictvím svých zástupců v RVNNO či ve výborech jednotlivých programů připravit případné změny jak v tomto, tak pro příští plánovací období. Druhé doporučení spočívá v možnosti vytvoření komunitní nadace, která by poskytovala půjčky na předfinancování nákladů projektů OOS z EU, a také by pomohla nést náklady na kapitál (úroky). V této nadaci by mohly být sdruženy prostředky jak kraje, tak OOS či firemních dárců. Třetí doporučení se pak týká zajištění bezplatného poradenství pro potencionální žadatele o prostředky z EU z řad OOS. Vytvoření takového informačního, vzdělávacího a servisního pracoviště poskytující informace o možnostech čerpání prostředků EU a poradenství v přípravě, realizaci a vyúčtování projektů by mohlo významným způsobem přispět k navýšení absorpční kapacity kraje v oblasti OOS. To potvrzují i závěry výše zmiňovaného výzkumného projektu občanského sdružení Civic, prezentované v roce 2006 v Dotačním věstníku: „Naším neziskovkám by nejvíce pomohla instituce, která by byla schopna identifikovat jejich možnosti, pomoci jim s přípravou projektových žádostí, konzultovat s nimi vlastní řízení projektu, popřípadě i jeho vyúčtování. Tedy poradenství v průběhu celého projektového cyklu.“¹³⁶

V oblasti podpory z EU by tedy bylo vhodné se zaměřit na nabídku programů, které by pracovaly s relativně malými prostředky, a to za mnohem jednodušších podmínek přípravy žádosti a její administrace. V této oblasti by kraje mohly být tím, který by prostřednictvím globálních grantů tuto pomoc přiblížil i menším OOS. Určitým řešením by mohlo být pro menší OOS také vytvoření partnerství s jinými organizacemi, v jehož rámci by se mohla lépe

¹³⁶ NAVRÁTIL, Zdeněk. *Evropská podpora NNO - velká šance, ale také tuhý boj*. Dotační věstník. 2006, roč. II, č. 2, s. 45-46.

zvládat administrativa, zároveň mohl být úspěšně realizován projekt a přitom byla zajištěna i jeho udržitelnost po skončení podpory. V otázce tzv. síťování by mohly sehrát v budoucnu klíčovou roli jak koordinační orgány OS na krajské úrovni, tak také samotný KrÚ kraje Vysočina.

Vzhledem k faktu, že OS v kraji nelze brát jako homogenní celek, je vhodné mít tento fakt na zřeteli. Nástroje spolupráce mezi krajem Vysočina a OOS by měly rozlišovat, do které oborové skupiny OOS jsou namířeny. Využití nástroje by měly odpovídat specifickým potřebám jednotlivých oblastí. Kraj by měl definovat oblasti, kde ho spolupráce s OOS zajímá a připravit nejen dokument zavazující se ke spolupráci s OS jako celkem, ale i oborové dokumenty, které by stanovily mantinely spolupráce v rámci jednotlivých oborových oblastí.

Stejně jako si kraj prostřednictvím PRKu zvolil své cílové priority, které se snaží v průběhu let postupně naplňovat, také OOS by měly strategicky plánovat a uvažovat nad tím, jakým způsobem by se měly jednotlivé OOS v budoucnu vydat a jakou úlohu by v rámci kraje Vysočina měly hrát. První krok byl v této souvislosti již učiněn realizací projektu *Strategické plánování NNS v kraji Vysočina*. „Neziskovky“ z Vysočiny se zde pokusily definovat vizi, jak by měl vypadat občanský sektor v kraji v roce 2020 a zároveň definovaly 4 programy, které budou naplněny jednotlivými projekty tak, aby mohla být zvolená vize naplňována. Tato vize je dobře formulována a obsahuje hlavní charakteristiku zdravého OS. Naše doporučení se tedy transformují také do přání hodně úspěchů v realizaci aktivit, kterými budou OOS v kraji Vysočina cílevědomě směřovat k naplnění této vize¹³⁷:

Neziskový sektor kraje Vysočina je

- **základním kamenem občanské společnosti**
- **zdravě fungujícím organismem pružně reagujícím na potřeby obyvatel kraje**
- **sebevědomým a respektovaným partnerem pro veřejnou i podnikatelskou sféru.**
- **vyhledáván pro svoji profesionalitu efektivitu a kvalitu služeb**
- **nabízí možnost smysluplného uplatnění**

¹³⁷ *Strategie NNS v kraji Vysočina*. Jihlava : ORR KrÚ kraje Vysočina. 2010.

6. Závěr

Diplomová práce se zabývá především vztahy mezi organizacemi občanského sektoru působícími v kraji Vysočina a orgány veřejné správy na úrovni Kraje Vysočina. Téma je nadále propojeno s problematikou občanského sektoru v kraji Vysočina z pohledu jeho vývoje a hledání (sebe)definice. Práce se snaží ověřit očekávání stanovená v počátku práce, která se týkají především vnímání role veřejného a občanského sektoru navzájem a role strukturálních fondů jako jednoho ze zdrojů financování OOS. Teoretická část přináší informace o roli občanského sektoru jako jednoho z regulátorů života společnosti, s přihlédnutím na specifika zemí Visegrádské čtyřky.

Další část práce tvoří shrnutí informací, které o tématu již existují, doplněné informacemi získanými na základě formálních i neformálních rozhovorů s aktéry, vlastních pozorování či analýzy dat získaných z již realizovaných výzkumů. Tento materiál tvoří také teoretický základ pro vlastní výzkum – dotazníkové šetření, které tvoří další část práce, jehož cílem je pokusit se přiblížit modely spolupráce mezi OOS a orgány VS v kraji Vysočina. Výzkumu se zúčastnilo 18 respondentů z řad vedoucích pracovníků OOS a úředníků KrÚ kraje Vysočina zodpovědných ve své oblasti za kontakt s OS. Dotazník měl i volnou kolonku pro otevřenou odpověď, kde se mohli respondenti vyjádřit k tématu rovněž vlastními slovy.

Jak výsledky získané z realizovaného výzkumu, tak další zjištění z analýzy literatury o tématu a z porovnání předchozích výzkumů, přinesly zajímavá zjištění. Tato se týkala nejen vztahu OOS a veřejné správy na úrovni kraje Vysočina, ale také vnímání rolí jednotlivých stran v tomto vztahu. Výzkum se pokusil přiblížit modely, podle kterých spolupráce funguje a v neposlední řadě se prokázalo, že strukturální fondy EU nejsou vhodně nastaveným nástrojem financování OOS, a to především těch menších.

Očekávání, která vycházejí ze studia literatury k tématu a z dlouhodobě čerpaných zkušeností získaných za dobu působení autora v OS, byla v průběhu práce podrobena kritickému zkoumání. K tomuto posloužily nejen data a analýzy, které byly realizovány v minulosti různými autory, ale rovněž výše zmíněné dotazníkové šetření.

Potvrdilo se, že vznik kraje Vysočina byl pro další rozvoj OS na území kraje velmi důležitým. Došlo totiž k tomu, že OOS byly nuceny se začít integrovat tak, aby se staly pro kraj důvěryhodným partnerem. Na druhé straně získaly OOS v podobě kraje Vysočina další důležitý finanční zdroj, který mohou použít na svoji činnost, a tím tedy i bezprostředně k rozvoji OS v kraji. Dynamika rozvoje OS tak dostala zároveň se vznikem kraje Vysočina

nový impuls. Kraj se přitom pro řadu OOS nestal pouze zdrojem finančních prostředků, ale také důležitým partnerem pro spolupráci.

V oblasti spolupráce kraje Vysočina a OOS bylo v průběhu práce potvrzeno, že nejbliže při hodnocení vzájemných vztahů je současné situaci model liberální, kdy sice do oblasti výdajů ne veřejné služby nejde mnoho prostředků, přesto je však v kraji vyvinut poměrně silný občanský sektor, nabízející celou řadu služeb. Jako druhý „nejbližší“ byl hodnocen model korporativistický.

Pro tuto práci bylo rovněž důležité se pokusit zjistit, jaké je vnímání jednotlivých rolí orgánů veřejné správy na úrovni kraje Vysočina ze strany OOS. V této části se podařilo potvrdit to, co dokumentují rovněž jiné výzkumy realizované v této oblasti. Jako nejdůležitější role kraje Vysočina ve vztahu k OOS je hodnocena role poskytovatele dotací. OOS tak vnímají kraj především jako jeden z finančních nástrojů, kterým mohou podpořit své aktivity.

Na druhou stranu nás také zajímalo, jak je tomu opačně, kterou z rolí OOS vnímají jako nejdůležitější právě představitelé veřejné správy na úrovni kraje Vysočina. Zde se ukázalo, že úředníci KrÚ kraje Vysočina zodpovědní za spolupráci s občanským sektorem vnímají OOS především jako potencionální partnery pro spolupráci a rovněž zdůrazňují poradenskou roli, kterou OOS mají ve vztahu k veřejné správě na úrovni kraje.

Další z řady očekávání, které jsme si stanovili na začátku této práce se dotýkalo především aktuální situace OOS v oblasti financování aktivit ze strukturálních fondů EU. Studium podmínek jednotlivých operačních programů, studium literatury k tématu, analýza již realizovaných výzkumů a konečně také vlastní dotazníkové šetření prokázalo, že strukturální fondy EU nejsou vhodně nastaveným nástrojem pro financování OOS, a to především těch menších, které nemohou disponovat silným finančním zázemím. Problémem je fakt, že OOS nemají finanční kapacity na předfinancování a spolufinancování svých projektů, zároveň jim chybí také personální kapacity, tedy lidé, kteří by měli zkušenosti s přípravou a realizací takovýchto projektů.

Posledním z řady očekávání této práce, bylo očekávání vztažené k homogenitě OS na Vysočině jako celku. Zde se ukázalo, a to především díky realizaci vlastního dotazníkového šetření a srovnávací analýzy výzkumů OS realizovaných v kraji, že OS v kraji Vysočina není homogenním celkem. Jedná se o skupinu nejrůznějších organizací, od nejmenších dobrovolnických sdružení až po organizace čítající desítky pracovníků a stamilionové roční obraty. Různé jsou také cíle a strategie, kterých k naplnění těchto cílů OOS využívají. V závislosti na velikosti organizace a oborové skupině, ve které organizace působí, se mění

rovněž vnímání role kraje ve vztahu k těmto organizacím. Neexistuje tedy jeden univerzální model spolupráce mezi OOS a veřejnou správou na krajské úrovni, ke kterému by se OOS přikláněli nejvíce. Velikost organizace a oborová skupina, ve které působí, mají na vnímání výše uvedených rolí a modelů spolupráce podstatný vliv.

Povzbudivým výsledkem této práce je fakt, že v porovnání s jinými regiony České republiky, můžeme úroveň spolupráce mezi OOS a orgány veřejné správy hodnotit jako poměrně rozvinutou. Do budoucna bude důležité, aby byly zachovány a nadále rozvíjeny nástroje spolupráce mezi oběma sektory a posílit roli krajských organizací (např. knihoven) jako informačních center pro OOS. Důležité bude rovněž pokračovat v prohlubování integrace OOS v kraji Vysočina tak, aby zde existovala důvěryhodná instituce, která bude mít jasný mandát k zastupování OOS při jednáních s orgány kraje. Je třeba, aby pokračovaly aktivity na poli strategického plánování v OS a byla naplňována vize, kterou si OS v kraji Vysočina definoval. Musí dojít rovněž k postupnému zrovnoprávnění OOS a příspěvkových či rozpočtových organizací kraje, a to především z hlediska přístupu k financování. Je třeba, aby byly učiněny zásadní změny v oblasti rozdělování prostředků ze SF EU ve prospěch OOS, pro které je tento finanční mechanismus v současné době nevhodně nastaven.

Dohoda o spolupráci, která byla mezi KOUS Vysočina, o.s. a zástupci kraje Vysočina slavnostně podepsána 1. dubna 2010 se musí stát platformou, která bude základem pro další realizaci a rozvíjení výše zmíněných kroků a doporučení. V tomto dokumentu mají jak kraj, tak OOS oporu pro další rozvoj vzájemného vztahu a realizaci jednotlivých dílčích aktivit. Tato práce tedy přinesla výsledky, které mohou být velmi inspirativní, a to jak pro organizace občanského sektoru působící v kraji, tak pro orgány veřejné správy na úrovni kraje Vysočina. Vyjmenovává a přibližuje stávající nástroje spolupráce a díky dostatku získaných dat se pokouší naznačit směr, kterým by se měla další spolupráce ubírat. Diplomová práce bude proto postoupena k využití jak orgánům OOS tak krajským úředníkům a zastupitelům, kteří mají spolupráci s OOS na starost. Výstupy této diplomové práce tak mohou sloužit jak občanskému, tak veřejnému sektoru. V neposlední řadě pak tato práce tvoří materiál, který může posloužit pro realizaci dalších výzkumů realizovaných v této oblasti. Diplomová práce bude umístěna na internetových stránkách, kde bude volně ke stažení pro veřejnost.

Jak už to tak bývá, stovky hodin strávených studiem tématu a prací na realizaci srovnání či dotazníkových šetření ukázalo, že práce otevírá nová témata, která lze v budoucnu dále empiricky zkoumat. Dnes, v průběhu dokončování této práce, si již mohu říci, že jsem měl téma zúžit, pojmout jinak či se detailně a do důsledku věnovat pouze určitému výseku.

Ovšem to už jsou aktivity, ke kterým mohu směřovat v budoucnu. Nyní zde předkládám práci, která se snaží co nejobsažněji popsat stávající situaci ve vztahu OOS a orgánů VS v kraji Vysočina. Do této studie jsem se pokusil vložit jak znalosti a vědomosti získané v průběhu studia občanského sektoru na FHS UK, tak bohaté zkušenosti z dlouholeté práce v OS na Vysočině. Jsou to poznatky z práce, která, aniž bych si to dříve uvědomoval, se pro mě stala jedním ze smyslů existence. Přináší mi totiž uspokojení z aktivit, u nichž je vidět konkrétní výsledek a umožnilo mi potkat zajímavé lidmi, bez kterých by možná můj život nebyl tak bohatý, jako v současnosti je. Zkušenost práce v občanském sektoru proto vřele doporučuji každému.

7. Seznam použité literatury a zdrojů

7.1 Literatura a prameny

1. *Absorpční kapacita NNO v kraji Vysočina*. Žďár nad Sázavou : Civic, o.s., 2006.
2. *Analýza NNS v kraji Vysočina – srovnání stejných NNO 2005 a 2009*. Jihlava : ORR KrÚ Vysočina, 2009. Dostupný z WWW: <www.kous.cz>
3. BLAŽEK, Jiří; CSANK, Pavel. *Nová fáze regionálního rozvoje?*. Sociologický časopis. 2007, roč. 43, č. 5, s. 945 - 967.
4. BROKL, Lubomír. *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 209 s. Studie; sv. 14. ISBN 80-85850-48-6.
5. *Definice neziskového sektoru : sborník příspěvků z internetové diskuze CVNS*. Simona Škarabelová. 1. vyd. Brno : CVNS, 2005. 52 s. ISBN 80-239-4057-0.
6. DOHNALOVÁ, Marie. *Antropologie občanské společnosti*. Brno : CERM, 2004. 164 s. ISBN 80-7204-339-0.
7. DOHNALOVÁ, Marie, MALINA, Jaroslav. *Slovník antropologie občanské společnosti*. 1. vyd. Brno : CERM, 2006. 778 s.
8. ETZIONI, Amitai. *Morální dimenze ekonomiky*. Praha : Victoria Publishing, 1995. 243 s. ISBN 80-85865-19-X.
9. FIALA, Petr, SCHUBERT, Klaus. *Moderní analýza politiky : uvedení do teorií a metod policy analysis*. 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2000. 170 s. ISBN 80-85947-50-1
10. FRIČ, Pavol. *Korupce na český způsob*. Praha : G plus G, 1999. 302 s. ISBN 80-86103-26-9.
11. Gabal, Analysis & Consulting. *Analýza spolupráce nestátních neziskových organizací a veřejné správy*. Praha : Gabal, Analysis & Consulting, 2003. 172 s. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/publikace/gabalova_analyza.pdf>.
12. HRON, Jaromír, et al. *Situační analýza neziskového sektoru Jihomoravského kraje*. Brno : BANNON, 2003. 33 s.
13. HYÁNEK, Vladimír, PROUZOVÁ, Zuzana, ŠKARABELOVÁ, Simona, et al. *Neziskové organizace ve veřejných službách*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2007. 293 s. ISBN 978-80-210-4423-4.

14. JANOUŠKOVÁ, Mirka, ŠKARABELOVÁ, Simona, VESELÝ, Michal. *Dopady čerpání fondů Evropské unie na změny v organizační struktuře nestátních neziskových organizací*. 1. vyd. Brno : Společnost pro studium neziskového sektoru, 2008. 24 s. ISBN 978-80-904150-1-0.
15. KOSTELECKÝ, Tomáš, PATOČKOVÁ, Věra, VOBECKÁ, Jana. *Kraje v České republice*. Sociologický časopis. 2007, roč. 43, č. 5, s. 911-945.
16. MÍKOVCOVÁ, Lenka. *Analýza komunikace kraje Vysočina a NNO*. Praha: Spiralis o.s., 2003. 37 s. Dostupný z WWW: <http://www.kr-vysocina.cz/vismo5/dokumenty2.asp?id_org=450008&id=724489&p1=31464>.
17. MÍKOVCOVÁ, Lenka, et al. *Cesty k efektivní komunikaci NNO a krajů ČR*. 1. vyd. Praha : Spiralis, 2003. 131 s. Dostupný z WWW: <<http://www.spiralis-os.cz/soubory/cesty-k-efektivni-komunikaci.pdf>>. ISBN 80-903015-2-5.
18. MÜLLER, Karel. *Češi a občanská společnost : pojem, problémy, východiska*. 2. vyd. Praha : Triton, 2003. 271 s. Filosofická setkávání. ISBN 80-7254-387-3.
19. NAJAM, Adil. The Four C's of Government Third Sector-Government Relations. *Nonprofit Management and Leadership*. 2003, vol. 10, is. 4, s. 375-396.
20. NAVRÁTIL, Zdeněk. *Evropská podpora NNO - velká šance, ale také tuhý boj*. Dotační věstník. 2006, roč. II, č. 2, s. 45-46.
21. POTŮČEK, MARTIN: *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. 1. vyd. Praha: Slon, 1997. 188 s. ISBN: 80-85850-26-5
23. POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 142 s. ISBN 80-85850-01-X.
24. POTŮČEK, Martin, et al. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2005. 399 s. ISBN 80-86429-50-4.
25. POTŮČEK, Martin; FRIČ, Pavol ; BENÁČEK, Vladimír. Trh, stát a občanský sektor ve vzájemných vztazích: In POTŮČEK, Martin; MUSIL, Jiří; MAŠKOVÁ, Miroslava. *Strategické volby pro českou společnost: teoretická východiska*. Vyd.1.. Praha : SLON, 2008. s. 151-171. ISSN 1801-1438.
26. REKTORŮK, Jaroslav, et al. *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení*. 1. vyd. Praha : EKOPRESS, 200. 178 s. ISBN 80-86119-41-6

27. *Rozbor financování NNO z veřejných rozpočtů* . [Praha]: RVNNO, 2008. 39 s.
Dostupný z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/publikace/rozbor-financovani-nestatnich-neziskovych-organizaci-53532/>>.
28. RYMSZA, Marek, ZIMMER, Annette. *Embeddedness of Nonprofit Organizations : Government-Nonprofit Relationships*. In ZIMMER, Annette, ECKHARD, Priller. *Future of Civil Society : Making Central European Nonprofit Organizations Work*. 1st edition. Wiesbaden : VS Verlag, 2004. p. 169-197. ISBN 3-8100-4088-6.
29. RYŠAVÝ, Dan. *Regionální politické elity – zrod, charakter, důsledky*. Sociologický časopis. 2007, roč. 43, č. 5, s. 993 -1017.
30. SALAMON, L.M., ANHEIER, H.K.: *Defining the Nonprofit Sector: A Cross National Analysis*. Manchester University Press, 1997.
31. SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K. *Nonprofit Sector: A New Global Force*. 1st edition. Baltimore : The Johns Hopkins Institute for Policy, 1996. 19 s. ISBN 1-886333-25-4.
32. SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K. Social Origins of Civil Society : Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally . *Voluntas : International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 1998, vol. 9, no. 3, s. 213-248.
33. STACHOVÁ, Jana. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008. 93 s. ISBN 978-80-7330-142-2.
34. ŠKARABELOVÁ , Simona, et al. *Když se řekne nezisková organizace : příručka pro zastupitele krajů, měst a obcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002. 130 s. ISBN 80-210-3031-3.
35. TESAŘOVÁ, Dita, et al. *Komplexní analýza nestátního neziskového sektoru v kraji Vysočina*. 1. vyd. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2006. 88 s. Dostupný z WWW: <www.partnerstvi-vysocina.cz>.
36. VAJDOVÁ, Tereza. *Česká občanská společnost 2004 : po patnácti letech rozvoje*. 1. vyd. Brno : CERM, 2005. 118 s. ISBN 80-7204-379-X

7.2 Elektronická média

1. *Koordinační uskupení NNO Vysočiny* [online]. 2009 [cit. 2010-07-29]. O nás. Dostupné z WWW: <http://www.kous.cz/articles.php?article_id=2>.
2. *Kraj Vysočina : oficiální internetové stránky Kraje Vysočina* [online]. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 2002–2008 [cit. 2010-07-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.kr-vysocina.cz/>>.
3. *Neziskovka.cz : neziskové organizace na Vysočině* [online]. Třebíčská unie mládeže , [2007] [cit. 2010-02-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.neziskovka.cz>>.
4. *Neziskovky.cz* [online]. Praha : Neziskovky.cz, o. p. s. , c2008 [cit. 2010-03-22]. Dostupné z WWW: <<http://neziskovky.cz/>>.
5. *Partnerství pro Vysočinu* [online]. c2005 [cit. 2010-07-29]. Databáze NNO. Dostupné z WWW: <<http://www.partnerstvi-vysocina.cz/index.php?akce=nnov>>.
6. *Rada vlády pro nestátní neziskové organizace* [online]. c 2010 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>>

Přílohy:

Dotazník „Modely spolupráce kraje a NNO v kraji Vysočina“

Dobrý den,

rád bych Vás touto cestou požádal o vyplnění stručného dotazníku, který si klade za cíl prozkoumat jaký model spolupráce funguje mezi OOS a institucí veřejné správy kraje Vysočina.

Dotazník „Modely spolupráce kraje a NNO v kraji Vysočina“

1. Jsem pracovník¹³⁸: NNO Kraje Vysočina

2. Myslíte si, že objem prostředků, které směřují od kraje Vysočina směrem k NNO je:
(zakřížkujte nejvhodnější odpověď):

vysoký a uspokojuje veškeré potřeby NNO	
vysoký, neuspokojuje však všechny potřeby NNO	
střední - odpovídající úloze NNO v poskytování veřejných služeb	
nízký a pro NNO je pouze doplňkovým příjmem	
nízký, financování NNO ze strany kraje nefunguje	

3. Zkuste odhadnout jaký podíl má kraj Vysočina a NNO na poskytování veřejných služeb v kraji? Zakřížkujte nejvhodnější odpověď.

1.	vysoký podíl organizací kraje a zároveň i vysoký podíl NNO	
2.	vysoký podíl organizací kraje a nízký podíl NNO	
3.	nízký podíl organizací kraje a vysoký podíl NNO	
4.	nízký podíl organizací kraje a nízký podíl NNO	
5.	Jiná odpověď (uveďte)	

4. Jaká je role NNO vůči kraji Vysočina. Do volných políček oznámkuje dle důležitosti známkami 1 – 6 (Příklad: Nejdůležitější role NNO je Partner pro spolupráci = známka 1, atd.)

1.	Partner pro spolupráci	
2.	Poskytovatel veřejných služeb	
3.	Poradní role	

¹³⁸ Nehodící škrtněte.

4.	Zprostředkovatelská role	
5.	Poskytovatel informací o území	
6.	Kontrolní role	

3. Jaká je role kraje Vysočina vůči NNO. Do volných políček oznámujte dle důležitosti od 1–6. (Příklad: Nejdůležitější role kraje je Poskytovatel dotací = známka 1, atd.)

1.	Partner pro realizaci společných projektů v zájmu NNO	
2.	Poskytovatel dotací	
3.	Poradní role (poskytovatel znalostí, informací,...)	
4.	Konkurenční subjekt na poli poskytování veřejných služeb	
5.	Kraj nemá žádnou roli ve vztahu k NNO	
6.	Jiná role: (uveďte jaká)	

4. Jaký model spolupráce mezi kraje Vysočina a NNO nejvíce odpovídá Vámi hodnocené oblasti? (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)

1.	Do oblasti výdajů na veřejné služby jde málo prostředků, přesto je v kraji silně vyvinutý občanský sektor, který nabízí řadu veřejných služeb.	
2.	Do oblasti výdajů na veřejné služby jde mnoho prostředků, tyto prostředky však ve velké většině utratí kraj sám prostřednictvím svých organizací. Občanský sektor je málo vyvinutý, téměř nenabízí veřejné služby.	
3.	Do oblasti výdajů na veřejné služby jde pouze velmi málo prostředků od kraje a občanský sektor je zde málo vyvinutý, téměř nenabízí veřejné služby.	
4.	Do oblasti výdajů na veřejné služby jde mnoho prostředků, tyto prostředky však ve velké většině utratí kraj sám prostřednictvím svých organizací či "vybraných" NNO. V kraji je poměrně silně vyvinutý občanský sektor, který nabízí řadu veřejných služeb místo kraje.	

5. Staly se Strukturální fondy EU po vstupu České republiky do EU nástrojem financování pro NNO v kraji Vysočina (zakřížkujte nejvhodnější odpověď)?

1.	EU a její fondy se staly pro NNO základním zdrojem financování	
2.	EU a její fondy pomáhají NNO realizovat některé projekty, nejsou však pro NNO základním zdrojem financování	
3.	NNO mají možnost čerpat z fondů EU, brání jim v tom však nedostatečná personální a finanční kapacita organizací	
4.	Neexistuje možnost financování činnosti NNO z fondů a programů EU	
5.	Jiná odpověď (uveďte)	

6. Popište stručně vlastními slovy stav spolupráce NNO a kraje Vysočina v dané oblasti.
Uveďte typický příklad spolupráce.

Děkuji za vyplnění dotazníku

Zdeněk Navrátil – student FHS UK, obor Studia občanského sektoru

Medailon autora

Bc. Zdeněk Navrátil, * 22. 4. 1976

Vystudoval jsem Střední zemědělskou školu v Bystřici nad Pernštejnem, dále filozofickou fakultu Slezské univerzity v Opavě, obor Veřejná správa a v současné době studuji fakultu humanitních studií Univerzity Karlovy, obor Studia občanského sektoru.

Hlavní oblast mého působení, které se průběžně věnuji již od roku 1996, je oblast dotačního managementu. V prvních letech jsem se věnoval především otázkám fund-raisingu pro různé organizace působící v neziskovém sektoru. Po dokončení bakalářského studia jsem pak pracoval jako projektový manažer v brněnském internetovém vydavatelství Computer Press, později jako redaktor regionálního denního tisku na Vysočině. Spolupráci s občanským sektorem jsem se však věnoval i nadále.

V letech 2003 - 2005 jsem pracoval jako referent na Krajském úřadu kraje Vysočina, kde jsem měl na starosti přípravu grantových schémat pro oblast sociální prevence a dalšího profesního vzdělávání. V této souvislosti jsem absolvoval celou řadu školení týkajících se přípravy, předkládání, řízení a vyúčtování projektů pro potřeby EU. Spolupracoval jsem a nadále spolupracuji na přípravě a realizaci projektů pro města, obce, malé a střední podnikatele, NNO a vzdělávací instituce. Znalosti a dovednosti, které jsem v průběhu let získal, se v současné době snažím zúročit při svém působení v občanském sdružení Civic, kde pracuji jako manager projektů, věnuji se ekonomickému řízení a vyúčtování projektů. Působím rovněž jako hodnotitel projektů v Operačním programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OPVK).

Jsem spoluzakladatel a spolutvůrce projektů organizací: Erteple a Hmla, o.s. - provozovna KC Batyskaf (projekty v oblasti kultury). Sportovní klub Batyskaf (alternativní sporty) a ZO ČSOP (připomínky k územnímu a stavebnímu řízení).